

وارلیق

مجله ماهانه فرهنگی فارسی و ترکی آذری
آیلیق تورکجه و فارسجا فرهنگی نشریه

اوچونجو ایل صایی ۱ (آرديجيل صایی ۲۴)
سال سوم شماره ۱ (شماره مسلسل ۲۴)

فروردین ۱۳۶۰
(شماره امتیاز ۷۵۳۸)

VARLIQ

Monthly
PERSIAN AND TURKISH JOURNAL
3rd Year No.1 (Serial No. 24)
Aprli 1981

Adress: Mossadegh Ave. Bidi Str. No. 17
Tehran, Iran

قیمت ۷۰ ریال

ایچینده کیلر

(فهرست)

صفحه

۳

۱- اؤز دیلمیزده : دوکتور حمید نطقی

۱۰

۲- آذربایجان ادبیات تاریخینه بیرباخیش (۲۰): دوکتور جواد هیئت

۲۴

۳- سهندین ایل دؤنومو: م. ع. فرزانه

۴۹

۴- حضرت علی(ع) نین اؤگودلری: ج. ه. ا.

۴۲

۵- آذربایجان شفاھی خلق ادبیاتی: دوکتور جواد هیئت

۵۶

۶- گوروش (تیرخ ایلدن صونرا) و نتیجه رباعی: غ. بیگدلی

۶۰

۷- عطر خاطره : غ. بیگدلی

۶۱

۸- شاعرین یادگاری: میرزه ابراهیم اوف. ع. منظوری خامنه

۶۵

۹- عیسی نین صون شامی حقینده (۲): گنجعلی صباحی

۷۵

۱۰- بررسی درباره کتاب دده قورقود (۸): علیرضا صرانی

۷۸

۱۱- هیکل : ح. ن.

۷۹

۱۲- کتابچیلاردا : فولکلوروموز و کتابلار : دوکتور حمید نطقی

۸۳

۱۳- خیرلر.

وارلیق

آیلیق توزکجه و فارسجا فرهنگي نشریه
هجله ماهانه فرهنگي فارسی و ترکی آذری

اوجونجی ایل مایی ۱ فروردین ۱۳۶۰

دوکتور حمید نطقی

اؤز دیلیمیزده...

۱ - " دیلیمیز دنیا دیللیری ایچهریسینده آهنگدار دیللردن بیریدیر، بو دیلده دانیشیق، بیرچوخ خلق لرین گؤرکنلی نماینده لری- نین تکرار- تکرار قید افتدیک لری کیمی عادتاً " جاذبه لی نغمه لرکیمی سله نیر " (۱) بونونلا بئله، اگر دیلیمیز بعضی لری نین قولاغینا خوش گلیمپرسه، و اگر اوزونو خلقتیندن اوستون گوره نلر، یومورتا دان چیخیب یومورتا لارینی بکن مهین ناچنس طوقلار کیمی، غاز یقیشی هوسینه دوشن لر، و اؤز دیللیرینده دانیشماغی بئله اؤزلرینه یاراشدیرما یا نلار وارسا، بوتون بوغسته لیک لرین (مرض لرین) البته، بیرآدی و بیرعلتی واردیر .

۲ - دیلیمیزین افاده قدرتی و بیان اینجه لیگی حقیقته باشقا بیر مقاله ده گره کن (لازمی اولان) ایضا حاتی و فرمیشدیک (۲) بورادا چیخا- ریلان نتیجه نی یادا سالما قلا کفایت لنیریک : " دیلیمیزده موجود اولان لغتلرین فارسجا دا قارشیلیغی (برابر ی) اولما دیغینی و دیلیمیزین بعضی سیغه لری نین ائله جه فارسجا دا نظیری تاپیلما دیغینی مفصلاً " بیر چوخ مثال لارلا " غالم و بؤیوک سؤز اوستاسی علیشیرنوائی اثبات ائتمیشدیر (۳) .

بونلارا رغماً " ، اگر یقنه دیلیمیزین فقیرلیکیندن سؤز آچانلار وارسا ، بو غفلتین سبب لرینی آختارماق لازمدیر .

۳ - بیزیم مین ایلیک، تاریخ سیناغیندان (امتحانیندان) کچمش گۆزل و مکمل بیر ادبی دیلیمیز واردیر بونی انکار ائده نلر " ادبی دیل " مفهومو ایله " رسمی دیل " مفهومونو قاریشديرانلار و " ادبی دیل " سۆزونون علمی اولاراق نه اولدوغونو بیلمه یین لردیر: بعضا ادبی دیل آنلاييشی ایله دولت دیلی آنلاييشی غینی له شدیریلیمیشدير و بونا گۆره ده، بعضی خلق لرین ادبی دیلی و اونون تاریخی حقیقندا یانلیش فکیرلر ایره لی سورولموشدور. مختلف دؤولرین اجتماعی- سیاسی قورولوشو ایله علاقه دار اولاراق، دولت اداره لرینده ایشله نیلن گتیر- یلمه دیل، او دیلده دانیشما یان خلقین ادبی دیلی صاییلیمیشدير. مثلا " آذربایجاندا اورتا عصرلرده دولت اداره لرینده رسمی صورتده ایشله نیلن عرب، فارس دیلری آذربایجانلیلارین ادبی دیلی کیمی قلمسه وئریلمیش، بوايسه اصل معنادا بو ویا دیگر خلقین ادبی دیلی نین نه زمان تشکل تا پدیغینی، بودیلین لغت ترکیبی، قراما تیک قورولوشو، اسلوبی - بی سیستمی و استفاده دایره سی حقیقنده دوزگون تصورون نه دن عبارت اولدوغونو آیدینلاشدیرما غا آنجا ق مانعچی لیک تۆره تمیشدير " (۴) .

۴ - دیلیمیز زمانین اجتماعی - سیاسی و علمی طلب لرین ها میسینی بیرچوخ دیل لردن داها مناسب بیرشکیلده، قارشیلایا جاق قدرت و استعدادده مالکدير. ایندی ان عادی اصطلاحلاری افاده ائتمکدن عاجز قالمیش وهر جمله ده گتیریلنه و اؤزگه مالی سۆزو و اصطلاحلاردان قولتوق آغاجی کیمی استفاده ائده نلر وارسا، بونون تقصیری دیلده دگیل، " مضاعف ظلم "، " مدنی مستملکه چی لیک " له " تنبلیک "، " غفلت " و اؤز قدرت و استعدادیندان خبرسیز قالمانین یاراتدیغی شرایط ده دیر .

***

دیلین هویت و وارلیغین بونؤوره سی اولدوغوندا شبهه یو خدور. بیزی بیر " وارلیق " اولاراق گۆرمک ایسته مه یین لر، عصرلر بویوجا بیزی قول و کۆله (بنده و بزده) ائله مک ایچون، هامیدان آرتیق بیزیم دیلیمزه و اونون تمثیل ائتدیگی قومیتیمیزه قصد ائتدیلر. نتیجه ده، تورک دیللی قوملارا قارشی بیر نوع خسته لیک لی (بیمارگونه) " فوبیا " (هر هانسی شئی، وضعیت یا فکره قارشی آنورمال قورخو ویا مخالفت و نفرت (۵)) تۆره تدیلر. بونا سیز " تورکو فوبیا " دئییه بیلیرسینیز .

بو "فوبیا" نین هرکسه سرایت ائتمه سی ایچون مین ایل قاباقدان، یعنی بیزیم ادبی دیلیمیزین و قوموموزون تشکل ائتدیگیندن بـری، سیستملی چالیشمالار آردی - آراسی کسيلمک سیزین صون زما نلارا قدر، دوام ائدیبلگلمیشدیر. بیر شاهدی دینله یینیز :

" تورک لرله مجادله نین شدتی ۴- نجی و ۵- نجی هجری عصرلرده یازیلیمیش حماسه لرده آیدین اولاراق گؤرسه نیر. تورک لردن هریشرده وهر زمان سؤز ائدیلسه دالیسینجا مطلقا دئو و دئو پرستلر، جادوگرلر صفت لری ده ذکتر اولونور، بخصوص دقیقنی نین گشتابنا مه سی و فردوسی- نین شاهنامه سینده .ها بئله تاریخلرده ده وضعیت عینی دیر... " (۶) . یازیلان کتابلاردا تورک لردن آنجاق " کوله " (برده) آدیلا بحث ائدیر. مثلاً " سامانیلار و دیالمه سرایندا تورک غلام و کنیزلری چوخ ایدیلر. بونلارین قیزلارینداکی گؤزه للیک و اوغلانلارینداکی شجاعت و ایگی تلیک شهرت و اهمیت لرینه سببا ولدو. ابن حوقل دئیر: ... تورک کؤله سی خراساندا ۳۰۰۰۰ دینارا آلیش- وئریش ائدیله ردی من دونیادا بو قیمت و دگرده غلام گؤرمه دیم " (۷) .

تورک کؤله لری فرصت تاپدیقا اغوز خداوندلرینی (کذا فی المتن) اولدورور و اونلارا قارشی عصیان ائدیردیلر. احمد بن اسمعیل و مراد او- یج و مسعود اغوز کؤله لرینی الی ایله اغولدولر. سلطان الدوله بن بهاء الدوله ده بغداددان اوزاقلشینجا تورک کؤله لری طرفیندن. عزل ائدیلدی... منصور بن نوحو غلاملاری خلغ و کور ائله دیلر... "

" بو حادثه لر ایران امیرلرینی اغوز خبط و خطلاری نتیجه سینده واقع اولدو، زیرا اونلاردا معتصم و اونون خلف لری کیمی بوحدبیلمز- فزون جوی (کذا) - بیگانهلری (کذا) اغوز سراییلارینا آلدیلار، البته ، ضاییلاری چوخالینجا ایرانی حکومت لرینی بیخدیلار- "

" ... تورک ،سند وهند کنیزلری امیرلرین سرایندا و زنگینلرین (ثروتمندلرین) ائولرینده یا شاییردیلار، طبیعی اولاراق ایرانلیلار دا اونلارلا ائولی لیک مناسبتی قوردولار بوندان نسلده اختلاط چیخدی. بو حال نژادلاری نین حفظ اولونماسینا علاقه لی ایرانلیلارین (اوخویون: فارس لارین) مذاقینا خوش گل میردی . نهجه کی، رستم فرخ زادا نسبت وئر- یلمیش کاغاذی اویدورانلار دا بو حالدان چوخ غضبلی ائیمیشلر و بو

طریق ایله - اختلاط لا- توره یین نژادی نامناسب تشخیص وئرمیشلر و بو کاغاذدا تورک غلاملارینین اداری و اجتماعی ایشره گیریشدیک لریندن آجی - آجی شکایت ائله میشلر، بوکاغذ هجری ۴- نجی عصرده ایران نژاد - لی لارینین (یئنه اوخویون :فارسلارین)عرب هجومو وتورک استیلا - سینا قارشی حس لرینی عکس ائتدیریر... " (۸)

لکن ،بئله "نژاد"لارینی " پاک " صافلاماق ایسته ینلرین هئچ ده بو "حس"لری عملی بیر نتیجه وئرمه دی، ایران میلیونلارجا تورک دیللی قوم - لارین عزیز وطنی و اسلام ایسه عمومی دین لری اولدو. اما یوخاریدا اشاره ائله دیگیمیز "فوبیا" بونولا هئچ ده درمان اولمادی .

بوسؤزلرین " اسکی خرمن لری تازادان صوورماق " قبیلیندن صا- یمالی، بونلار بیزیم مین ایلیک باش بلامیز اولدو. بوسؤز لر گر شاسنا - مه و شاهنامه لرده بیر تاریخی دؤورون کهنه داستانلاری کیمی اؤز - حالیندا قالسایدی هئچ بیر مسئله یوخدو. لکن، رضاخان دؤورونده یاشایان میلیونلارجا تورک دیللی خلقیمیز بوکین و شوونیزم قوخان ها- وادا تنفس ائتدیلر. فردوسی نین مین ایلیک مراسم و شنلیک لری باشقا شاعر و متفکرلرین نامنا توتولان بایراملارا بنزه مز. او، شوونیزم و معین پروپاقاندا جریانلارینی غیدالاندیرماق (تغذیه ائتمک) ایچون ترتیب وئریلمیش ایدی. نهجه کی حقیقتده " عبدالله مستوفی" لرین شجره سی ده یو- خاریدا اشاره اولونموش "رستم فرخزاد نامینا کاغاذ جعل ائدن" ذات - لارا یئتیشیر، بو فکر لری آرادا بیر، " مرداویج " کیمی، قیلیچ و اولومله تحقق ائتمک سودا سینا دوشن لرده وازایدی. لکن بیزی ایچدن چور و تمک داها کارلی و داها خطر سیز کیمی گؤرونموش کی بو استقامت ده عصر لر بویو ثبات ائتمیشلر .

آذربایجان خلقی نین دیل و قومیتی نین اساس منشائی " اوغوز" لار حقیقتده دا، دیل لر بوندان داها یوموشاق دگیل، " اوغوز" دئمک اولان " غز" لار باخینیز نهجه تانیدیلر: " غارتگر"، " بؤیوک لری اولدورن" (آندراج و انجمن آرا). وسایره .، اما اونلارین ایراندا مدنیت و قوم- میت جهتیندن میلیونلارجا وارشی اولدو غوندان بحث ائدن مؤلف نادرا " تاپیلار (۹) .

یوخاریدا اشارت ائتمکیمیز کیمی بو زهرلی پروپاقاندا، هجری ۴نجی

و ۵ - نجی عصرلره محدود قالسایدی، ومختلف قوملارین قارشیی - قارشیییا گلدیک لرینده، معین تاریخی لحظه لرین احساس وکین لرینی عکس ائتدیر - مکله اکتفا اولونسایدی، بورادا دئییه جک هئج بیرسؤز یوخدو. لکن بیرقوما تاریخین مشخص بیردؤورونده بسله نن عداوت حسی تاریخ بویو - نجا دوام ائتدیریلیرسه وبیرقسمین اوبیرقسم اوزه ریننده اوستونلوگو - نو تاملین ایچون بونلار بیریبه انه کیمی دواملی اولاراق تازه له نیرسه او زمان بئله بیر حرکت طرزی نه تصادفی صاییلابیلرونده بورادا "حسن نیت" دن بحث ائله مک اولار. خلاصه بو تورک دیللی قوملارا یاغدیریلان تحقیرسؤزلری و کتابلار دولوسو کین و نفرت ادبیاتی هم اولاری یازانلا - ردا وهم ده اولنلار معروض قالان بیزلرده چوخ منفی تاثیرلریارا - تمیشدیر. ایران دا مختلف قوملارین ال - اله وثریب مملکتی آبادلاماق، ومعنوی - مادی نظردن ساغلام بیردولت وجوده گتیره جگی یئرینه، بئر قومون اوبیرلرینه اوستونلوک تاملینی ایچون میلیونلارچا انسانی محروم دیلسیز و مدنیت سیز (وهامی دان آجی)، " هویت سیز" بورا خاماسی کیمسه نین فایداسینا دگیل.

بئله جه بیزی هویت سیز بورا خاماق ایسته ینلر تورکون دوستو اولما - دینقلاری کیمی فارسین دا دوستو دگیل لر. دئمک، مین ایلیلیک پروپا قاندانین قوربانلارینا گلینجه، لاپ باشدا، ایزان ملتی دیر. زیرا اعضاسی نین بیرقسمی معطل ومفلوج بوراخیلان بیروجود، معلول صاییلر. ایره لی گئده بیلمز، جور - به - جور خسته لیک لره مبتلا اولور، خلاصه صاغلام بیر وارلیق صاییلماز. بو متما دی پروپا قاندا بیز آذربایجانلیلا - ری نالیدا، و اکثرا " افراطلا - تفریط آراسیندا، اعتدال دان اوزاق قالما میزا سبب اولموشدور. هویت میزه واقف اولان شعورلو آیدینلاریمیز بوتون انرژی لرینی مسلم وطبیعی حق لرینی آختارماق دا صرف ائله مگه مجبور قالیرلار. " سهند "ین تصویر ائتدیگی بو منظره قارشیسیندا بیر آیدین انسان باشقا نه ائله بیلر :

طالعیمه سن باخ

دوشونجه لریم یاساق

دویغولاریم یاساق

کئچمیشدن سؤز آچما غیم یاساق

گله جگيمدن دانيشماغيم ياساق
آتا - بابامين آدين جگمه گيم ياساق
آنامدان آد آپارماغيم ياساق
... بيليرسن

آنادان دوغاندا بئله

اؤزوم بيلمهيه - بيلمهيه

دیل آچیب دانیشدیغیم دیلده

دانیشماغیم دا ياساق ايميش - ياساق ! (۱۰)

اؤز هويت لرينه واقف اولمايان " آيدين " لار ايسه مين ايلليک
پروپاقاندين ان يازيق قوربانلاری ديرلار. اونلار اؤز چؤره ک لرینی
اؤزگه سفره سينده يعنه بئنوالاردير. اونلارين بئین لری کامــــلا
يويولموش. ائله کی، اونلار فارسلاشمانی، آرتيق حیات ايده آلی صايرلار،
اونلارين فکرينه گؤره : دده دن بابادان فارس ايميشلر، اما موغوللار
اونلاری تورک ائله ييب (لکن ،عجبا ،نه دن موغوللار اونلاری موغول ائتمه
- دی ده تورک ائتدی !) ، اونلار قينلارینی بگه نمه ين پاسلی پيچا قلارنـ
ديلار. اونلار اؤز اوشاقلاريله فارسجا دانيشارلار، اؤز آنالارینی گؤره -
نده اوتانارلار، آتالارینی دانارلار و ائل اوبالارینی تانيمازلارو
يانينداکی لاردان صوروشورلار : " اين دينگه ، دينگه ها چه چيزاست ؟ " (۱۱)
حالبوکي، صاغلام آدام، دوغرو دوزگون فکر صاحبي و هويت سيزليک
آزارينا دوشمه ميشلر اؤزگه جور دوشونرلر، بيرنجه مثال :

پالوچي هوروات *G. Paloczky Horvath* " دونن کؤله
ايدیک ، بوگون خلق ! " آدلی اثرينده ، کؤله ليک دؤورونده مجار کندلی
- سنین نئجه ازيلديگيني ، انسانليق شرفی ايله اؤز احترامی دا
داخل، هرشئینی نئجه ايتيرديگيني، تفرعاتی ايله اوزون، اوزون آنلادير .
تکرارلادیغی بيرسؤز وار : " کندلی لر اؤز مجار ديئلرینی قورودو-
لار ، بوتون انسانليقلارینی ، منليک لرینی ، هرشئی لرینی بوديلين ايجينده
ساخلاديلار . هر جور مغلوبيته اوغراديلار ، لکن ديئلرینی بوراخما ديلار " .
بو ، اونلارين ياشايش طرز لرینی ، ايناملارینی ، منليک لرینی انسا-
نليقلارینی سارسيلمايان بير بوتون شکلينده آبيده له شديگی بيـــــر
وارليق ایدی . مجارلار کؤله ليکدن قورتولدو قلاريندا ، ديئلری ايله بيرليکد

بوتون وارلیقلارینی ساغلامیش اولدوقلارینی آنلادیلار .

اؤلوموندن بیرایل قاباق تورگشنیف آنا دیلی سین قدرتینی بقله قیمت له ندیریر: " ای بؤیوک، قدرتلی آنا دیلیم، لاپ مایوس اولدوغومدا ، بدبین جه دوشوندوگومده ، گله جکدن امیدسیزله ندیگیمده ، وطنیم — استقبالینی قارا — قارا تصور ائله دیگیمده سن منیم بیرجیک تسلی و یگانه دایاغیمسان ... بقله بیر دیلین بؤیوک قیرملته و ثریلمه دیگینه اینانماق ممکن دگیل " (تورگشنیف ، فرانسیزجا " حکایه لر و منثور شعرلر : ایلک عشق " کلاسیک جیب کتابلاری ، نمره ۴۹۷ ، صیفه ۲۷۲) .

" دارینا کورپوسو " نده " ای وو آندریئس " *Ivo Andric* حریتی " کورپو باشیندا ، توتولماق قورخوسو اولمادان ، سیرب دیلینده ماهنی اوخویا بیلک " کیمی گؤسته ریر . چونکی سیرب دیلینده ماهنی اوخویا بیلک ، سیرپ اولراق وار اولماق دیر ...

بوگون بوتون دؤنیانین قوملاری دیل لرینی تمیز و خالص له شدیره — رک منلیک لرینی داها دریندن دویمایا چالیشمیرلارمی ؟ عرب لره ، آلمانلارا ، فین لره ، مجارلارا ... باخین . حتی فرانسیزلاردا بوجریانا ، ایستر — ایسته مز گیرمیشلر (۱۱) .

بیزده آموزوموزو دیلیمیزده اختاریریق . دیلیمیزین گؤزه للیگینی ، وسعتینی ، قدرتینی ، امکانلارینی آنلاماقلا و باشقالارینی باشاسالماقلا بو ایش باش توتار .

ادبی دیلیمیزی اؤگره نک ، دیلیمیزده " بئسواد " اولماقدان ، آموزو — موزو قورتاراق و دیلیمیزا وستونده چالیشاق . بؤیوک بیر شانس اشیری اولراق بو ایش چوخ صلاحیتلی عالمر طرفیندن ، از جمله شمال آذربایجا دا گورولموش و گورولمکده دیر ، هئج اولماسا اونلارین یاراتدیقلاری تدقیق و اختاریشلارینی اوخویاق و هرکسین استفاده سی ایچون آموز خطیمیز کؤچوره ک . یاددان چیخارما یاق کی :

بیزده ، هر قوم کیمی ، آموز دیلیمیزده دانیشدیقجا ، واریق ! پیرده بو سؤزه فکیر و ثره ک :

طالعيله باریشما یاندان قورخ ،

آموز دیلینده دانیشما یاندان قورخ !

(صون)

قیدلر قالانی (۸۲) صحیفه ده

آذربایجان ادبیات تاریخینه بیر باخیش

(۲۰)

یازان: دکتر جواد هبنت

معاصر دؤوره ده ادبیات (۵۳ - ۱۹۴۵)

محرابه دن صونراکی ایلرده شوروی خلقلری حزب کمونیست رهبرلیگی ایله ، محاربه نین ووردوغو زیانلاری آرادان قالدیرماق ، صنایع ، کنداقتصادیاتی ، علم و تکنیک ساحه سینده یعنی - یعنی نائلیت لر ائده ائتمک ایچون جدی تدبیر - لره باش ووردی .

بودؤوره ده شوروی اتفاقینین بین الملل نفوذی آرتیر ، و دنیا دا صلح و دموکراسی اوغروندا مبارزه کنیشه نیردی . بئله بیر شرائط ده شوروی ادبیاتینین وظیفه لر آرتیر و بیویوک اهمیت کسب ائدیردی . ادبیات ، محاربه دؤورونون قهرمانلارینی ، صونراکی ایلرده خلقین فداکار امگینی بدیعی اثرلرده گؤسترمه لی ، آداملاری سووئت وطن - پرورلیگی ، پرولفتار بین المللیچیلیگی مفکوره ده تربیه ائتمه لی امپریالیزمی افشاء و صلح اوغروندا مبارزه نی داها کنیشلندیرمه لی - ایدی .

بو وظیفه لر یئرینه گتیرمک ایچون پارتیا مرکزی کمیته سی ایکی قرار قبول ائتمیشدیره بوقرارلار ارا گؤره شوروی ادبیاتی و مطبوعاتیندا ایدئیا سیزلیق و غیرسیاسی لیک کیمی حاللار ایثر وئریلمه مه لسی ، ادبیات ، شوروی خلقینی دوزگون تربیه ائتمک ، چتینلیک دن قورخما یان و اوزایشینه اینانان گنجلری تشدیرمک ساحه سینده پارتیا و ولتیه یاخپندان یاردیم ائتمه لیدیر .

شعر : محاربه دن صونراکی ایلرده بیرصیرا ، ده گرلی شعرلریا زیلدی . صد و ورغونون " زنجین آرزولاری " ، " زمانین بایراقداری " " مغان " ، " آی گون " ، رسول رضانین " لنین " پوعمالاری ، سلیمان رستمین " ایکی

ساحل" ، محمد راحمین "لنینگراد گویلرینده" اثر لری ، ا - جمیلین ، عثمان ساری وللینین ، م - دلپا زئیننگار رفیع بیگلینی ، ب و هاب - زاده نین ، بالاش آذرا و غلونون ، و باشقالارینین لیریک شعر لری ، بو دؤورون اهمیتلی ادبی محصوللاری دیر .

بو شعرلرده امک موضوعومرکزی بیئر توتوره عثمان ساری وللینین "تقومین صون ورقی" ، "من سنی سئچدیم کی ۰۰۰" ، ا - جمیلین "تمل داشلاری" ، "مینگه چئویر اولدوزلاری" ، بالاش آذرا و غلونون "مینگه چئویر" شعرلریندن توتوموش صمدوورغونون "مغان" منظومه سینهدک بیر چوخ لیریک و ائپیک اثرلرده امک ، یثنی شهر و کندلرین و الکتتریک ایستگاه لارینین قورولماسی ، امک آداملارینین قهرمانلیغی تصویر اولونور .

وطنین آبا دلاشماسی و گؤزل لشمه سی موضوع بوتون دنیانین ده گیشمه سی و خلقلرین آزادا و لماسی فکریله بیرلشیره شاعرلرین وطن پرورلیک و انسان پرورلیک دو یغولاری بین الملل مقیاسدا سسله نیرو دنیسا زحمتکش لرینین ظلم ، محاربه و مستملکه چیلک سیاستی علیه نه مبارزه سینه قوشولور .

نشر : محاربه دن صوراکلی ایلرده یازیچیلار بیرصیرا رومان : (ابوالحسن "دوستلوق قالاسی" ، م ه س اوردوبادی "قیلینج" ، میرزه ابراهیموف "گله جک گون" علی ولیوف "چیچکلک" ثابت رحمان "نینا") یازدیلار . میرجلال ، صادق و باشقالاری بیرچوخ حکایه لر نشر ائتدیله . بو اثرلرین بعضی لرینده (دوستلوق قالاسی و اوزاق ساحل لرده) بؤیوک وطن محاربه سی موضوعو دوام ائتمیشدیر . ای . ه قاسموف و ج . ه سیدبیگلینی (اوزاق ساحلرده) (۱۹۵۲) پووستینده سووئت اتفاقی قهرمانی مهدی حسین زاده نین محاربه زمانی گؤستریدیگی رشادتن ، آلمانلار قازشی مبارزه ده بؤیوک فداکارلیق و قهرمانلیغیندان بحث ائدیلمیشدیر . مختلف ملت لردن عبارت اولان پارتیزانلار آراسیندا میخائیلوف آدیله مشهور اولان مهدی وطن پرور سووئت گنج لریندن دیر . پووستده اونون یوکسک فضیلت

وخصوصیتلری تصویر ائدیلمیشدیر .

ابوالحسنین یازدیغی "دوستلوق قالاسی" رومانیندا آذربایجان دؤیوشچولرنین محاربهده برکیمهسی و غلبه اوغروندا مبارزه لری ، اساس یئتر توتور . دؤرد جلددن عبارت اولان "دوستلوق قالاسی" رومانیندا آذربایجان خلقینین آرخاداکی فداکار ایگیتدن، جبهه ایله آرخانین ارتباطیندان ، معنوی بیرلیکدن بحث اولونور . رومان ، سئواسدو پپول مدافعهسی اساس توتولاراق یازیلیمیش و دشمنه قارشى ساریلماز قالا اولان شوروی خلقلرنین بیرلیگی و بین – الملل چیلیک مفکورهسی مدافعه ائدیلمیشدیر .

دراماتورگیا : محاربهدن صورنا ، انور محمدخانلینین "شرقین سحری" نمایشنامهسی مهم یئتر توتور . آذربایجاندا ، شوروی حاکمیتسی اوغروندا مبارزه نین قیزغین دؤرونو (۲۵ – ۱۹۱۹) تصویر ائدهن بو اثرده ملتچی منورلری ، نفت صاحبکارلاری افشاء و بناکو فعله لری نین سوسیالیست انقلابینا کؤمگی و کیتروفون انقلابی فعالیت لری تصویر ائدیلمیشدیر .

محاربهدن صورنا ، قوروجولوق ایشری (نفت صنایعی و کولخوز) ای ، قاسموفون "خراوزه رینده شفق" ای ، افندیوفون "ایشیقلی یوللار" "باهار صولاری" ، س . رحمانین "آیدینلیق" و باشقا اثرلرده اؤز عکسینی تاپمیشدیر .

ادبی تنقید . بدیعی ادبیاتین انکشافیندا ادبی تنقیدین رولو بویوکدور . ادبی تنقید ، مارکسیزم – لنینیسم انقلابی نظریه سینه و حزبین ادبیات ساحه سینده کی سیاستینه دایاناراق ادبیاتین رفئل تصویر اولونماسینا ، بدیعی یارادیجیلیغین خیاتلا ، دؤورموزون اساس مسئله لرله یاخیندان باغلی اولماسینا فکروفریر . ادبی تنقید بدیعی اثرلرین کا مللیگینه ، صنعتکارلیقلا یا زیلما سینا ، آیدین و گؤزل دیلده چیخماسینا کؤمک ائدیر .

ادبی تنقید ساحه سینده اوزون ایلردن بری محمدعارف ، ومه ج جعفروف منتظم ، و و غیرملی فعالیت گوستریب ، بیرصیرا مقاله لروکتا بلاریا زمیشلاره

محمدعارف داداش زاده بیرچوخ ادبی مسئله لر و گورکملی یازیچیلارین یارادیجیلیغینا عاقد مقاله لر یا زمیش، "ح - جبارلینین یارادیجی - لیق یولو"، "صمدوورغونون دراماتورگیاسی" آدلی مونوگرافی لر نشر ائتمیشدیره محمدجعفر جعفر او ف کلاسیک ادبیات تا حصر ائتدیگی اثرلره برابر، معاصر آذربایجان ادبیاتی حقیقده علمی - تنقیدی اثرلر یا زمیشدیره اونون "حسین جاوید"، "آذربایجان ادبیاتیندا رومان تیزم آدلی مونوگرافی لری چوخ جالب دیر .

ادبیات ۷۰ - ۱۹۵۴ اینجی ایللرده

بودوورده سوسیالیزم ایلله کا پیتالیزم آراسیندا کی مبارزه دنیا اولچوسونده (مقیاسیندا) چوخ کسگین لشمیش، سووئت ای. ه. ک. پ. نین ۲۲ نجی قورولتاییندا (۱) ، قبول اولونان پارتیا پروگرامیندا ادبیات و اینجه صنعتین یوکسه لن رولو قیدا و لموشدو . پروگرام دا ، بئله گوستریلیر :

" ادبیات و اینجه صنعتین انکشافیندا باشلیجا خط ، خلقین حیاتی ایله ارتباطی محکم لندیرمک سوسیالیست حیاتی نین زنگینلیگینی ، و مختلف ایگینی ، دوغرو و یوکسک بدیعی لیکله عکس ائتدیرمکدن ، یعنی اصیل کومونیست صنعتلرین الها ملاو پارلاق صورتده تصویر ائتمکدن ، جمعیتین ایره لبله ییشینه مانع اولان نه وارسا ، ها میسینی افشا ائتمک دن عبارت دیر "

۱۹۵۴ ون صون آییندا ۲۰ ایل فاصله دن صورنامسکودا شوروی یازیچیلارینین عموم اتفاق قورولتایی آچیلدی . ایگیرمی ایللیک ادبی فعالیت یکون ووران (توپلو حالدا گوزدن کئچیره ن) قورولتایدا بیر صیرا معروضه لر (گزارش لر) وئریلدی . او جمله دن صمدوورغون "سووئت پوئزیاسی حقیقده" چیخیش ائتدی . قورولتایدا شوروی ادبیاتی نین نائلیتلری ، گوستریلدی و قارشیدا دوران وظیفه لر مذاکره اولوندو .

(حزب کومونیست ۱۹۵۶ دا چا غیریلان ایگیرمی نجی قورولتایی سی استالینین شخصیتینه پرستش قالیقلاریننی (۲) آرادان قالدیرماق ایچون جدی تدبیر لر آلدی . معلوم اولدو و گوکی می ، استالینین شخصیتینه پرستش نتیجه سینده یازیچیلارین حیات حقیقیتیننی جاسار تله

آچیب گؤسترمه سینه گیش امکان وئريلمه دی ه بونا گؤره ده بعضی اثرلرده ، حیات بیر طرفلی تصویرا ولونور ، ویا زیچیلار چتینلیکلرین اوستوندن کئچیر ، یعنی جمعیت اوغروندا مبارزه نی یونگول وآسان بیر شی کیمی تصویرا ئدیر دیلره بدیعی اثرلرده " کونفلیکت سیزلیک" ۱ آدلانا نبقمان عمله گلمیشدی ه

سووت ای ه ک ه پنین ایگیرمینجی قورولتایی شخصیته پرستش نتیجه لرینی آرادان قالدیرما قلا ، یا زیچیلاریمیزین پارادیجیلیق . امکانلارینی گنیشلندیردی ه (۲)

شخصیته پرستش زمانی ، گنا هسیرا ولاراق محو ائدیلمیش بیر صیرا گؤرکملی یا زیچیلارا برانت وئریلدی و اثرلری چاپ اولما غا باشلانندی ه (۳) آذربایجان سووت ادبیاتی معاصر دؤورده مضمونوشکل رنگارنگلیکی ، اجتماعی حیاتلا محکم باغلی لیغی وهوما ئیزم (انسان پرور) تکرارین قوتلنمه سیله فرقله نیر ه بو ادبیاتین اساس موضوعلارینی کومونیست امگی ، خلقین قهرمان کئچمیشی ، بوتون دنیا صلح ودموکراسی نین مدافعه سی تشکیل ائدیر ه

شعر

— ه معاصر دؤورون شعرینده زمانه میزین آداملارین داغلی عالمیه ومعنوی زنگینلیگینه دقت آرتمیشدیر ه بویوک شاعرلرین بیرچوخ شعرلرینده انسان مسئله لری و اونون گوزل آرزولاری ، — دوشونجه لری مرکزی یئر توتور ه بیر صیرا ، لیریک — ائپیک اثرلرده شاعرلر کئچمیشدن ومعاصر حیاتدان آدیقلاری موضوعلاری عمومسی — لشدیرمه یولوا یله جانلان دیریب ، بعضاً بدیعی صورتین حقیقی سیما سینی ترسیم ائتمگه (م — راحمین سایات نووا منظومه سی) ، بعضاً ده قهرمان حقیقنده اوز تاشروانطباعلارینی افاده ائتمگه چالیشمیشلاره (نبی خضری نین " گونشین با جینی" اثری وبالاش آذرا و غلونون" ائله اوغول ایسته — بیروطن" شعری کیمی)

۱ — کشمکش سیزلیک ۲ — ۳ — ادبیات (۱۵) . م — عارف و پخلیلوف :

معارف بشریاتی ه باکی ۱۹۷۲

اٹلہ اوغول ایستہ بیروطن
 دیشیلہ زنجیری قیرا بیلسین ،
 سونگو قباغیندا
 سینہ سیله دورا بیلسین
 بیرالی اصفهان دا اولسون ،
 بیرى مہا باددا
 نئجه گورکمدہ
 نئجه آددا
 ملتى توپلایا بیلسین
 بیرایراق آلتیندا (۱)

معاصر شعرین موضوع رنگا رنگ لیگی، شکیل مختلف لیگی، نه سبب اولموش و
 شاعرلر کلاسیک شعر شکیللریله برابر، یعنی فورمالار آختارمیشلار، یعنی
 فورمالاری، مختلف مضمونلاری داها یا خشی افاده اعدیب، اوخوجولارین
 ائسته تیک ذوقونو داها چوخ تأمین و تتمین (راضی سالماق) ائتمک
 ایچون ایشلتمیشلر .

شعر -

معاصر دووزده نئشده، چوخ سرعتله انکشاف ائتدی لکن
 نئشده مطلبی اوزالتماق کیچی بعضی نقصانلار تماما میله اورتادان
 قالدیریلما میشدیر .
 نشر اثرلرینین بیر قسیمی انقلابی کشمیشه، آذربایجاندا شوروی
 حاکمیتی تی فورماق و محکمندی مرک ایچون گئدن مبارزه لره حصصر
 اعدیلیمیشدیره (غلمان ایلکی نین (موسایوفون) " شمال کولگی "
 علی ولیوفون" بوداغین خاطره لری" رومانلاری کیمی)
 محاربه دوورونون حادثه لری هله ده یا زیچیلارین اثرلرینده عکس
 ائتدیریلیمیشدیر (س، ولیوفون "مباحثه لی شهر" ، قدیرزاده نین
 "بورادا، انسان یا شامیشدیر" ، ج، عباسزاده تین" اودرین و تایید"
 و" گنزال " اثرلرینده شوروی آداملارینین وطن پرورلیگینه خصوصی
 یئر وکریلمیشدیره .
 دراما تورگیئا .

تمایشنا مه یا زانلار، موضوع رنگا رنگ لیگیله برابر
 صنعتکارلیق یا خیمینداندا معین موفقیتلر ائده ایشلرله ایشچی-

لرین چتین امکی، خصوصاً نفتچیلرین حیاتی، ای. قاسموف و ح. سیدبیکلی نین "دنیزجسورلاری سئویر" (۱۹۵۴)، ج. مجنون بیگ اوفون "ایلچ بوختا - سی" (۱۹۵۳) و ای. قاسموفون "انسان مسکن صالحیر" (۱۹۶۴) نمایشنامه لرینده آیدین شکیلده ترسیم ائدیلمیشدیر. بواشرلرده آداملارین یالنیزایشی دگیل، معنوی عالمی، اجتماعی گوروش و آرزولاریدا تصویراقدیلمیشدیر. انور. محمدخانلی نین "شیروان گوزه لی" (۱۹۵۷)، ثابت. رحمانین علی قلی ائوله نیر" (۱۹۶۱) و "یالان" (۱۹۶۵) کومئدی لرینده بدجنس و نااهل آداملارین پیس عملری و نقصانلاری گولوش هدفینه چئوریلیر. "شیروان گوزه لی" کومئدی سینده علمی موضوعلار عوضینه اهمیت سسیز - مسئله لرله مشغول اولان عملی ایشلر ده طرفسیز اولمایان پرنسیپ سیزعالم لر، تنقید اولونورلار. معاصر دورون نمایشنامه لرینده قهرمانلیق موتیولریندن چوخ، معیشت، اخلاق موتیولرینه یئر وئر یلمیشدیر. ایلاس. افندیوفون "سن همیشه منیم سن" (۱۹۶۴)، "اونودا بیلمه ره م" ۱۹۶۸ و "محو اولموش گونده لیکلر" (۱) (۱۹۶۹)، قربانوفون "سنسیز" (۱۹۶۷)، و بختیار وها بزاده نین "ایکینجی سن" (۱۹۶۹) نمایشنامه لری فکرو بدیعسی خصوصیتلری اعتبار یله بیئر - بیرینه یاخین اولوب، اولاردا، معنوی گوزل لیک، انسانین داخلی عالمی نین تمیزلیگی و صافلیغی ترنسم اولونور. قارا قوه لر و چیرکین احتراصلارنه قدرته لکه لی اولسادا، انسان اوز معنویا تیلها اولارا غالب کلیر.

سوسیالیست رئالیزمی اساسیندا انکشاف ائدیپ قوتله ن چوخ ملتلی شوروی ادبیاتی بویوک تربیه وی تأثیر قدرتینه مالک دیر. بو ادبیات امپریالیزمه قارشى آردیجبل مبارزه آپاریره دنیا صلحون قورونما سینا و خلقلر دوستلوغونون محکم نامه سینه خدمت ائدیر. (۲)

رسول رضا رسول رضا، شوروی آذربایجانینین گورکملنی شاعر لریندن دیره اونون شعرلری نین موضوعونو معاصر حیات، شوروی جامعه سینین نائلیتلی، ملی کیفیتلر، بشری مضمون و بین الملل موتیولر تشکیل ائتمکده دیر. رسول ابراهیم اوغلو رضا یوف ۱۹۱۰ دا، "گوی چای" دا آنا - دان اولموشدوره ایلك و اورتا تحصیلینی گوی چایدا آلدیقان صونرا،

۱ - تقویم لر ۲ - ادبیات (۱۵) م. عارف و خلیلوفه معارف نشریات تی ۱۹۷۲

بالی.

مسکولادا عالی مکتبی بیتیرمیشدیر • ۱۹۳۵ داباکی یا گلیب" گنج ایشچی"
(ایندی کئی" آذربایجان گنجلی") غزئتی تحریریه سینده چالیشمیشدیر •
۱۹۳۳ ده "چاپئی" آدلی شعر مجموعہ سینی ۱۹۳۵ ده "قانادلار" آدلی شعر
کتابینی ۱۹۳۸ ده "پیونئرین مکتوبو" (۱)، ۱۹۳۹ دا "خیار" کتابلارینی
چاپ ائتمیشدیر •

ایکینجی دنیا محاربه سینده رسول رضا جبہ یه گئندی و وطنپرورلیک و قهرمان -
لیق تبلیغ ائدن شعرلریازدی ، جبہ و آرخادا چالیشان آداملارین فداکار -
لیغینی گوشته رن پیغی" وفا " یاراتدی و اونون " اولمز قهرمانلار" و
"وطن" ، "بختیار" ۱۹۴۲ ، "غضب و محبت" ، "انتقام ، انتقام!" و "لئیتفات" (۲)
بایرامین گونده لیگیندن" (۱۹۴۳) آدلی کتابلاریندا دؤیوشن و چتینلیکلره
دؤزن خلقین احوال - روحیه سی عکس ائتمیشدیر •

رسول رضا اولاً "کریمه" جبہ سینہ حربی ممبرکیمی گئتمیش ، صونرا ایران
آذربایجانینا گلمیش و جنوبلو قارداشلاری حقینده بیرصیرا اثرلریازمیشدیر •
"لنین" منظومه سی ، رسول رضانین ان پارلاق ادبی اثرلریندن دیر • بومنظومه
ده شاعر شیرین ، و شاعرانه قلمیله لنینین سیماسینی دنیا ، و بشری مقیاسدا
همده توده ای نهضت لر آراسیندا ترسیم ائتمیشدیر : لنین ، خلقه دایاندیغی
ایچون قوتلی دیر و بوتون قوتینی کومونیسم ایده لرینی تطبیق ائتمک ایچون
ایشلتمیشدیر • او ، خلقین گوزو ، عقل سلیمی ، و قلبی یئرینده دیرکی دائما
محبت و حرارتله چارپیره او ، انسانلارین ان بویوک ایده آلی ، یعنی آزادلیغی
دنیا ده تحقق ائتمیرمیش و اونا چاتماغین یولونو زحمتکش انسانلارا گؤسترمیشدیر •
بومنظومه ، شوروی آذربایجان شعرینین شاه اثرلریندن دیر و بیرنجه دیسله
ترجمه ائدیلمیش و استالین مکافاتینی (جایزه) قازانمیشدیر •

محاربه دن صونرا ، شاعرین یارادیجیلیغی داها وثریملی (محصولدار) اولندو
و فعالیت ساحه سی داها گنیشلندی • او ، هم آذربایجان ، همده شوروی یازیچی
لاری اتفاقی نین اداره هیئتینه ، شوروی صلح مدافعه کمیته سینی نین ریاست هیئتنه
آذربایجان خارجی اولکه لرمندی علاقه جمعیتینین اداره هیئتنه عضو سنجیلدی ،
و حالاً آذربایجان سوؤت آنسیکلوپدیاسی باش رداکتور و دور • رسول رضا ،
سوؤت نماینده هیئت لریله دیگر اولکه لره ، یاخین شرق و اوروپا یا گئتمیشدیر
محاربه دن صونرا ، نشر اولونان کتابلاری بونلاردیر: "لنین" (۱۹۵۰) ، -

"گونشین صوراغیندا" (۱۹۵۲)، "کونول سلسری" (۱۹۵۴)، "سئچیلیمیش اثرلری" ایکی جلدده (۱۹۵۵)، "پنجره مه دوشن ایشیق" (۱۹۵۲)، "دویغولار، دوشونجه لر" (۱۹۶۴)، "دوزوم" (۱۹۶۵)، "وقت وارایکن" (۱۹۷۰) و سائره ه رسول رضانین ترجمه لریده چوخ جالب و قیمتلی دیر ه از، نظامی نین "خسرو شیرین" منظومه سینى، روس کلاسیک لریندن پوشکینین "قراف نولئی"، "پولتا و" لئرمونتوفون "دئمون"، "ماسکارا"، اوکراینانین انقلابچی شاعری شوچنکونون "مزدورقادین"، "قایدا ماکلار" اثرلرینی دیلیمیزه ترجمه ائتمیش دیره . مایاکوفسکی نین آذربایجان تورکجه سینده بوراخیلیمیش "سئچیلیمیش اثرلری" - نده کی اون منظومه و اکثر شعرلرین ترجمه سی ۵۵ رسول رضایا عائد دیر ه محاربه ایللرینده شاعرین قلمی سونگویه چئوریلدی و شعرلری محبت و غضدن یوغرولموش نغمه یه دوندو ه شاعر، وطنین ایکیت اوغلو و قیزلارینی، صبرلی و تمکینلی آتا - آنالاری آلقیشلا ییر، فاشیست جلدلارینی ایسه نفرتله قامچیلان بیردی؛

او یئترده کی سرین صولارچا غلایاردی دوپدورو ،
 ائلرر گوردوم کوله دؤنموش، چایلار گوردوم قوپقوروه
 قوجا گوردوم اگیلمیشدی سیننه سیننه آغ باشی ،
 باجی گوردوم، یئترده دیری باسدیریلیمیش قارداشی ه
 آنا گوردوم بیرکئجه ده قاراساچی آغارمیش ،
 گؤیدن صوردوم (۱) : یای گونونده بولود دان قار یا غارمیش ؟
 گؤیلردندی بو، قاردگیل ، جنایتین باری دیر ه ه ه
 رسول رضا ، انتقام حسی ایله جبهه یه آتیلان ایکیدلرین صورتینی یارادیر ، -
 اونلارین فداکارلیغینی غرورلا ترنم ائدیرو ه ه لاک اولان قهرمانلارا یاس توتورد
 "بختیار" آدلر، مشهور شعرى بونون ان پارلاق نمونه سیدیره بوشعرین قهرمانی
 اون بیرنفر دشمنله اوزه اوزه گلیب اونلاری محو ائده ن، ال به یاخا اولدوغو
 ضابطین (انسر) بوغازینی دیشلریله گمیریپ ، اؤزوده ه لاک اولان بیر دؤیوشجو
 دور ه شاعر، اونو (قارداشیم) دئییه یاد ائدیرو صانکی اونولا برابر میثکیمی
 اونا خطاب ائدیر:

کولک قاری سپه لر، بختیار !
 آغ گشینه ر تپه لر، بختیار !

گئجه قارا، يول اوزاق ، قارداشيم
 گؤيلر بولود، چنؤل دوزاغ ، قارداشيم !
 کمان چالان کيمديراو، بختيار ؟
 کولک مي، ياسيمديراو، بختيار ؟
 صون ايکي مصراعي مؤلف او چونجو بنده تکرار ائدير، لکن بورادا، کولگين
 سيني هلاک اولموش قهرمان حقينده نغمه يه بنزه دير ة

غالب نغمه سئله نير، - قارداشيم

غالبيت نغمه دير، - قارداشيم

شاعروطن يولوندا جانيندان کئچنلرين اولمزليگيني، بيرنغمه يه دؤنوب ،
 ابدى ياشايا جاقلارينى ائاده ائدير وشعري منت دارليق (سپاس) و ايناملا
 صونا يئتيرير :

سن، قورودون (حفظ ائتين) وطنى . - بختيار !

وطن اونوتماز سنى ، - بختيار !

بوندان صونرا فخر ايله آنالار

گورپه سپنه آد قويار: بختيار ة

"وفا" پيئسينده جبهه حياتيني و دؤيوشچولرى گؤستردىگي کيمي، آر خانين
 جبهه يه گؤمگي نيده جانلى صورتلر واسطه سيله ترسيم ائتميشدير ة
 رسول رضا، اثر لر ينده او بؤکتيو، انساني داها دريندن عكس ائتديزيره او،
 "بيرگون ده انسان ضرودور" شعريده (۱۹۶۱) رايكوم (ايالت) کاتبى نين
 بيرگونلوک فعاليتى و دوشونجه لر ينى قلمه آليره بورادا، کندين معاصر
 انکشافى ، قارشيا چيخان چتينليکلى ده عكس ائتدير ميش ة رايكوم کاتبى
 رهبر ليک ائتديگي آداملار ايجريسينه يا خييلار و پيسلره راست گلدىگي کيمي ،
 تابع اولدوغو يوکسک وظيفه لى انسانلارين بعضى سيندن قايفى کشليک و مهربان
 ليق گورور بعضى سينين ده صوبو قلوب و بورو کرا تليغي ناه اهدا اولور و بونا دؤز مور ة
 رسول رضانين محاربه دن صونرا کي ياراديجي ليغي نندا ، هم گوجلوتر نمون ،
 شاهدي اولوروق ، هم ده کسگين ساتيرانين ة او، صابر ساتيراسى عنعنه لر ينه
 احتياج دويدوغونو قيده ائدير و اولار دان فايدالانيره شعر لر ينى " صابر ساغ
 اولسايدى" باشليغي ائتيندا وئرمکله دئمک ايسته بيركى صابرين " هپنسد"
 لر ينه خاص اولان خاصيتلر ، محدود باخييلار ، بعضى آداملار دا ايندى ده يا شاپير
 و اولارا ، گولمک لازم دير ة

بین الملل موضوعلازدا یا زدیغی شعرلرینده یئر اوزونده کی تضا دلاری آچما غا چالیشیره او، عموماً انسان طالعی و مقدراتی و سعادتى ؛ دوستلوق و الفت باره سینده دوشونور، محاربه لرده کوتله وی قیرقین سلاحنین توره تدیگی فاجعه لردن کدرله نیره بویوک علمی کشفلر، اوندا انسان قدرتینه اینام و غرور حسّی او یادی ر لکن بو کشفلردن تخریبات و حرب مقصدیله استفاده ائدنلرین آ زغینلیغی اونی غضبلندیریر .

میرزه ابراهیم اوف

میرزه ابراهیم اوف گورکملی ناثرونما یشنامه نویس دیر . اونون بعضی رومانلاری بیر چوخ دیل لره ترجمه اولوناراق اونا بویوک شهرت قازاندیرمیشدیر . او، عینی زماندا بویوک دولت خادمی دیر و بین الملل آزادلیق حرکاتینی دستکلیمین (پشتیبانی) یوکسک مفکوره لی اجتماعی یازی چی دیر . میرزه اژدر اوغلو ابراهیموف ۱۹۱۶ ده ایران آذربایجان نیسین ائوه کندینده (سراب محالی) آنادان اولموشدور . یوخسول بیر عائله یه منسوب اولان میرزه نین آناسی و باجیسی ۱۹۱۸ ده اولموش و میرزه آناسی و بو بویوک قارداشیله ایش ایچون باکی یا گئتمیشلره میرزه بیر مدّت صونرا اونلاری ایتیرمیش و غربتده دایی سی نین حمایه سینده صیغینمیش و بالاخره یاد لار قاپی سیندا نوکرچیلیک ائتمیشدیر . سووئت حاکمیتی دؤورونده پولسوز مکتبلر آچیلدیغی زمان اولجه فابریک - زاوود (کارخانه) مکتبینه صونرا نفت صنایعی تکنیکو موندا اوخوموشدور . میرزه ابراهیموف تحصیلینه دوام ائتمدیگی صیرادا ، بدیعی یا رادیجیلیقلارا مشغول اولموش و گنج فعله لرین ، ادبیات ده رنگینده (انجمن) اشتراک ائتمیشدیر . او، اولجه شعریا زماغا باشلامیش آ ز صونرا حکایه یه مئیل گؤسترمیشدیر . اونون حکایه لری نین مضمونونو، ایکی طرفلی سئوگی و صمیمی مناسبتلره دایانان یعنی وسا غلام عائله تشکیل ائدیر . حکایه لرینین قهرمانلاری اؤزلری نین ساده لیگی خیر خواهلیغی ، آغیرگونون صیناقلاریندا (امتحانلار) تمکینی و دیانتسی ایله مشخص له نیرلر .

" اعتبار " حکایه سینده مؤلف ، دل آرانین تمثالیندا ساده و قناعت چیل بیر قادی ن صورتی یا راتمیشدیر . میرزه ابراهیموف اثرلرینده نجیب آداملاری ، پیس نیئلی پوزغون آداملار ا قارشی قویموشدور . یاخشیلار و بیسلر ، وطن پرورلر و خود پسندلر ، مترقی لر و محافظه کارلار آراسیندا گئدن

مبارزه ، ادیبین بوتون اثرلرینده اساس کشمکشی تشکیل اقدیر .
 بوباخیمدان ، مؤلفی بیرنمایشنا مه یازان کیمی تانیدان " حیات " پی یئسیده
 (۱۹۳۵) ماراقلیدیر . حیات داکنچن حادثه لر جعفر جبارلی نین قهرمانسی ،
 " آلماز " ی خاطرلادیر . حیات کولخوز قوروخولوغو اوغروندا داها جسارت
 لی آد دیملار آتیره او ، سلفی آلمازین اقله دیگی سهولری نظره آلاراق ، تک
 باشینا ایش گورمور ، جماعته و دسته جمعی ایشه آرخالانیر ، حیات اربینی ده ، اوز
 آرخاسینجا چکیب آپاریر . بو اثر ، تماشا یا قویولدوغوزمان میززه ابراهیم
 اوفابویوک موفقیت و شهرت قازانیدردی و اونو تاترا محکم باغلادی . او ، بو
 اثریندن صورنا " مادرید " نمایشنامه سین (۱۹۳۸) یازدی . بو اثرده اسپا
 کومونیستلری نین رهبرلیگینده ، وطن پرورلرین فاشیزمه قارشى قهرمانلیق
 مبارزه سی اوزعکسینی تاپمیشدیر . بو پی یئسیده اسپان قیزی " لینا "
 اثرین باش قهرمانی سوپه سینه چیخمیشدیر .

" محبت " (۱۹۴۱) نمایشنامه سینین قهرمانی دا ، وطن پرور بیر قیزدیر . محبت
 بویوک وطن محاربه سینین طلبلرینی اوده مک (ادالتمک) ایچون سلاح
 اختراع اقدیره او ، و نشانلی سی " یوسف " شخصی شهرتینی و راحتلیغینی گودن
 مایماق رهبرلره و تخریباتچی صنفی دشمنلره قارشى مبارزه آپا ریرلاره " محبت "
 محاربه دوورونون دراماتورگیاسیندا آرخانین جبهه یه مادی و معنوی —
 یاردیمینی عکس ائتدیره ن ایلک صحنه لری کیمی مهم رول اوینا میشدیر .
 میززه ابراهیموف ایکینجی دنیا حربی یل لرینده سووخت اوردوسویله ایران
 آذربایجانینا گلدی و بورداکی مشاهده لری اونا زنگین موضوعلار و فردی او ،
 رداکتور اولدوغو " وطن یولوندا " آدلی اوردو غزئتینده " ناکام محبت "
 پووستیندن پارچالار چاپ ائتدیردی .

محاربه دن صورنا ، ایران آذربایجانیندا باش قال دیران آزادلیق حرکتی
 اونو داها چوخ مشغول ائتدی و دموکرات فرقه سینین فعالیتینی وفداسی —
 لرین مبارزه سینى گوستره ن بیرسری حکایه لرینی یازدی (جنوب حکایه لری)
 ۱۹۴۸ ده " گله جک گون " رومانینی یازدی . بو اثر ، ایران و ایبران
 آذربایجانى خلقلرینین ملی — دموکراتیک آزادلیق اوغروندا پاردیغى
 مبارزه نی عکس ائتدیریره بورومان ، مؤلفی ، قدرتلی ناثر و گونون مسئله —
 لرینه وقتینده جواب وئره ن سیاسی رومانچی کیمی تانیندی . اثر ، بیرنچه
 دپله ترجمه ائدیلدی و دولت مکافاتینا لایق گورولدو .

۱- وطن یولوندا غزئتی ۴۱ دن ۱۹۴۶ ییلینده دک تبریزده نشر ائدیلنمیشدیر .

صون ایللرده میرزه ابراهیموف یعنی دن جنوب موضوعونا مراجعت ائدیب ،
 "گلابتین" (۱۹۶۵) ، "خسرو روزبه" (۱۹۶۶) حکایه لیرینی (پووست) یازمیش
 ونشراحه سینده . ، داها بویوک موفقیتلرقا زانمیشدیر .
 "بویوک دایاق" رومانی محاربه دن صونزا کولخوز چولارین حیات ومعیشتینی
 عکس ائتدیره ن مهم اثرلر دندیر . "پروانه" رومانیندا موضوعونو تاریخ-
 دن سئچمیشدیره (۱۹۷۰)

مؤلف ، دراماتورکیا ساحه سینده ده فعالیتینه دوام ائده ره که ، "کندچی قیز"
 (۱۹۶۳) ، "یاخشی آدام" (۱۹۶۴) کومئدیالاری و "کۆزه ن او جا قلار" (۱) (۱۹۶۹)
 نمایشنامه سیننی تماشا یا قویموشدور .

میرزه ابراهیموف جلیل محمدقلیزاده نین یارادجیلیغین صراحتدیگی
 "بویوک دمؤکرات" آدلی قیمتلی مونوگرافی و ادبی حرکاتین مهم مسئله-
 — لیرینی آیدینلادان بیرنئچه مقاله لر مجموعه سی یازمیشدیر . او ، علملر
 آکادمیاسی نین حقیقی عضوی دیر و مختلف وظیفه لرده چالیشمیشدیر . اولاً ،
 آذربایجانین معارف ناظری (وزیر) صونرا عالی سووکت ریاست هیئتی نین
 صدری (رئیس جمهور) اولموشدور . او ، اوزون مدت یازیچیلار اتفاقینا
 رهبرلیک ائتمیشدیر . اونا ، ۱۹۶۱ ده "خلق یازیچیسى" فخری آدی وئریل-
 میش ومختلف نشان ومدال لارلا تلطیف ائدیلمیشدیر . حال حاضرده نظامی
 آدینا ادبیات انستیتوتوندا جنوبی آذربایجان شعبه سی مدیری دیر . صون
 ایللرده بوتون اثرلری اون جلدده " یازیچی نشریاتی" طرفیندن چاپ —
 ائدیلمکده دیر .

صون اولاراق ، میرزه ابراهیموفون شعرلریندن ده نمونه ایچون وطن باره-
 سینده یازدیغی (دیاریمدی منیم) آدلی شعرینی درج ائدیریک :

وطنیم حسنو ازلدن منی حیران ائله میش ،
 ای گۆزه ل لر ، بیلین اوتکجه نگاریمدی منیم
 بیر بته سجده قیلیر دنیا دا هرکس اینانین
 معبدیم ، سجده گهیم ، سئوگیلی یاریمدی منیم .

* * * *

گزمیشم چوخ دولانیب دنیانی باشدان باشا من
 کئچمیشم داغ — دره دن ، ذوق وصفا یئرلردن
 ایچمیشم آب حیات تورپاغین اوستونده همن
 سونمه یین نور دیله سن بیل کی دیاریمدی منیم

انسان اولادی از لدن نیهسه مقبل ائله میش
کیمیسی سیم و زرا یستر، کیمیسی یا ردیله میش
کیمیسی دوستو صداقتلی، وفا دار دیله میش
بیل کی آنجا ق و وطنیم دولت - واریمدی منیم

* * *

آختا ریب شآن و شرف چوغلاری گفتدی اوزاغا
یا دلارا سجده قیلیب سالدی اوزونو آباغا
حق، سعادت دیاری یوردومو بنزهت چراغا
شیخ صنعان گوزه لی نازلی دیا ریمدی منیم

* * *

یارانان، بیرگون اولور، عارف اولانلار آنلار
آلماسین اوستومو غربتده اولوم - آرزوم وار
آنا یوردون قوجاغیندا منده یئر تاپیلار
قیزم، اولغوم دئییلر: بوردا مزاریمدی منیم

* * *

من، حیات عاشقییم باغدا، گلستان دابیلیر
داغاریمدا دولانان قیرمیزی آل قان دابیلیر
بو جانیمدان دا عزیز، شوگیلی جانان دابیلیر
یوردومون هر طرفی روح و روانیمدی منیم

* * *

من سعادت دیله دیم هراقله، هر یوردا مدام
بیرگونشدیر نظریمده چالیشان هرانسان
عشقینه، شوگیسینه، یوردومون هریان حیران
خوشگونوم، خوش نفسیم، جسمده جانیمدی منیم

* * *

مصابیح: ۱ - ۲۵ - نجی عصر آذربایجان ادبیاتی. میرجلال و ف. ج. حسینوف
باکی - ۱۹۶۹.

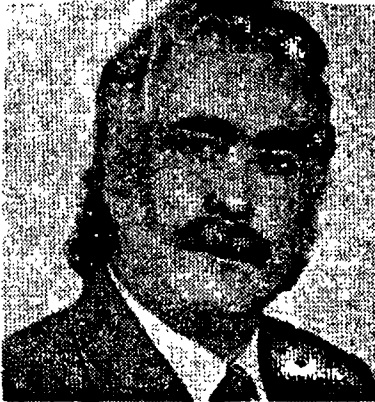
۲ - آذربایجان سوویت یازیچیلاری. باکی. دولت نشریاتی - ۱۹۵۸.

۳ - ادبیات ۱۵ - م. عارف، ب. خلیلوف. معارف نشریاتی. باکی - ۱۹۷۲

۴ - ادبیات اینجه صنعت غزلیتی نمره - ۲ (۱۸۷۷) ۱۱ ژانویه ۱۹۸۵.

سهندین ایل دؤنومو

من او پروانه یم کی، دنیا دا حیات آدلی، شعله یه وورولموشام،
یانسام دا باکیم یوخدور، زلدن بو شو دا دایانما غا دوغو -
لموشام . سهند .

یوایل ، فروردین آیینین ۲۲- سینده
آذربایجانین گؤرکملی خلق شاعری
سهندین گؤزله نیلمز اولوموندن ا یکی
ایل گچمکده دیر ، بیز سهندین ایل
دؤنومونده شاعرین اولمز خاطره سینى
جانلاندیرماق اوچون ، وزون ایللر
سهندین اجتماعی - سیاسی مسلکداشی

وقلم دوستی اجتماعی خادم وادیب محمدعلی فرزانه ایله سهند حقتنده بییر
" مصاحبه " آپارماق قرارینا گلدیک . دها دوغروسو ادیبین سهندباره
سینده بییرسیرا خاطره لرینی دینله مک ایسته دیک . ادیبدن بو " مصاحبه "
اوچون راضیلیق آلدیق و اونولا اوز- اوزه اوتوردوق . ایندی سننیز
سهندی اوز یاخین مسلکداشی وقلم دوستونون دیلیندن دینله بییرسینیز
آردینجا دا سهندین چاپ اولما میس شعرلریندن سچیلیمیش پارچالاری
اوخویورسونوز :

وارلیق: سهند ایله سیزین بییرینجی دفعه یاخیندان تانیشلیغیزها چان
اولموشدور؟

فرزانه : سهند ایله منیم یاخیندان تانیشلیغیم یادیم گلن ۲۸- ۲۹نجی
ایللرده اولموشدور . البته بوتانیشلیقدان اول ، من سهندین بییرمبارز
انسان اولدوغونو ، وقتیه آذربایجان دموکرات فرقه سینین جوانلار
تشکیلاتیندا چالیشدیغینی و آرا- سیرا شعر یازدیغینی دا ائشیتیمیشد-
یم . دئدیگیم ایللرده ، سهند بییرنچه یاخین دوستو و مسلکداشی ایله بییر-
لیکده ، اوگون آذربایجاندا حاکم اولان پلیسی- نظامی رژیمین ایله
قورولموش بییر توطئه نتیجه سینده حبسه آلینیرلار . بوکیمی توطئه لرا و گونکو
آذربایجان شرایطینده خلقی آرتیقدان - آرتیق ا سارتمده ساخلاماق اوچون
گونده لیک مسئله ایدی .

اوزمان من، آذربایجاندا وخصوصیله تبریزده گشچن حادثه لرایله یاخیندان علاقه لندیکیم اوچون، بومبارزانسانلارین حبسه آلینمالاری ایله ده ماراقلانیردیم. سهند و اونون دوستلارینین زندانی اولماقلاری اوزو چکمه دی. پرونده نظامی محکمه یه وئریلمه میس توطئه نین رسواییلیقلا اوستو آچیلدی و سهند یولداشلاری ایله حبسدن بوراخیلدیلار. سهند و یولداشلاری زنداندان چیخار- چیخماز من اونلارلا گؤروشمک اشتیاقی تاپدیم و بو اشتیاقیمی یاخین دوستلاردان بیرینه بیلدیردیم...

سهند ایله گؤروشدوک. بیز بیر- بیریمیزی چوخ تکزوراحات باشا دوشدوک. ائله ایلك گؤروشدن اونو اولدوقجا صمیمی، ایستی قانلی، اغوز یولونا و مرامینا معتقد بیر انسان گوردوم. اونون ظاهری گؤرونوشو بیر آز قاراقاباخ، توتغون و اوتانجا ق گؤرونوگو خالدا، بیر آزدقتله اونون دوغرودان دوغرویا بیر شاعر اولدوغونو، اوره گینده انسانا، حیاتنا، زحمته، خلقه، وطنه بسله دیگی عشقی یاخیندان حس ائتمک اولوردی. بیز بیر- بیریمیزی تازا تاپدیغیمیز حالدا، سیاسی - اجتماعی مسئله لرده علمی- فلسفی باخیشلاردا، آذربایجان خلقی نین و ائله جه ده ایرانین - آیری - آیری خلق لری نین آجی و دغوزولمز طالعی و اونلارین قورتولوش یوللاری حقیقنده بیر جور فکیرله شیردیک، بیزیم خلقی مبارزه ده بیر سیرادا اولدوغوموزا هئچ بیر مانع یوخ ایدی و اونا گؤره ده بیر سیرادا دوردوق، گؤروشلریمیز ادا مه تاپدی ...

سهند گؤروشلریمیزدن بیرینده مدتلر فکیرینده اولدوغو و تازایا - زماغا یا شلادیغی "خاطره" منظومه سیندن صحبت آچدی. من شعری ائشیتمگه چوخ علاقه لندیم. لکن او منظومه نین هله ناتمام اولدوغونو سؤیله دی. بونونلا بئله من شعری ائشیتمگه اصرار ائتدیم، منظومه، بوتون عمر و بو یو سهندین جانینا اودسالان و اونون شاعر روحونو هم گولدوروب وهم آغلادان آذربایجان ملی نهضتی نین فاجعه سینا اختصاص وئریلمیشدی. شعرده اولان دولغونلوق، باریشمازلیق، خلقه ویوردا سؤنمز محبت، جانلی تصویرلر - سهندین قدرتلی بیر سؤز اوستادی اولای بیله جگینی آیدینجا گؤسته ریردی. من سهنده منظومه نی تغزلیک له کامل شکلده ائشیتمک آرزو سوندا اولدو غومو بیلدیردیم. سهند بونا سؤز وئردی...

وارلیق : یاخشی اولار ائله سؤزه بوسیا ق ادا مه وئره سیز.

فرزانه : او گونلر، یعنی ۲۹- نجی ایلین ایکینجی یاریسیندا و ۳۰- نجی ایلین اوللرینده ایرانین هر طرفینده اولدوغو کیمی، آذربایجاندا ملی دموکراتیک حرکات سرعتله جانلانا قدا ایدی. نفت صنعتی نین ملی له شمه سی شعار ی آلتیندا داغالانان ضدامیربالیستی و ضداستبدادی آخین (حریان) گوندن - گونه حوشوردو. آذربایجاندا ۴۵- بجی ایلدن بو طرفه هئح بنیر خلقی و انقلابی تشکیلاتین اولما دیغیندان، سیاسی - اجتماعی مبارزه محفللر شکلینده دوام تا بیردی. ملی- دموکراتیک حرکتلرین جانلانماسی محفللری جدی حالدا مبارزه سازه سازمان و ثرمک ضرورتی ایله، اوزبه اوز قویور - دو مبارزه وسعتله نیروبیز- سهند ومن - یوزلر و مینلر آذربایجانلی کیمی مبارزه نین آخیشینا قوشولوردوق. لکن انقلابی مبارزه نین آذربایجاندا سازمان تا پماسی و علنی دموکراتیک جمعیتلرین قورولماسی حاکم رژیم و حشته سالیردی. رژیم بئش ایل بوندان اول آذربایجاندا یاراتدیغی "قبرستان سکوتو" نون پوزولماسینا راضیلیق و ثره بیلیمزدی او گونلر دوکتور محمد مصدق دولت باشیندا اولدوغو حالدا، آذربایجان هله شاه نوکرلری نین چکمه لری آلتیندا اینله بیردی. شاهین شخما "اغوز طرفینده آذربایجاندا استاندارت تعیین ائدیلمیش معروف نوکرخانه زاد دوکتور اقبان قانونی دولتین عریضه سینی اوخوموردو. ۳۰ - نجی ایلین یاییندا تبریز ده قورولان و سرعتله خلقی حرکت گتیزن دموکراتیک جمعیتلر استاندارتین دستور ایله هجوما اوغراییرودسته جمعی توقیف لره باشلانیلیر. سهند تبریز ده صلح جمعیتینده مسئولیت داشیدییغی اوچون حبسه آلتینیر، علنی جمعیت لرین باغلانماسی و پلیسین هر طرفلی هجومونتیجه سینده آزونرا من ده حبسه آلتیندیم. حبسه آلتینا نلارین جوخو نظامی محکمه یه و ثریلیر. اوزون سوره ن حاکمه لرده "متهم" یئرینده اوتورالار. محاکمه ائده نلره" اوستون ورورلار. اولار محکمه نین تریبونوندا حاکم رژیمین ماهیتنی آچماغا ونون امپریالیزمین ال او یونجاغی اولدوغونو اثبات ائتمگه، آذربایجاندا ایل لردن بری آپاریلان ضد خلقی و بوغونشو سیاستینی افشا و سوا ائتمگه موفق اولورلار. متهم لرین اساس مدافعه سینی تشکیل و ثره ن سئله لردن بیر ی بوسئوال در: نه علت لره گؤره تهراندا و آیری یئر لرده زاد صورتده فعالیت ائدن علنی ارگانلار آذربایجاندا ممنوع ائدیلمیر؟ محاکمه ائدنلر" بوسئوالا جواب اولسون دئییه ویا خالارینی " محاکمه

اولانلارین "الیندن قورتارماق اوچون اولنلاری اول تبرئه لکن صونرا محکوم ائدیملر.

وارلیق : اگرمکنمه سهندین زندان شرایطینده روحیه سیندن و ادبی فعالیتیندن دانیشین .

فرزانه : بیلدیگینیز کیمی ۳۵-۳۲ نجی ایللر ایرانین سیاسی اجتماعی تاریخینده و ایران خلقلرینین امپریالیزم واستبداد علیهنه آپاردیغی قانلی مبارزه ده چوخ تلاطملی بیردؤور اولموشدر. بوا یللمده ملی - دموکراتیک مبارزه نین قدرتلنمه سیله استبداد دالی اوتورماغا و بیرسیرا امتیازلار و ثمرگه مجبور اولوردی. البته بوا امتیازلار چوخ آسا - نلیقلا و ثریلمیردی و یاسوزون حقیقی معناسیندا آلینمیردی. اوگون آذربایجاندا سیاسی زندانلیرین عهده سینه دوشن اساس وظیفه لردن بیر ده بوا امتیازلار اوچون ووروشماق ایدی. بوجهتن سیاسی زندان اولدوقجا تلاطملی و هیجانلی بیردؤوران گچیردیردی. پلیس بیر طرفدن یالتاقلانیر و ابیری طرفدن ده دیش قیجیردیردی و جوربه جور تشبثله ال آتیردی .

بیزلری تبریزدن و اورادا گوندن - گونه گوجه ن خلقی حرکتدن اوزاق ساخلاماق قصدیله شهردن شهره وزندانان زنداننا تبعید ائدیردی .

بوتون بو هیجانلی شرایطده ، سهند همیشه و هر یئرده اوستون و سارسیلما روحیه داشیما نلارین سیراسیندا ایدی. او، زنداندا یئرلی - یفرسز عئلتره گوره بیرپارا آداملارا اوز و ثره ن یورغونلوق و دوشگونلوک لردن همیشه لیک اوزاق ایدی. او، عهده سینه دوشن وظیفه لری تام با جاریق و عنادلا - یئرینه یئتیریردی. اونون محکمه لرده عمومی و فردی دفاعیه لرن تنظیم - یئنده چوخ یاخین و دگرلی یاردیمی اولوردو. او وقت تا پاندا اوخوماق و یازماق ایشلریله ده مشغول اولوردو. او ایکینجی بؤیوک منظومه سی "آراز" ی ائله زنداندا یازماغا باشلادی . بیز ، ۳۲ - نجی ایلین یایی سندا دموکراتیک قوه لرین فشاری نتیجه سینده زندانان بوراخیلدیغیمیز زمان سهندین یازیلیب تاما ملانمیش " آراز " منظومه سینده اوزوموزله گتیردیک . اسلوب ، شعریت و انقلابی رمانتزم باخیمیندان " خاطره " منظومه سی ایله اکیز قارداش کیمی اولان " آراز " منظومه سی شاعرین دوغما وطنی و خلقی حقیقنده آرزو لادیغی خوشبخت و آزادگونلرین آیناسی در .

وارلیق : سهند دفعه لرله دئمیشدی کی ، زندانان چیخانندان صونرار

سیزیله بیرلیکده یاشا میهنده، لطفاً "بیرلیکده یاشا دیغیزگونلرین" خاطرله لریندن دانیشین .

فرزانه : بیز، تبریز-سیاسی زندانی لری - زنداندان چیخار - چیخماز ۲۸ مرداد کودتاسی ایله اوزبه اوز اولدوق . دوغروسو، کودتانی بوقدر آسانلیقلا موفق اولماسی بیزه ده بیرچوغلاری کیمی گوزله نیلمز بیر حادثه - ایدی. اوگونلر مباحثه لرده و مطبوعاتدا امپریالیزم و داخلی ارتجاع و استبداد طرفیندن باش ویره بیله جک احتمالی کودتا حقیقده اوزون - او - زادی مباحثه لرا اولموشدو. بیز زنداندان چیخاندا کودتانی باش وئر دیگی صورتده نه یوللارلا و وروشاجا غیمیز باره ده دوشوندوگوموز حالدا، کودتانی بوقدر راحت موفق اولماقنا هنج اینانا بیلمز دیک ... هر حالدا کودتا موفق اولموشدو و بیز یوزمینلرله انسان آخینیا قوشولوب کودتا چیلارلا و وروشاق عوضینه، ایندی بیردالدا نا جاق تا پماغا جان آتیردیک ... هر بیر ضد خلقی کودتادان صونرا ایشسیزلیک، بیخسیزلیک، امنیتسیزلیک یوزلر و مینلر انسانا بیر حیاتی مسله اولدوغو کیمی، بیزیم اوچون ده بیر حیاتی مسله اولموشدو.

دوستلارین بیرینین وسیله سیله سلسبیل طرفلرینده بیرا و تاق تاپ - میشدیق . بو اوتاغین دائمی سکنه سی من وسهند اولدوغو موز حالدا بعضا " گلدی - گشدر و دالدا نا جاق تا پمایان و چاره سیزلیکدن اورا پناه گتیر - نلرین، سایبی بشفه - اونا دا چا تاردی. تشکیلاتدان شخصی چتینلیک لره یاردیم گوزله مه دیگیمیز اوچون و هله لیک الیمیز بیر ایشه بندا ولما - دیغیندان حیات اولدوقجا آغیر گچیردی. یا خشی یا دیمدا شیرا و تور دوغو موز اوتاغین کرایه سی آیلان دالا دو شوموشدو و اوتان دیغیمیزدان اشو هاحبی ایله اوزبه اوز اولماقدان چکینیردیک . بیغنه خاطریمده دیرمدت لیر ایکیمیزین بیرجوت باشماق و بیردانا یا غیشلیغیمیز و ارایدی. بیرگون گشجه اوغرو گلیب اوتلاری دا آپار میشدی و بیزی ویلان قویموشدو . . . .

آیلار صونرا من بیر محضرده و سهندده بیر توخوجو ماشینلاری تعمیرگاه - یندا ایش تا پمیشدیق . شرایط آرجا یا خشیلا میشدی. تبریزدن آنالاری قو - ناق چاغیرا بیلیردیک . اوگونلر من سیاسی - اجتماعی ایشلردن باش آچاندا معمولا " دیل و فولکلور مسله لری ایله مشغول اولوردوم . بو ایشلر سهندی ده چوخ ماراقلاندیریر و منه بو ایشلردم یاردیم ائتمه کی تاکید

اندردی، گونلرین بیرینده تبریزدن آلدیغیم بیر باغلاما دا بیر چوخ یاد-
 داشلارلا بیرلیکده بیرده "دده قورقود کتابی" نین ال ایله کؤچورولموش
 بیر کپییه سی و آراپدی. اوگونه قدر، سهندله دده قورقود داستا نلاری حقینده
 صحبتیمیز اولموشدو آنجا ق، سهند داستا نلارین مثنی ایله تانیش دگلدی
 من دفتری سهنده وئردیم او، گنجه نی سحره تک آییق قالیب داستا نلاری
 باشدان آیاغا اوخوموشدو. داستا نلار وصفه گلمز قدر اونون خوشونسا
 گل میشدی. او مندن داستا نلاری بیزدفعه ده بیرلیکده اوخوما غیمیزی خواهش
 ائتدی و بیز بیرکره ده داستا نلاری بیرلیکده اوخودوق. کیم بیلیسر
 شایده سهند ائله او گونلرده بودا داستا نلاری شعره چکمک و آغوز او لمز
 اثری "سازیمین سغوز" نو یاراتما ق قرارینا گل میشدی.

سهند ایله منیم بیریندره یا شادیغیمیز منیم ۳۳ - نجی ایلیسن
 قیشیندا یعنی دن حبه آلینما قیلا قورتا ریر .

وارلیق : بیلدیگیمیزه گوره سیز ایکینجی یا اوچونجو زندانندان
 چیخانندان صورنا یعنی سهند ایله ادبی امکدا شلیغیز اولوبه،
 لطفا "ممکنسه بوباره ده ده معلومات وئیرین .

فرزانه : سهند ایله منیم زندانندان صورنا کی امکدا شلیغیمیز ۱۳۴۲-۱۳۴۱
 نجی ایللردن باشلا ییر. بو ایللرده آذربایجان دیل و ادبیاتینا اولان ،
 گیزی علاقه تا زادن روحلانیب آغوزونو گؤسته رمکده ایدی. بو علاقه نیسن
 او یانما سیندا شبهه سیز جا معده اولان اجتماعی - سیاسی شرایطین تاثیر
 و آراپدی. ۲۸۰ مرداد کودتا سیندان صورنا آمریکا امپریالیزمی و اونون
 داخلی قولجا ق و قولچوما ق لاری نین ایله آپاریلان خائنه و فاحشه لی
 تشبیلر ایران جا معه سینده حاکم اولان ضدیتلری آرادان آپارا بیلمه -
 میشدی. یو خاریدا کی ایللرده ایران جا معه سی قبا ریق تضاد دئورانیسی
 گچیریردی. آمریکا امپریالیزمی بو تضادلارا . مقابل ایراندا "آغ انقلاب"
 یاراتما ق قرارینا گل میشدی. کودتا رژیمین آغوزونو "آغ انقلاب" جلد-
 ینه سالما سی سیرادا موقتی ده اولسا - دموکراتیک و خلقی حرکتلره زمینه
 یار انا میشدی. آذربایجان دیل و ادبیاتینا اولان گیزی علاقه نین اوزه -
 چیخما سی دا بوجهته ده اولا بیله ردی. هر حالدا ، بو حرکت آغوزونو تبریزده
 و تهراندا بیرسیرا شعرلرین و یا زیلارین آرایا چیخما سیله و کیچیک محفل
 لرین یارانما سیله گؤسته ریر. منیم و سهندین بو محفللرده جدی اشتراکیمیز

اولوردو. سهند آردیجیل صورتده دده قورقود داستانلارینی شعره سالماغا باشلامیشدی. او، آرا بیر یازدیقلارینی محفله اوخویور و عمومیتلش اشتراک ائده نلرین طرفیندن تحسین ائدیلمیشدی. سهندین شعرى زمان گئچدیگجه بوللورلاشیر وزنگین له شیردی. اوایلرله "قانون مطبوعات آریامهری" دوزه لمه میشدی. بعضی چاپخانالاردا گیزلیجه آذربایجانى کتاب چاپ ائتمک امکانى تاپماق اولوردو. بوفرصته محفله اشتراک ائدنلرین طرفیندن حاضرانمیش نئجه کتاب چاپ ائدیلمیشدی. سهندین ساریمین سوزونون بیرینجی جلدی ده چاپ وئریلمیشدی. بوکتابلارین معین ناشر طرفینده چاپ ائدیلمه مه سی اونلارین چاپ هزیننه سینی یازانین یا محفلین بوینو-نا سالیردی.

سهند ۱۲۴۳- نجی ایلدن صونرا، سیاسی فشار و اختناقین گوندن گونه آرتماسی و شاعرین شخصی حیاتیندا اؤزونه یئر آچان چتینلیک لرین چوخا - لماسیله بئله، او، اؤز ادبی - بدیعی یارادیجیلیغینا یورولمادان ادا وئریر. اونون گوندوزلرینی معاشین گونده لیک و یاراما زایشلری دوتدوغو حالدا، او، گئجه لرینی ادبی ایشلرینه - شعر یازماغا اختصاص وئریر. سهند بو ایللر عرضینده یازدیغی شعرلرین هامیسینی ویا تقریباً "هامیسینی منه اوخودوغو اوچون، من بوایشین شاهی اولموشدوم. او، بو ایللرده "دده قورقود داستانلارینین" ایکینجی جلدینی چاپ وئرمکده علاوه، بو داستانلارین اوچونجو جلدینی ده قورتاریروبوونولادا دده قورقود داستانلارینی بوتونلوک له نظمه چکمه گه موفق اولور. او، بیرینجی جلد "ساریمین سوزو" ایکینجی جلد "ددمین کتابی" عنوانی وئردیگی کیمی اوچونجو و دؤردونجو جلدده ده "بیرلیکده" قارداش آندی" عنوانی وئرمیشدی.

او، بو ایللرده دده قورقود داستانلاریندان علاوه، اونلارلا بویوک و کچیک شعرلر و منظومه لر یازمیشدی. بو منظومه و شعرلردن یادیمدا اولانلار - رین آدلارینی یازیلدیقلاری تاریخ ایله سیزه ده شه بیلیرم. شالاق (آذر ۱۳۴۵)، بیرینجی ارمغان (آذر ۱۳۴۵)، حرمتلی استاد بویوک شهرپارا (بهمن ۱۳۴۶)، آخرسوز جان استاین بکه (آبان ۱۳۴۶)، ایکینجی ارمغان (فروردین ۱۳۴۷)، قالا ائشیگی (۱۳۴۶)، قارداشیم علی آقا کورچایلیسا مکتوب (اردیبهشت ۱۳۴۷)، اوچونجو ارمغان (آذر ۱۳۴۷)، صیرداشی

(۱۳۵۰)، سووشت گوزه لی (؟)، بوز چیچه گی (۱۳۵۰)، نشانا (۱۳۵۱)، حسرت (۱۳۵۱)، با ووجی جیران (۱۳۵۱)، معاد (۱۳۵۲)، کودکم - به فارسی - (۱۳۵۴)
فرهاد (۱۳۵۴)، آلهه قاییرما چیچه ک لیر (۱۳۵۳)، من تبریزدن گلمیشسه م
(اسفند ۱۳۵۶)، زیارتنامه (۱۳۵۶)، اما ما سئلام (۱۳۵۷) و باشقالاری .

سهند اثرلرینین چاپ ائدیلمه سی آرزوسیه دده قورقودداستانلاری و
آیری - آیری اثرلر ایله رابطه ده مختلف شاعرلردن و خصوصیه شمالی آذر
بایجان شاعرلریندن آلدیغی منظوم مکتوبلاری و اونلارا یازدیغی جوابلار
بیر یکرده توپلامیش و اونلارا "دده قورقود داستانلاریندان بئشینجی جلد
آدی وئرمیشدیر، هابئله بویوک وکیچیک شعرلرینین بیرجوخلارینی بیر
دفتره کچورموش و اونلار "فرهاد" عنوانی وئرمیشدیر، سهندین آرزوسونو
بئرینه بختیرمک اوچون منجه ایش ائله بئله اولم عیدیر، منتها شاعرین
بودفترلره سالینما یان بیرسیرا کامل و یاریمجیق آذربایجانجا و فارسجا
شعرلری ده واردیرکی، بونلاری دا ائله مک اولار "فرهاد" آرتیرماق و یا
اینکه آیری بیر جلد شکلینده چاپ ائتمک .

وارلیق : سؤزلری زده سهندین اثرلرینین چاپی حقیقنده اؤتری اشاره -
لر وئردیز، لطفاً "شاعرین اثرلرینین چاپ طالعی باره سینده
بیر آز گئنیش دانیشین .

فرزانه : هر بیر شاعر و یازچی کیمی، سهندده حقلی صورتده اؤز اثرلری
نین چاپ ائدیلمه سی باره ده همیشه دوشونوردو، یادیمدا اولدوغو کیمی،
بیز ۳۰ - ۳۲ نجی ایللرده زنداندا اولدوغو موز زمان سهندین هر ایکی
منظومه سی یعنی "خاطره" و "آراز" دان بیر نسخه چاپ اوچون ائشیکه
گؤنده ردیک، ولی هئچ معلوم اولمادی بونسخه لرها رادا ایتدی - باتدی
زنداندان چیخاندان صورنا هئچ جور چاپ امکانی یوخودو، بونونلا بئله
آله اولان پلیکی دستگاهیله آذربیرتیراؤدا (شاید ۱۰۰۰ ویا ۲۰۰۰ نسخه)
چاپ ائده بیلدیک، بونسخه لر تمیز چیخما دیقلاریندان علاوه اونلاری و
گونون خفقان شرایطنده اوخوجولارا چا تدریرماق اؤزوده بیر مسئله ایدی .
صونرا سهندین اثرلرینی چاپا وئرمک امکانی اولمادی تا اینکه ۱۳۴۳نجی
ایله چاپخانادا بیر فارسی کتابی آلهه توتماقلا گیزلی صورتده اول
سازیمین سؤزونون بیرینجی و صورنادا ایکینجی جلدی چاپ ائدیلدی اثر -
ین چاپدان چیخیب محدود حالدا اولسون یا بیلمه سی سهندی و اونون شعر
قدرتینی اوخوجولارا چا تدریدی، صورناکی جلدلرین چاپینا امکان اولما -

دیغی حالدا بیرینجی جلد حقینده ایراندان خارجه بیرسیرا مقاله لر یازیلدی و حتی الده اولان معلوماتا گؤره کتاب ترکیه ده و آیری یقر لرده چاپ ائدیلدی. کتاب تورکیه ده دورسون ییلدیریم طرفیندن حاضر لاناراق معارف وزارتتی (کولتور باخانیغی) طرفیندن سوزو آدیله چاپ ائدیلمیش و کتابین باش سوزو فصلینده دوکتور جواد هفتین سهند حقینده یازدیغی بیوگرافی و منیم کتابین بیرینجی چاپینا یازدیغیم مقدمه عینا " درج ائدیلمیشدیر. کتابین ایکینجی چاپی ایراندا ۱۳۵۷ - نجی ایله ، انقلاب ایلاریندا شاعرین وفاتیله هم زمان بوراخیلدی .

شاعرین یئرده قالان اثرلرینی چاپا حاضرلاماق بیرجدی و ملی وظیفه کیمی قاباخدا دورور. آنجاق بوایش اوچون اساسی اشکال اوراسیدیرکی، شاعرین ال یازمالاریندا بیرچوخ اوخونولماسی چتین اولان یئرلر وار . شاعر حیاتدا اولدوغو زمان منه شعرلرینده هر جور ال آپارماغا و دگیشد- بیرمکه حق وئرمیشدی. لکن اونون اولموندن صورنا من بو حقی ائوزومه وئره بیلمهرم . . . . .

وارلیق : اگر فرصت وارسا بو خاطره لردن صورنا ، بیر آزدا سهندین یارادیلغی، سوز قدرتی و آذربایجانین بوگونکو متعهسد شعرینده یئری حقینده دانیشین .

فرزانه : سهندین یارادیلغی خصوصیت لری ، سوز با جاریغی و بوگونکو آذربایجان شعرینده موقعی باره ده اوزون اوزادی سوز آچماق اولار ، لکن اجازه وئرین بوایشی آیری بیر فرمته ساخلیاق وهله لیک سهندین خاطره - سینی دوغرولتماق اوچون اونون هله ده چاپ اولما میس شعرلریندن پارچالار اوخوماق .

سهندین چاپ اولما میس شعرلریندن پارچالار :

سازیمین سوزونون اوچونجی جلدی " قارداش آندی"
نین مقدمه سیندن باشلانیش .

منیم آنا شهریمده ،
خرابا بیر خیوان وار .
اویان - بویان نال بند ، علاف ،
پالان تیکن ، دالک ، باققال .

حق الیندن ، باده ایچمک
 آلیشدیران ، روح جوشدوران
 درین - درین رمویا لارا
 جوموب دالار ، سرخوش اولار .

* * *

مانکی بوردان " دده قورقود "
 قوپوزونون سسی کله ر
 ائشیدنلر فرحله نر
 کونلو جوشار ، آشار ، دآشار
 معنوی بیر عام ایلن
 الفت تاپار ، قوجا قلاشار .

* * *

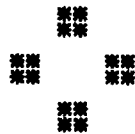
"عاشیق حسین " هرواخ ، هاچان
 سازین چالیب ، اوخودوقجان

* * *

"بالا نرگیز ، بالا نرگیز ،
 قول بوینوما دولانرگیز .
 دوداقلار ون خام شکر
 دیلین باتیب بالا نرگیز ..."

* * *

شاختا ، بوران ، آجلیق ، حرمان
 سولدوردوغو " نرگیز " لرین
 پوتالاری غنچه له نر ،
 اوره گینه امید دولار ،
 کونش پارلار ، نور اله نر ...

چایخانا لار ، بویا خانا ،
 قارین - قورساق توکانلاری ،
 کتلی - کوتلی ، دوشوب - قالان ،
 ده وه گنچه ر ، آتلی اوتر ،
 کروانسارا قاپیلاری ،

دوزولموش بوخیا واندا .
 دری - دورو ، قارین قورساق ،
 کرمه - یاپما ، تزهک - بویاق ،
 قنولاردان آغیب گنچه ن ،
 گندا بلارین باش چاتدیران
 قوخوسونا باخما یاراق ،
 نغچه - نغچه چایخانادان
 هرواخ ، هرآن ، سار - بالابان
 "علی شاهان ، کورا وغلنو" دان
 "دده گرم" ، "عاشیق قریب"
 باشقالاردان صحبت آچان
 عاشیقلارین ، اوزانلارین ،
 قاققیتلیسی دینله لینیر

* * *

"چکیب بزرگان سویدوغوم
 قافلله لر بوش قویدوغوم
 پاشالار گوزو اویدوغوم
 نگار چنلی بئل بودوربو ..."

* * *

اوردان گنچه ن ، بیرآن بئله
 اوزلوگونو اونودازاق
 ایسته که ایلغار قوجا قلیقلار
 حق تانیماق ، مردیاشماق ...
 دوست یولوندا ، یاریولوندا .
 مالدان کچمک ، جاندان کچمک ،

اوشاق ايكن، كورپه ايكن
من بو پوزغون ،
سارى سولفون ،
" نرگز " لزبن بيري سي نين
قوجا غيندا بوي آتميشام ،
بونغمه لر ، زمزمه لر ،
احساس مين تا ياسي دير ،
شعريمين ما ياسي دير .
اوره گيمين ، شللىرى نين ...
... قوپا ريدير ، آتاسي دير
خاطريمه گلر ، گلmez
الهاميمي ، بيله ر ، بيلمه ز ،
اقللريمين ياراتديغي
ياراداني ياد و فريلمز
هئچ بير شاعر ، هئچ صنعتكار ،
نظيره سين يا ز ا بيلمز ،
قوشمالاردان آلميشام من ...
شهريمه صون ايللرده
ايله ديگيم بير سفرده
او رحمتليك عميم ايله ،
بو يئرلري گزه ن زمان ،
قوجا عميم ، بيلر نقطه ده
دؤرت دؤوره سين سيزا - سيزا
ايري " تگگون " باشما غيني
يئره دؤيوب ، منه دؤتوب :
باخ بورادا ، دوز بورادا
سن دوغولدون دقيه - بقله
صبتنه دوام افتدى .
قىرخ - اللئاييل بوندان اول
بو محله ، خياوان يوخ

چوخلو پالچيق دمكچه لر
داخما جيقلار تيكي لميشدى
خانين ، بگين ايجعتين
فضينه توش اولانلار
اولوروندان ، يئر يوردوندا ن
سورگون اولوب ، قوولانلار ،
شهره قاچيب يوك ياپلارين
بودار ا شليق قاب قار ا نليق ،
دنك لرده ، آچار دي لار .

* * *

بيزده قديم باهالي قدا ،
" اوچ تومنليك " ايللرينده ،
واري - يوغي الدن و شريب ،
كنديميزين تركين دشيب ،
باش گوتوروب شهره قاچديق .
نهجه دقيه ر غريبليگين
پتاواسين بوردا آچديق .
يازيق آتام ، سن دوغولان
" حسن دامى " آدلانيلان
بیر گوز داملى داخما جيغي
هر آيينى بئش قرانا
بييه سيندن كرا توتدى .
اوندا بيزلر اوشاق ايديگ
آتام - قاغام اولموشدولر
بؤيوكوموز او رختليك
آتان ايدي . اودا آنجا ق
۱۴ - ۱۵ ياشيندا ايدي .

* * *

قاراگونلو يازيق آتام
بؤيوك اوغون نوكر و شريب

اؤزوایسه وارلیلارین	کتابینی واراقلاییب
اؤلرینده چورهک یاپیب	حیاتینین ، حیاتیمین ،
یتیملرین ساغلیاردی	حرمان دولو ، کدر دولو ،
گونلر گنجیب دولاناردی	لوحه لرین ، صحنه لرین ،
* * *	بیر- بیرینه گؤسته ررکن
صونرا آتان ائوله نرکن	خاطریمین
داخما میزی ایکی ایله دیک	درین - درین دیب لرینده
سنی آتان بوردا دوغدو -	ایتیب باتان خاطره لر ،
دشیه - عمیم اوره گی نین	دیرچه لیردی ، جانلانیردی ...

ایکینجی ارمان شعریندن

من دئمیرم " اوستون نژاد دانام " من ،
 دئمیرم اقللردن باشدی ،
 منیم مسلکیمده ، منیم یولومدا
 ملتر هامیسی ، دوستدی ، قارداشدی

* * *

چایماق ایسته میرم من هج ملتین
 نه دیلین ، نه یطیرین ، نه ده امگین
 تحقیر ائتمه بیرم ، هده له میرم ،
 گنجیشین ، ایندی سین یا گله نجین .

* * *

من آبییرما بییرام آیری سالمیرام
 قارداشی - قارداشدان ، آروادی - اردن
 آنانی بالادان ، اتی دیرناقدان
 اوره گی - اوره کدن ، قاناتی بردن .

* * *

پوزماق ایسته میرم ، من بیرلیک لری .
 انسانلیق بیرلیگی ایده آلیمدیر
 قارداشلیق ، یولداشلیق ، ابدی باریش
 دنیا دا ان بویوک آرزولاریمدیر .

آنجا ق بیرسوزوم وار، من ده انسانام،
دیلیم وار، خلقیم وار، یوردوم - یووام وار،
یئردن چیخما میشام گۆبه لک کیمی ،
آوامام ، حقیم وار، ائلیم - اوپام وار.

* * *

قول یارانما میشام یاراناندا من
هئج کسه اولمارام ، نه قول ، نه اسیر،
قورتولوش عصریدیر، انسانا بوعصر
اسیر اولانلاردا ، بیخووین کسر.

*

سهندین ۱ - نجی، ۲ - نجی و ۳ - نجی ارمان آدلی منظومه لری
شاعرین معروف شرقشناس پروفیسور رستم علی اوفایله تانیشلیق و یاخین
دوستلوغوندا ن صونرا یازیل میشر. بوقارداشلیق و وطنداشلیق احساسیله
جوشان منظومه لری سهند رستم علی اوفایله خطابا "واونلارین اوتای شاعر
لرینه چا تديريلماق آرزوسيله يازميشدر.

(اوچونجو ارمان آدلی منظومه دن بیر پارچا)

داغیوی گۆرمه ییم رستم قارداشیم ،
دار گونده غریبه دادیما دوردون .
دوغما وطنیمده ، دوغما ائلیمده ،
منی غریب گۆروب ، حالیمی سوردون .
بیر عمر دردیمی گیزلی ساخلادیم ،
اودلاندیم ، آوووم آموزمو یاخدی .
اودوما سو سهن اولمادی بیرجه ،
گۆزلریمین یاشی ایچیمه آخدی .
حکیم سیز ، قایغی سیز ، دوا - درمان سیز ،
سیمله دی ، سوموگه ایشله دی یارام .
اوزومه باغلاندى بوتون قاپیلار
آموزمدن ال اوزدوم ، کسیدى چارام .

چوخلار باشیم اوسته گلدی ، سوروشدو ،
لکن احوالیمی سوران اولمادی .
دردیمی ، یانغیمی گوره ن چوخ اولدو ،
آنجا ق یانغیما دی ، گوزو دولمادی .

نعیله ییم " لازمی ملاحظه لر "
بالنیز قورخوتما دی " سنی " قارداشیم .
اقلیمین امگی حلالین اولسون ،

باخدیم غیرتووه او جالندی باشیم .

سنله قانا دلانندی ، شعریم ، الهامیم ،

آخدی خیالییمین قاینار چشمه سی .

سینله سسلندی بوغولموش سسیم ،

یا ییلدی قلبیمین آهی - ناله سی .

اقللر خیرتاپدی حالیمدان منیم ،

بیرداها دردیمیز دیلله دوشدو

قلملر ، زخمه لر جولانا گلدی ،

نغمه لره دوشدو ، تخلصله دوشدو .

اوره ک ناله لریم ، اوره ک سوزلریم ،

تیترتدی اونلارجا شاعر اوره گین

قارالمیش اودوموز کوزه ردی یغنه ،

قیزدیردی خلقیمین آرزی چوله گین .

آنا سودو کیمی شیرین نغمه لر ،

قیشقیردی هریانندان اوستومه آخدی .

سرین دان یقلملری روخوما اسدی ،

یغنه یاتمیش بختیم سمیره دی ، قالخدی .

آننون آچیق اولسون ، اوزون آغ اولسون ،

اوره ک " کورپوشو " سن بوگون بیزه سین .

من یازدیم تاریخ ده یازاجاق یقین ،

ناموسلو اوغلونو اونودماز وطن ....

شن گندیب ، شن گله سن .
ساغ و اسن گله سن .
یوللارین آچیق اولسون ،
همیشه سن گله سن .

* * *

دردیمیز قالاخ - قالاخ ،
آیاق قابار ، یول اوزاخ .
یادووا دوشراولسام ،
ال قوی ، اوره گیوه باخ !

وطندن گول در منه .
سال سویا گوندهر منه .
شادلیق گوندهر منه سن ،
گوندهر غم - کدر منه

* * *

داغلار دایاغون اولسون ،
گونش چراغون اولسون .
آچیلسین باغلی یوللار
" سهند " قوناغون اولسون !

*****

بیر فارسجا شعریندن :

تقدیم به استاد محمد حسین شهریار

چو در نهایت انجام یک سرآغازم
چرا به وهم و گمان و قیاس خود نازم .
بپای آبله ، از لامکان همی آیم ،
ز بعد آنهمه ره ، همچنان در آغازم .
ورای ممکن و امکان بود چو سر وجود
نیبود و بود گره کی گشاید از رازم .
بدایتیم که ز حد شمار افزونسنت ،
چو قطره است اگر در نهایت اندازم .
شرار جلوه ذاتم ، بلی ! ولی مبهوت
به دامگاه زمان و مکان به پردازم .
حکیم ! دور تسلسل کجاست پایانش ؟
تو هم بیا و مکن بافسانه دم سازم .
بشوی دفتر " حکمت " ورای وهم و خیال ،
غلام معرفت شاعری غزل سازم .
چو حال امر محال است حل راز وجود
عبث چرا به فسون و فسانه پردازم .
ولی به گاه تعرض من آن نیم حافظ
که پیش خصم سنان و سپر بیندازم .

اگرچه با دل پر سوز سردوخا موهم ، * همان " سهند " سرافرا ز زندگی سازم .

حضرت علی (ع) نین اوکو د لریدن

- ۱ - مَنْ تَبَاَلَ عِلْمَ
۱ - سوروشان اوگره نر .
- ۲ - الْعَالِمِ وَالْمَتَعَلِّمِ شَرِيكَانِ فِي الْأَجْرِ
۲ - معلم و شاگرد ایکیسی ده اجر و مکافاتدا اورتا قدیر (شریکدیر) .
- ۳ - الْعِلْمُ يَدُلُّ عَلَى الْعَقْلِ فَمَنْ عِلِمَ عَقْلَ
۳ - علم آدامی عقله هدايت اقدر پس علم اوگره نن عاقل اولور .
- ۴ - اِسْمَعِ تَعَلَّمَ وَ اَسْكُتْ تَسَلَّمَ
۴ - دینله (قولاق آس) و اوگره ن ، دینمه و راحت اول .
- ۵ - بِالْفِكْرِ تَنْجَلِي غِيَاهِبِ الْأَمُورِ .
۵ - فکر سایه سینده چتین ایشلر آیدین و آسان اولور .
- ۶ - قَكَّرْتُمْ تَكَلَّمُ تَسَلَّمَ مِنَ التَّزَلُّلِ
۶ - دوشون (فکراغت) صونرا سؤیله ، دیل سورجمه (لغزش) سیندن اماندا اولاسان .
- ۷ - مَنْ كَانَتْ لَهُ فِكْرَةٌ قَلَتْ فِي كُلِّ شَيْءٍ عِبْرَةٌ
۷ - دوشونن آدام هر شقیدن عبرت آلا .
- ۸ - عِنْدَ الْأَمْتِحَانِ يَكْرُمُ الرَّجُلُ أَوْ يَهْلِكُ
۸ - سیناق (امتحان) دا کیشی عزیز و یا ذلیل اولار .
- ۹ - الْعَبْدُ حُرٌّ مَا قَنَعَ ، الْحُرُّ عَبْدٌ مَا طَمَّعَ
۹ - قانع قول آزاد ما ییلیر ، لکن طمعکار آدام قول اولور .
- ۱۰ - إِذَا قَدَّرْتُ عَلَى غَدَوِكَ فَاجْعَلِ الْعَفْوَةَ شُكْرًا لِلْقُدْرَةِ عَلَيْهِ
۱۰ - دشمنینه غالب اولونجا غلبه نین شکرانینا اونو عفو ائت .

- ۱۱ - العفو زين القنطرة
 ۱۱ - باغيشلاماق قدرتين زينتى دير .
- ۱۲ - اقبل عذر من اعتذر اليك
 ۱۲ - سندن عفو ايسته ينى باغيشلاما .
- ۱۳ - عند زوال النعم تتبين الصديق من العدو
 ۱۳ - بولون اولمايينجا دوست دوشمندن سئچيلير .
- ۱۴ - ثلاث لاتهننا لصاحبهن العيش : الحقد والحسد و سوء الخلق .
 ۱۴ - اوج شقى آدامين كونونو آجى افدهر : كينه ، كيجيك و خويسورلوك *
- ۱۵ - إنما الشرف بالعقل والأدب بالأصال والحسب .
 ۱۵ - آدامين شرفى مال وعائله سيله دگيل ، عقليه و ادبيله دير .
- ۱۶ - الشرف بالهمم العالية ، لا بالرّمم البالية
 ۱۶ - شرف و افتخار چوروموش سوموك لرله يوخ ، بويوك ايشرله الدها فديلير
- ۱۷ - الحمق داء لا يداوى و مرض لا يبرئ
 ۱۷ - احمقلىق دواسيز درد و توختا ما بيان ناخوشلوقدور .
- ۱۸ - اياك و مصادقه الاحمق فانه يريد ان ينفعك في ضررك
 ۱۸ - سنه منفعت يفتيرمك ايسته يين احمقدن ساقين سنه زيان يفتيرر .
- ۱۹ - احمق الناس من ظن انه اعقل الناس
 ۱۹ - آداملارين ان احمقى اموزونو ان عقللى بيله نى دير .
- ۲۰ - الغريب من ليس له حبيب
 ۲۰ - دوستى اولمايان آدام غريب دير .
- ۲۱ - كل يحصد ما زرع و يجزى بما صنع
 ۲۱ - هر كس اكديگينى بيچهر و اقتديگينين قارشيليفيسى كوره ر .
- ۲۲ - من حفر بئراً لاخيه وقع فيه
 ۲۲ - قارداشينا قويو قازان اموزو قويويا دوشهر .

۲۳- مَنْ لَمْ يَرْحَمْ لَمْ يُرْحَمْ

۲۳- رحم ائتمهین رحم گورمز .

۲۴- مِنْ أَفْضَلِ الْوَرَعِ أَنْ لَا تَعْتَمِدَ فِي خَلْوَتِكَ مَا تَسْتَحْيِ مِنْ أَظْهَارِهِ فِي عِلَانِيَتِكَ .

۲۴- تقوانین علامتی بودورکی، آجیق دا ائلیه بیلمه دیگینی گیزلیده ائتمه سین .

۲۵- اجْتَنَابُ السَّيِّئَاتِ أَوْلَىٰ مِنْ اِكْتِسَابِ الْحَسَنَاتِ .

۲۵- پیسلیقدان ساقینماق یاخسلیقدان یعی دیر .

۲۶- نُصْحُكَ بَيْنَ الْمَلَاءِ تَقْرِيبٌ

۲۶- هرکسین یاتیندا نصیخت ائتمک ملامت صاییلیر .

۲۷- التَّجَارِبُ عِلْمٌ مُسْتَفَادٌ

۲۷- تجربه الده ائدیلمیش علم دیر .

۲۸- إِذَا جَنَيْتَ فَاَعْتِذِرْ إِذَا جُنِيَ عَلَيْكَ فَاعْتِزِرْ

۲۸- پیسلیک ائدینجه عذر ایسته و سنه پیسلیک اولورسا باغیشلا .

۲۹- شَثِيانٌ لَا يُعْرَفُ مَحَلَّهُمَا إِلَّا مِنْ فَقْدِهِمَا: الشَّبَابُ وَالْعَافِيَةُ

۲۹- ایکی شقی الدن گئتمه میس قدری بیلینمز: گنجلیک و ساغلیق

۳۰- بَادِرٌ شَبَابِكَ قَبْلَ هَرْمِكَ وَ صِحَّتِكَ قَبْلَ سُقْمِكَ

۳۰- قوجا لیکدان قابق گنجلیکین (جوانلیقین) و ناخوشلیقدان قابق

صاغلیغین قدرینی بیل . ج - ۵۵ .

*** **

آذربایجان شفاهی خلق ادبیاتی (۱)

یازان : دوکتور جواد هیئت

آذربایجان شفاهی خلق ادبیاتی دنیائین ان زنگین و قدیم خلق ادبیاتلاریندان دیر. یوتون خلقلرده اولدوغو کیمی بیزده ده اولجه شفاهی خلق ادبیاتی یارانمیشدیر. خلقیمیزین یاراتدیغی داستا نلار ناغیللار، نغمه لر، تالار سوزلری، لطیفه لر، تاپما جالار و عاشیق قوشما لاری نسیلدن - نسيله گفچه ره ک حافظه لرده یا شا میشدیر. بدیعی سوز صنعتی نین بوسا حه سینه خلق ادبیاتی، ائل ادبیاتی، آغیز ادبیاتی و بعضا "ده فولکلور" دئیلمیشدیر. فولکلور خلق حکمتی، خلق بیلگی و داها دوغروسو خلق یارادیجیلیغی دئمک دیر.

شفاهی خلق ادبیاتی نین ایلک نمونه لری قدیم انسانلارین ابتدائی امک فعالیت لری و طبیعت حادثه لری حقنده کی تصور لری و یا مذهبی اینا - نیشلار یله علاقه دار اولان امک و مراسم نغمه لری اولموشدور. انسانلار قور - خولو حیوانلاری اولاد یقدا، آغیر یوک لری قالدیردیقدا. بیرگه حرکت - لرینی تنظیم ائتمک ایچون آهنگ لی سسلردن و سوزلردن استفاده ائتمه - یشلر و گوزولن ایشین ریتمینه او یغون اولان بوسلر و سوزلر ایلک امک نغمه لر نین اساسینی تشکیل ائتمیشدیر. صورالار بونغمه لر تدریجا ایش جریانیندان آیریلیب مستقل شکیلده استراحت زمانلاریندا دا اوخونما غا باشلامیشدیر.

شفاهی ادبیاتین قدیم نمونه لری خلقیمیزین تاریخی انکشاف مرحله لر یله علاقه دار اولاراق داها چوق اوچولوق، اکیچی لیک و مالدارلیقلا باغلی اولموشدور. زمانلا خلقین حیات تجربه سی نین آرتماسی، ادراک و تخیلون گئنیشله مه سی سایه سینده بدیعی سوز یارادیجیلیغی دا انکشاف ائتمیش، بیر طرفدن یقنی - یقنی اثرلر یارانمیش بیر طرفدن ده اسکیدن یارانمیش اثرلر آغیزدان آغیزا گزمیش، دولاشمیش و استعدادلی سوز اوستا دلاری نین یعنی ناغیلچیلارین، داستا نچیلارین، مغنی لرین و عاشقلار - ین ایفاسیندا جلالانمیش و تکمیل له شمیشدیر.

شفاهی خلق ادبیاتی داها چوق زحمتکن خلقین کوللکتیو (توپلو - دسته جمعی) یارادیجیلیق محصولو اولوب اونون ایستک و آرزولارینی،

کدر و سئوینجینی، معیشت طرزی، عادت و عنعنه لرینی ذوق و اینام و اعتقاد - لارپنی و دنیا گوروشلرینی عکس ائتدیرمکده دیر. بوسبدن شفاهی ادبیات تاریخینی تدقیق ائده رکن خلقیمیزین گئچمیشده کی عادت و عنعنه و بوتون خصوصیاتی نین مختلف تاریخی دؤورلرده کئچیردیگی انکشاف مرحله لريله ده تانیش اولوروق .

بو ادبیاتدا عمومی اولاراق امگه یوکسک قیمت وئرک و تنبیلیگه قارشى نفرت، آزادلیق آرزولاری، وطنپرورلیک و انسانیت حس لری، ظلمه و حق سیزلیگه قارشى نفرت، آزاد حیاتا و گله جگه امید و حقین باطله غلبه سی اینانجی آیدین بیرشکیلده گؤزه چارپیر .

شفاهی خلق ادبیاتی خلقین یارادیحیلیق محصاوا اولدوغو ایچون دلیل و افاده طرزی ساده و تمیزدیر. هر باخیمدان خلقی اولان بو ادبیات خلقین قهرمانلیق تاریخینی ده عکس ائتدیره ن گؤزهل منبعلردن بیریدیر شفاهی خلق ادبیاتی نین تربیه وی و بدیعی اهمیتی ده بؤیوکدور . بیز هله اوشاقلیقدان ناغیلارلا تانیش اولوروق. بونلار بیزده حیاتا وطنه و خلقه اولان محبتیمیزی آرتیریر و بیزده خلقین دشمنلرینه قارشى کینه و نفرت حسى او یاندیریر و عینی زاماندا بیردیل خزینه سی کیمی اصیل تورک سؤزلرینی اؤگره نبلمه سینه یاردیم ائدیر .

معاصر خلق ادبیاتیندان گوردوگو موزکیمی کئچمیش فولکلور نمونه - لرئ نین ده هر بیرینین مؤلفی اولدوغو شبهه سیزدیر. کئچمیش دؤورلره عاید اولان ناغیلار، داستانلار، ماهنیلار آیری - آیری شخص لر طرفیندن یارانمیشدیر. لکن بواثرلر یازیلی شکیلده محافظه ائدیلمه دیک لر ایچو گئتدیکجه عمومون استفاده سینه گئچمیش، مختلف ایفاچیلار طرفیندن ایسته نیلدیگی شکیلده تکرار ائدیلب و خلقین مالی اولموشدور. ایفا - چیلار بواثرلری اشتراک ائتدیک لری مجلسین ترکیبینه گؤره ده دگیشد - یریرلر منلا" عاشیقلار چیخیش ائتدیک لری مجلسده کی آداملارین ترکیبینی اونلارین ماراغینی و دؤورون اجتماعی - اخلاقی طلب لرینی ده نظره آلاراق سؤیله دیک لری داستانلاردا دگیشه لر عمله گتیریرلر و بوسبدن آغیز ادبیاتی محصوللاریندا واریانتلار، چئشیتلر میدانا کلیر. بو دگیشه لر حماسه ای اثرلرده لیریک، منظوم اثرلردن داها چوق گورولور. بئله کی، بعضا "عینی بیر ناغیلدا ویا داستاندا مختلف دؤولرین حیات

طرزی، اجتماعی مناسبتلری و دلیل خصوصیتلری ده اؤز عکسینی تاپمیش اولور. آغیز ادبیاتینین خصوصیتلریندن بیر ده اونداکئی اینام، امید و نیک بین لیک روحیه سی دیر. زحمتکش خلق ظالم حکمدارلارین واستثمار – چیلارین تضییقی آلتیندا نه قدر آغیر زحمت و اذیتلره معروض قالمیش اولسادا آزادلیق امیدینی و حقین صون غالبیتینه اینامینی الدن وئر – میر، بوروویه، اونون یارادیلغیندا عکس اولونموش و نیک بین اثر لرین میداننا چیخماسینا سبب اولموشدور.

آغیز ادبیاتی رئالیست بیر ادبیات دیر خلق یارادیلغیلاری حیاتین و معیشتین مختلف موضوع و حادثه لرینی و اؤز انطباع و دویغولارینی اولدوغو کیمی بدیعی بیرشکیلده بیان و ترنم ائتمیشلر.

آتالار سؤزلری و مثل لرین تدقیقی خلقین فکر و اعتقادلاری باخیمیندا – ان تاریخ بویونجا گئچیردیگی انکشاف و دگیشمه لری آیدینجا گؤستریر. مثلاً " چوخ اسکی بیر آتالار سؤزو اولان " آلاها تاپشیردانانی، قورد – یئمەز " صورادان خلقین فکری انکشافی نتیجه سینده بئله بیر آتالار سؤزونه چؤرولمیشدیر: " اول دانانی باغلا، صورنا آلاها تاپشیر. "

یوخاریدا سؤیله دیگیمیز کیمی بو ادبیاتین نمونه لری خلقین مختلف تاریخ دؤورلرده یا شاییشینین و بوتون خصوصیتلرینین گؤزگوسو (آینه) کیمی دیر. وعینی زماندا خلقیمیزین حیات تاریخینین تدقیقی ایچون ان اصل و گوون وئریجی (قابل اعتماد) قایناغی (منبعی) صایلینر، بوباره ده بؤیوک روس یا زیچپسی ماگسیم گوکی بئله دئمیشدیر: شفاهی خلق یارا – دیجیلیغینی اؤگره نهدن زحمتکش خلقین حقیقی تاریخی نی بیلک ممکن دگیل،یر. فولکلور اؤز خصوصی یولیه تاریخه یولداشلیق ائدیر. آغیز ادبیاتی یا زیلی ادبیات ایچون مهم استفاده قایناغی اولموشدور. دیگر ملتلرده اولدوغو کیمی آذربایجان کلاسیک ادبیاتی نین مشهور ادیب و شاعرلری ده زنگین شفاهی خلق ادبیاتی ارثینه درین حرمتله یا ناشمیشلار و اونون مختلف نوعلرده اولان نمونه لرینی مارقلا اؤگره نمیشلر. بو مسئله نی نظامی نین، خاقانی نین، فضولی نین، واقفین، آخوندوفون، صابیرین، لعلی نین و معجزین، عزیز حاجی بیگوفون، جعفر جبارلی نین، صمد و ورغونون و دیگر شاعرلریمیزین یارادیلغیندا آیدین گورمک اولور.

آذربایجان فولکلور و ایله یا زیلی ادبیات آراسیندا کی سیخ علاقه

و قارشیلیقلی (برابر) تاثیر عصر لر بویو دوام اتمیشدیر. ادیب و شاعر لر شفاهی ادبیاتین موضوعلاریندان، شکل، وزن و فاده واسطه لریندن استفاده ائده رک گؤزل حکایه، منظومه و قوشمالار یازمیشلار. شفاهی ادبیاتین یارادیجیلاری اولان عاشیقلار، ناغیل دئییه ن لرده نظامی، نسیمی، ختائی و واقف کیمی صنعتکارلارین ارثیندن استفاده ائده رک یعنی داستانلار، ناغیللار و شعر نمونه لری یاراتمیشلار.

خلقیمیزین آنادیللی تورک دیل لریندن بیری اولدوغو ایچون آغیز ادبیاتیمیزین ان اسکی نمونه لری اورتا آسیا تورک ائل لری آراسیندا یارانمیشدیر. بوساحه ده میلاددان قاباغا عاید اولان اثرلر مختلف تورک ائل لری و قبیله لری آراسیندا، شامان، قام، تویون، باقی و اوزان آدی، وئر یلن روحانیلرین سؤیله دیک لری الاهی لر (آللاه ایچون سؤیله نن سؤزلر) ویا دینی مراسم نغمه لری دیر. نسبتاً "یاخین زمانلاردا مخصوصاً" اوغوزلار آراسیندا اوزان آدی وئر یلن بوشخصیتلرین دینی وظیفه لریندن تدریجاً "آیریلاراق سازشاعری اوصافینی آلیب قوپوز دئیله ن سازی چالاراق خلقین هر چئشیت (نوع) دویقولارینی، الاهی، افسانه و منقبه لرینی ترنم ائتدیک لری آیندینلانمیشدیر.

اسکی تورک داستا نلاری یا زیلما دیغی ایچون زامانلا چوخلاری ونودو-لوب گئتمیشدیر. آنجاق بعضی چین، ایران و عرب قایناقلاریندان و (دیوان لغات ترک) کتابینین یا زدیغی خلاصه لردن بودا داستا نلارین واسکی تورک نغمه لری نین بیرحصه سی بیلینمیشدیر.

تورک لرین ان اسکی داستا نلاری آلپ ارتونقا (افراسیاب) داستانی دیر. آلپ ارتونقا ساکالار زمانیندا قهرمان بیر حکمدار اولان تاریخی بیر شخصیت دیر. و تخمیناً "یغددی یوز ایل میلاددان قاباخ یا شامیش وایرا - نلیلارلا محاربه لره گیرمیشدیر. آلپ ارتونقا فردوسی نین یا زدیغی شهنامه ده افراسیاب آدیله تورانلیلارین باش قهرمانی اولاراق تصویر ائدیلمیشدیر. دیوان لغات ترک ده یا زیلان منظومه لردن بیری آلپ ارتونقا مرثیه سی دیر. لیریک بیر روح و صمیمی بیر افاده و اولغون فکرله سؤیله نمیش بو شعر دو ققوز دؤردلوک دن عبارت دیروشکیل جهتیندن بوگون آذربایجان و تورکیه سازشاعرلرینین مرثیه شعرلرینین عینی دیر. بورادا ایکی بندینی بوگونکو تورکجه میزله بیرلیکده درج ائدیریک :

✓ آلبارتونقا اولدی می = آلبارتونقا اولدی می
 ایسیز عجون قالدی می = پیس دنیا قالدی می
 اولک اوچین آلدی می = فلک اوچون آلدی می
 ایمدی یورهک بیرتیلیر = ایندی اورهک بیرتیلیر
 بگلر آتین آزقوروپ = بگلر آتینی یوروپ
 قادقی آنی تورقوروپ = قایقی اونلاری احاطه ائدیب
 منگری یوزی سارقاروپ = بنیزی (یا ناقلاری) سارالیب
 کورکوم آنقار تورتولور = سانکی زعفران سورتولور.

چین قایناقلاریندا (منبعلرینده) میلاددان ایکی عصر قاباغا عائد اولان وآشاغیدا درج ائدیلمن دؤرد مصراعلیق بیرشعر تورک نغمه لرینین اسکی بیرنمونه سی دیر.

یئنگی شانی الدن وئردیک

قادینلاریمیزین گؤزه للیگی آرتیق قالما دی

کی لیین داغلارینی بوراخدیق

حیوانلاریمیز آرتیق باخیلمیاجاق

اوزان و قویوز شعرى عنعنه سی نین میلاددان صونرادا بوتون تورک ائللری آراسیندا دوام تا پدیغی تاریخی قایناقلاردا یازیلیمیشدیر. آتیلانین اولومونو شرح وئره ن بیزانس تاریخچیلری بو حادثه ایچون تر- تیب ائدیلمن یاس مراسیمینده اوزانلارین آغیت (مرثیه) لار سؤیله دیک - لرینی بیلدیریروبو آغیتلاردا ن بئله بیر ترجمه نقل ائتمیشلر:

✓ حونلارین ان بؤیوک حکمداری ومونجوقون اوغلو، ان جسور قوملرین باش بوغو (سرکرده سی) آتیللا، اوزوندن قاباخ هئج ائشیدیلمه میش بیرقو- تله ایسکیت و ژرمن بؤیوک اولکه لرینه صاحب اولدی، او بؤیوک اولکه لرین بیرچوخ صاحب لرینی ضبط ائتمک صورتیله رومانى قورخوتدی، باشقا بئرلر داها اونون پنجه سینه دوشمه سین قورخوسيله روما (دولت روم) اوندو خواهشلرله وهرایل وئردیگی وئرگی (مالیات) سایه سینده دوردورا بیلدی. بوتون بونلاری ائتدیکن صونرا طالعین خصوصی بیریا ردیمیله (کومک ایله) اولدی. لکن دوشمنلرین ووروشلاری ایله یا خودا اوز آداملار نین خیانتیله یوخ، توی نشئه لر ایچینده، قوتی هئج بوزولما یان ملتى

آراسیندا ان کیچیک بیر آغری دویمادان اؤلدی، هئج کیمسه نین انتقام
اندیله میه جگی بو اؤلومی کیم تصویر ائده بیله جگ .

میلادین ۶ - ۴ - ینجی عصر لرینده چینین شمالیندا دولت قوران تو
- رک لر آراسیندا بو چشیت (بونوع) شعر لرین فورمالاشدیغی چین قاینا
- قلا ریندان ائدیلمن ترجمه لردن آیدینلا شیر . (قاوال تورکو لری) ویا . ئی
نغمه لری آدلانان بوشعر پارچالاری حقیقته " گؤزه ل و اولقون اثر لردیز .
بورادا نمونه ایچون بیر نغمه دن اوچ بندینی درج ائدیریک :

آتا ، مینه رم الیمده قمچیم یوخ
دؤنوب بیر سؤگود دالی قوپاریرام
آیا قلا ریمی ساللاییب / اوتورورام ، نئیسیمی چالیرام
گلیب گئده نلر کدردن اؤلور لر .

ایچیمده بیر تائر دو یورام

آتینیزین قمچی سی اولماق ایسته ییرم

گلیب قولونوزا گیرمک ایسته ییرم

آیا قلا ریمی اوزا دیب دیزی نیزین دیبینده اوتورماق ایسته ییرم

اوزا قلا ردان منگ - کین ده کی ساری ایرماغی گؤرورم

سؤیوت لر کدردن ساللانیرلار

من اسیر بیر عاقله نین اوشاغی یم

خانلارین (چین حکمدارلاری) نغمه سینى آنلامیرام

قاوال تورکو لری ۲۴ نغمه ویا ماهنیدن عبارتدیر و دسته جمعی روحدا

سؤیله نمیش وداها چوخ اوبا جیاتینا عائد عشقی اثر لردیر ، لکن بو

نغمه لر آراسیندا " مولان نغمه سی " یله معروف اولانی گؤزه ل بیر قهرما -

نلیق داستانی دیر ، بوداستان ، بیویوک قارداشی اولما دیغی ایچون اؤزو ،

ساواشا گئدیپ - گلمیش مولان آدیندا بیر قیزین منظوم حکایه سی دیر :

تسه ، تسه ... گینه تسه تسه

مولان قاپی یانیندا قوماش توخویور

دستگاهین سسی ائشیدیلیمیر

یا لنینز گنج قیزلارین نفس آلیشی دویولور

قیزا نه دوشوندوگونو سوروشورام

قیزا نه یی خاطر لادیغینی سوروشورام

قیز بیر شقی دوشونمور
 قیز بیر شقی خاطرلامیر
 دونن گئجه عسگر گونده ریلدیگینی گوردوم .
 خاقان بویوک بسیج اعلان ائتدی
 عسگری لیسته اون ایکی پارچادیر
 هر لیسته ده بابامین آدی دا وار
 بابامین یئتیشمیش اوغلو یوخ
 مولانین بویوک قارداشی یوخ
 بازاردان بیرآت و یهر آلماق ایسته بیرم
 بابامین یئرینه جبهه یه گنده جکم .
 دوغو بازاردان گوزه ل بیرآت آلدی
 باتی بازاریندان بیر یهر آلدی ،
 گونئی بازاریندان بیر جیلوو آلدی
 قوزئی بازاریندان دا اوزون بیر قمچی آلدی ،
 سحر چاغی آناسینا باباسینا وداع ائدیب آیریلدی .

تورک لراسلام دینی نی قبول ائتدیکن صونرا غرب اولکه لرینه (ایران
 روم و اورتا شرق) مهاجرت ائتمیشلر و اؤزلریله برابر اوزان (عاشق)
 لازینی وعادت و عنعنه لرینی ده یعنی وطن لرینه گتیرمیشلر . لکن خلسق
 یارادیجیلیغی یعنی اولکه لرده یاشایان اقللرده انکشافینا دوام ،
 ائتمیش و یعنی - یعنی داستا نلار و ماهنیلار یارادیلمیش ، بیر طرفدن ده
 اسکی دن اولو بابا لاریندان قالان میراثی گفنیشلرندیره رک انکشاف ائتمه
 - یرمیشلر . بیلدیگیمیز کیمی آذربایجان و ایرانین دیگر یئر لرینده و
 حتی آناتولی دا داها چوخ اوغوز تورک لری یئرله شدیک لری ایچون بورا
 لازدا اوغوز تورکجه سی یایلمیش و ۱۳- نجی میلادی عصریندن صونرا آذری
 و آناتولی لهجه لری و یا تورکجه لری ظهور ائتمیشدیر . بو ایکی تورک لهجه -
 لری اصلینده بیر دیلدن نشئت ائتدیگ لری حالدا صونرالار ایکی مستقل
 دیله چئوریلیب ایکی مستقل ادبیات صاحب اولموشلار . بونونلا بئله اقللر
 آراسیندا کی دیل آیریلیغی و لهجه فرقی شهرکی لرین دینی و ادبیاتی قدر
 چوخ اولما میس و بیر چوق داستا نلار (دده قورقوددا ستا نلاری ، کورا و غلوو

سایره) و آتالار سۆزی و آغیز ادبیاتینین دیگر نوعلری بو اولکه لرده
 یاشایان خلقلرده مشترک قالمیش ویا کیچیک فرقلرله یاشامیشدیر.
دده قورقود داستانلاری اوغوز ائللری نین یارادیجیلیغی نین شاه
 اثری ساییلان نمونه لریدیر. بو بؤیوک، اولمز آبیده ۱۵- نجی عصرین
 اورتالاریندا یازیلیا آلینمیشدیر. مؤلفی ویا توپلایانی بللی دگیلیدیر.
 کتابین دیلی آذربایجان تورکی سنین خصوصیتلرینی گؤسته ریر. عینی
 زماندا شرقی آنادولو لهجه سینین ده اؤزه للیک لرینی (خصوصیاتینی)
 احتوا ائتمکده دیر. بوورکتابداکی داستانلارین ۱۳ - نجو عصرده سؤیلند-
 یگینی ثبوت ائدیر. بونونلا بئله داستانلارین گؤکو داها دا اسکی دیرو
 بعضی حصه لری اسلامدان فایاقلی دؤورلره عایدیدیر. کتاب ۱۲ داستاندا
 و بیرمقدمه دن عبارتدیر. مقدمه ده دده قورقودون خصوصیتلری و اؤگود
 (نصیحت) لری یازیلیمیشدیر. دده قورقود اوغوز اوزانی و ائللین آق سا -
 ققالی و مصحتچی سیدیر. او، اوغوز ایگیدلرینه آد تاخار و قوپوزیله
 (ساز) چالاراق قهرمانلارا بوی اوخور. داستانلاردا اوغور قهرمانلارینین
 و اوغوز قبیله لرینین یاشاییشی، معیشت، عادت و عنعنه لری، عقیده و
 ایناملاری بدیع بیرشکیلده توصیف و ترسیم ائدیلمیشدیر. داستانلار منظوم
 و منثور حصه لردن تشکیل ائتمیش، منظوم قیسملار موزون و بدیعی شکیلده
 سؤیلنمیش آهنگ لی اوزان شعرلری دیر. بوکتاب ۱۸۱۵ ده آلمانیا نین
 درسدن شهرینین کتابخاناسیندا مشهور شرقشناس دیتس طرفیندن تاپیل -
 میش و کتابین اوزینده بو عنوان یازیلیمیشدیر: " کتاب دده قورقود علی
 لسان طایفه ی اوغوزان " .

دده قورقود کتابی و داستانلاری اوزه رینده بیرچوق آروپالی شرق
 شناسلار تدقیقات آپارمیش و بیرچوق دیلره حتی فارسجا یا ترجمه
 ائدیلمیشدیر.

روس عالمریندن پروفیسور بارتولد همرونون چوخ حصه سینى دده قور-
 قودون تدقیقله گنجیرمیشدیر. تورکیه ده معلم رفعت (۱۹۱۵)،. صونرا
 محرم ارگین و ا. شائق گوکای و آذربایجاندا حمید آراسلی، دمیرچی زاده
 ا. سلطانلی و م. ح. طهاسب ایلر بیوی دده قورقود داستانلاری اوزه رینده
 علمی شکیلده ایشله میشر و قیمتلی اثرلر نشر ائتمیشلر. ایراندا ایکی
 ایل قاباق اوره ک سکتھ سیندن اولن ملی شاعریمیز بولود قاراچورلو

(سهند) دده قورقود داستا نلارینی نظمه چکمیش وکتا بی نین بیرینجی جلدینی " سازیمین سوزو " آدیله پهلوی رژیمینین یا ساقلارینا باخما - یاراق چاپ ائتدیرمیشدیر (۱۳۴۵) . وارلیق نشریه سینین ۶۰ - ۱۳۵۹ صاییلاریندا دا " بررسی درباره کتاب دده قورقود " عنوانیله آقای علیرضا صرافی طرفیندن سیکیز مقاله نشر ائدیلمیشدیر .

آذربایجانلیلارین و حتی بوتون اوغوز تورک لری نین دنیا چاپیندا (مقیاسیندا) اولمز ادبی آبیده سی صاییلان دده قورقود داستا نلاری باره - سینده گله جک یازیلاریمیزدا تفصیلاتلی مقاله لر و داستا نلاردان نمونه لر درج ائدیله جکدیر .

علمی تدقیق - شفاهی خلق ادبیاتی یازیلی ادبیاتلا بیرچوخ باخیمدان مشترک خصصیتلره مالکدیر چونکی هرا یکیسی ده سوز صنعتیدیر و فولکلورشناسلیق علمی ادبیات شعبه سینین بیر قولو (شعبه سی) کیمی صاییلماقدادیر و اونونلا سیخ علاقه داردیر . فولکلورشناسلیق بیر علم کیمی ۱۱۱۷ x عصرین صونی و ۱۱ x عصرین اوللرینده اورتایا چیخمیشدیر . اوندان قاباق بیرچوخ یازیچی و تاریخچیلر خلق اثرلرینی توپلاما قلا بعضا " ده چاپ ائتمک له ، قیسا شرحلر و پراکنده قیدلر له کفایت له نمیشلر . فولکلورشناسلیق هر شهیدن اول تاریخ ایله رابطه ده دیر چونکی هر بیر خلق اثرینی دوغرو و هر طرفلی دگرله ندیرمک ایچون اونون میداننا گلدیگی دوغورو ، تاریخی شرایطی و اجتماعی مناسبتلری دقتله اؤگره نمک و بیلیمک لازم دیر .

فولکلورشناسلیق تدقیقینده ائتنوگرافی نین ده بؤیوک اهمیتی واردیر ، چونکی خلق یارادیجیلیغیندا خلقین حیاتی ، معیشتی ، عادت و عنعنه لری و مراسم و بایراملاری اؤز بدیعی عکسینی تاپیر . بسوبسبدن خلق اثر - لرینی یاخشی اؤگره نمک و دوغرو تفسیر و توجیه ائتمک ایچون او خلقین ائتنوگرافی سینی ، اصل و نسبینی ده یاخشی بیلیمک لازیمدیر .

فولکلورون دیل ایله ده علاقه سی آیدین دیر . م . گورکی دیلی ادبیا - تین ایلمک عنصری آدلاندیریر . عصرلردن بری خلق طرفیندن یارادیلمیش فولکلورون تحلیلی و بدیعی قیمتینی آشکار ائتمک ایچون خلقیمیزین دیل تاریخینی بیلیمه میز و انکشاف مرحله لرینده تانیش اولما غیمیز لازیمدیر . آذربایجان اؤلکه سی نین مختلف منطقه لرینده آذری تورکجه سی نین

مختلف لهجه لری دانیشیلدیغی ایچون بوتون منطقه لرین خلق یا رادیجی- لیغینی تدقیق ائتمک ایچون مختلف لهجه لری یعنی دیالکت لری ده بیل- مک ایجاب ائدیر. شفاهی خلق ادبیاتی موسیقی ایله برابر اولدوغو- ایچون خلق موسیقی سینی ده تانیماق لازیمدیر. دشمه لی خلق یا رادیجی - لیغی نین علمی تدقیقینده خلقلین تاریخی، قومی خصوصیتلرینی (ائتنو- گرافی)، دیلینی و دیل تاریخی و لهجه لرینی و موسیقی سینی ده گؤز اؤنونده توتماغیمیز لازیمدیر .

فولکلورون منشائی: شفاهی خلق ادبیاتی نین خلق طرفیندن ایلمک دفعه نه کیمی عاملر اساسینا یارانماسی چوخ دا آیدین دگیلدیر. غرب فولکلور شناسلاری میتولوژی ویا خلق اسطوره لری نین ان بؤیوک و قدیم عامل اولدوغونو ایره لی سورموشلر. بوباره ده گئچن عصرین باشیندان بری آلمان فولکلورچیلاریندان قریم قارداشلاری چوخلی تدقیقات ائدییب مختلف خلق لرین اساطیرلرینی مقایسه لی شکیلده تحلیل ائتمیشلر و اساطیر آراسیندا اولان اوخشارلیقی همین خلقلرین قوه مولوغوندا آختار - میشلر و فکرلرینی (میتولوژی نظریه سی) آدیله بیان ائتمیشلر. بونلار- ین عقیده لرینه گؤره ناغیل اولجه آلاهلار حقیقده اساطیر کیمی یارانمیش دیر و مراسم لر و نغمه لری ابتدائی دینی اینانیشلارلا علاقه دار دیر. بوباره ده ک. مارکس داعی " سیاسی اقتصادین تنقیدینه دایر " اثری نین مقدمه سینده میتولوژی نین " ایلیاد " و " اودئسیا " کیمی قهرمانلیق داستانلاری نین یارانماسینا کؤمک ائتدیگینی گؤستریردی: بونظریه نین نماینده لری فولکلور شناسلیغی بوتون دنیا دا بیر علم کیمی تانیلار و دنیا علمی محفللری نین دقتینی خلقلرین بومعنوی شرویتینه جلب ائتدیله روبه لهجه خلق ادبیاتی نین توپلانماسی و اؤگره نیلمه سینین بنا سینی قویدولار .

✓ ۱۸x عصرین اورتالاریندان بیرسری اوروپا شرق شناسلاری شرقه گلیب بورا داکی خلقلرین دیل، فولکلور و ادبیاتلارینی اؤگره نمه یه باشلادیلار. بونلارین تدقیقاتی سایه سینده معلوم اولدوکی، شرق اؤلکه لری نین فسانه ، ناغیل و داستانلار یله آروپا خلقلری نین شفاهی یا رادیجیلیغی آراسیندا مهم اوخشارلیقلار واردیر.

بواوخشارلیقلاری ایضاح ائتمک ایچون مختلف نظریه لر میدانا چیخدی

بونلارین ان مهمی اقتباس نظریه سی دیر. اقتباس نظریه سی آلمان شرقشنا - سی بئن فئی BENFEY طرفیندن اورتایا قویلوب ومهم نقطه لری بوندان عبارتدیر: ۱ - دنیانین مختلف فولکلورلاریندا موضوعلارین او - خشارلیغی بوموضوعلارین هند منبع لریندن اقتباس ائدیلمه سیله ایضاح اولونور .

۲ - بواقتباس خلقلرین مختلف تاریخی علاقه وارتباطلاری دؤولرینده مثلاً "اسکندرین یوروشلری و خاچ سفرلری (جنگهای صلیبی) دؤولورونده او - لموشدور. بیزیم فکری میزه گؤره اورتا آسیا تورانی ائللری نین (آتیلو هونلار) شرقی آوروپا یا کؤچمه سی واورادا یغوله شیب ژرمن و دیگر آوروپا ملت لرله قاینا شماسی بو اوخشارلیقلارین و اقتباسلارین عمله گلمه کینده یغویوک رول اوینا میشدیر. معاصر فولکلورشناسلار موضوعلارین اوخشارلیغی نی بیرسیرا سببلره باغلا ییرلار. بورادا بیرنجه سینی ذکر ائدیریک .

۱ - موضوعلارین یاخینلیغی خلقلرین تاریخی قوه مولوغونون نتیجه - سی اولایله ر. بورادا دلیل قوه مولوغو داها مهم رول اوینا ییر. خصو - صیله تورک دیللی خلقلر آراسیندا گئنیش یا ییلمیش بیرچوخ ناغیل و داستا نلارین موضوعلاری نین اوخشارلیغی حتی بیرلیگی بوشکیلده ایضاح اولونور .

۲ - موضوعلارین اوخشارلیغی خلقلرین تاریخی "قارشیلیق لی مدنی علاقه و مناسبتلرینه باغلی اولایله ر. بئله تاریخی - مدنی علاقه لره مثال اولاراق ایران وقافقاز ییادا عصرلردن بری قومشو حالدا یا شایا تورک ، فارس ، کورد ، ارمنی و گرجی خلقلری نین شفاهی یارادیجیلیغنی گؤسته رمک اولار. بوخلقلر قارشیلیق لی اولاراق بیر - بیر ی نین موضوع - لاریندان استفاده ائتمیشلر .

۳ - اوخشایان موضوعلار بعضا "عینی ویا خود یاخین اجتماعی شرایط ده مستقل اولاراق دا میدانا کله بیلر. دنیانین مختلف خلقلرینده تولید قوه لری نین انکشافی نین بیرسویه ده اولماغی اجتماعی مناسبتلر - یین و حاکم ایدئولوژی نین اوخشارلیغی فولکلورون دا اوخشارلیغینا سبب اولایله ر .

سوسیالیست رئالیزمی نین با نیسی کیمی تانینان م. گورکی خلُق یارادیجیلیغی ساحه سینده چوخلی تدقیقات آپارمیش و فولکلورو گئنیش

زحمتکش کوتله لرین بدیعی - شفا هی یارادیجیلیغی کیمی قبول ائتمیشد -
یرا ونون فکرینه گؤره خلق یالینیز مادی شروتلری یارادان قره ذیل، معنوی شروتلرین ۵۶
یگانه وتوکمنز

منبعی دیر و خلقین امگی ده اینجه صنعتین اساسی دیر. گینه م. گورکی - یه
گؤره اساطیر عمومیتله طبیعت حادثه لرینین، طبیعتله مبارزه نین گئئش
بدیعی عمومی له شدیرمه یوليله اجتماعی حیاتین عکس لریندن عبارتدز*.
ماکسیم گورکی یازیچیلاری و صنعتکارلاری خلق ادبیاتیندان یاراد -
یجی استفاده یه چاغیریردی و بئله دئییردی: " بوتون اولکله لرین بؤیوک
شاعرلری نین یاغشی اثرلری لاپ قدیمدن بری بوتون پوئتیک عمومی لشد -
یرمه لر، بوتون شهرت له نمیش صورت و تیپلرین وئرلیمیش اولدوغو خلقین
کوللئکتیو یارادیجیلیغی خزینه سیندن گؤتوررلموشدور. " او خلق یاراد -
دیجیلیغی اوستا دلارینا و صنعتکارلارینا بؤیوک حرمت بسله بیردی . او
داغستان خلق شاعری عاشیق سلیمان ستالیسکی حقیقده ۱۹۳۴ - نجی یلده
شوروی یازیچیلاری نین بیرینجی عموم اتفاق قورولتا ییندا بئله دئتمیشد -
یر: " من قافقاز و اورتا آسیا ملت لری نماینده لرینه دوستلوق مصلحتی
ایله مراجعت ائدیرم . من بیلیرم کی یالینیز منه دگیل ها میا عاشق سلیمان
سارسیدیجی بیری تاثیر باغیشلادی . xx. . عصرین هومری اولان بو قوجا
سلیمان کیمی شعرا ینجی لری یارادان با جاریقلى آداملاری قورویون ."

آذربایجان فولکلور شناسلیغی - آذربایجان فولکلورونون تاریخی
خلقى قدر قدیم اولدوغو حالدا بوباره ده یازیلی کتاب واسنادی محدود
دور و اورتا عصرلری گئچمه مکده دیر .

فولکلور شناسلیق علمی خلق ادبیاتى نمونه لرینین یازیبیا آلینماسی
و توپلانماسیله باشلا ییر . بوندان صورنا بوا اثرلرین منشائی، موضوع و بد -
یعی خصوصیتلری تدقیق ائدیلمیر کی بوملاحظه و مشاهده لر زامانلا بیرسیستم
حالینا گلیر و بئله لیک له ده فولکلور شناسلیق علمی یارانیر .

قدیم و اورتا عصر تذکره لرینده خلق ادبیاتینا عاقد اثریوخ کیمی دیر
بو تذکره لرده داها چوخ عرب و فارس دیل لرینده اولان اثرلردن نمونه
لر داخل ائدیلمیش ، اولاری یازانلارین ترجمه حاللاری و یارادیجیلاری
باره سینده بحث ائدیلمیش دیر . بوندان باشقا اورتا چاغدا تغز - تغز
باش وئره ن محاریه لر نتیجه سینده موجود اولان ال یازمالاری دا آرادان

* - آذربایجان شفا هی خلق ادبیاتى : ای . بابایوف ، پ . آفندیوف ، باکی ۱۹۷۰

گفدیب ویا خود باشقا اولکه لره آپا ریلیمیشدیر، بونا گؤره اورتا عصرلره عاید منبع لرده خلق ادبیاتی نمونه لرینه چوخ نادر حاللاردا راست گلیریک .

✓ آذربایجان خلق ادبیاتی نمونه لرینین ایلک یا زییا آلینماسی تخمیناً "x۷۱۱۱ - x۷۱۱" عصرلره عایددیر. البته داها قابا قکی عصرلرده یا شامیش شاعرلریمیز شفا هی ادبیاتدان هر باخیمدان استفادہ ائتمیشلر. مثال ایچون نظا مینین اثرلرینی گؤستره بیلیریک . جنک آدلانان بو ال یا زمالاریندا یا لنیز خلق ادبیاتی نمونه لری دگیل، یا زیلی ادبیاتیمیز دان دا چوخلی اثرلر ساخلانیمیشدیر. خلق ادبیاتیندان داها چوخ لیریک پارچالار توپلانیمیشدیر. مثلاً "با یا تی، ماهنی، عاشق شعرلری، خلق داستا نلار - یندان قوشمالار و سایره ، بو جنک لرده "کورا و غلو"، "اصلی و کرم"، "عاشق شیق غریب"، "شاه اسماعیل" داستا نلاریندان قوشمالار، عاشیق عباس، عاشق واله ، خسته قاسم و باشقا ائل صنعتکارلاریمیزین شعرلری ده ساخلانما قدا - دیر. بو اثرلرین معاصر نمونه لرله مقایسه لی تدقیقی فولکلورشناسلار و دیلچیلر ایچون چوق ا همیلی دیر .

x۷۱۱۱ - x۷۱۱ عصرلره عاید ارمنی و گورجی منبع لرینده ده چوخلی مقداردا آذربایجان فولکلور نمونه لری موجود دور. بونلار ارمنی و یا خود گورجی الفبا لاريله تورکی دیلینده یا زیلیمیشدیر. بونمونه لرا یجه ریسینده با یا تیلار، ماهنیلار، عاشیق شعرلری خصوصیه داستا نلاردان پارچالار و ایدیر . ان چوخ، کورا و غلو و اصلی و کرم داستا نلاریندان قوشمالارا و هابئله عاشق پاشانین و عاشیق عباسین شعرلرینه راست گلیریک .

بو جنک لردن تاجر الیاس موشقین (مشق؟) "نغمه لر" کتابی چوق اؤ - نملی دیر .

موشق ۱۷۲۱ ده تبریزدن روسیه یه گفده رکن هشرخاندا قوتولموش و وار - یوخی الیندن آلینیمیشدیر. لکن سورغو - سئوالدان سونرا سوچسوز (بی گناه) اولدوغو ثبوت ائدینجه املاکی اؤزونه قایتاریلیمیش و اما نغمه لر کتابی مسکو و یا گؤنده ریلیمیشدیر .

بو ال یا زماسی ۳۲۶ صحیفه دن عبارتدیر. بورادا کورا و غلو، مجنون، عاشیق غریب، اسماعیل آدلاريله باغلی قوشمالار، محمد حسینین عاشیق طرزینده اولان شعرلری، تجنیس لری، خلق با یا تیلاری، نسیمی، ختافی، فضولی و بیر سیرا باشقا شاعرلرین ده اثرلری واردیر .

"نغمه‌لر" کتابیندا "کورا و غلو" داستانی حقیقده اولان یازیلارداها جالب دیر. اورادا داستانین قهرمانی کورا و غلو حقنده بئله بیر قیدوار دیر: "کورا و غلو" بیر چوخ آتلیلارین باشیندا دورا راق یوللاردا آغا-لیق ائده رمیش. بعضا "کچهن تاجرلری سویار، بعضا" ده اونلاردان راضی - لیقلا پول آلامیش. اونون اساس اولدوغو یئر قارص و ارزروم داغلاری آراسیندا ایمیش. اورادا بؤیوک بیر مئشه وار، ایندی سوغانلی آدلانیر. اورادا او، بئیرقالادا تیکمیشدیرکی، کورا و غلو قالاسی آدلانیر. باشقا یئر-ئرده ده قالاسی واردیر. بو، ایران شاهی شاه عباس و تورکیه سلطانی سلطان مرادین حاکمیت لری زمانیندا اولموشدور. "بو قیدلر داستانین هله او زمانلار گئنیش اراضی ده مشهور اولماسینی گؤستر مکنده دیر. نغمه لرده کی قوشمالار اغوز صمیمی لیگی، رنگارنگ لیگی و اوریزینا - للیغی لئه ده فرق له نیر. بورادا هم لیریک، هم قهرمان لیک، هم - مده چاغیریش روجلو و وطن پرور لیک تبلیغ ائده ن قوشمالارا راست گلیریک .

منابع و مراجع :

- ۱۹۷۰
- ۱ - آذربایجان شفاهی خلق ادبیاتی. بابایوف، پ. آفندیوف. باکی -
  - ۲ - رسمی تورک ادبیاتی. بیرینجی جلد. نهاد سامی یانارلی دولت کتاب ائوی استانبول ۱۹۷۱
  - ۳ - تورک ادبیاتی. اوچ جلد. احمد قاباقلی. تورکیه یایین ائوی ۱۹۶۷
  - ۴ - بؤیوک تورک ادبیاتی تاریخی. وصفی ماهر قوجا تورک. آنکارا - ۱۹۷۰
  - ۵ - آذربایجان خلق یازینی ائورنک لری (آذربایجان، فولکلور و آنتالوژیاسی) اهلیمان آخوندوف - سمیح تئزجان . تورک دیل قورومو - یایینلاری - آنکارا - ۱۹۷۸ .
  - ۶ - تورک خلق ادبیاتی . نعیم آلقان - آنکارا - ۱۹۷۳ .
  - ۷ - آتالار سؤزو (گفتار نیاکان) جلد اول . یعقوب قدس . تهران ۱۳۵۹ .
  - ۸ - ادبیات شفاهی مردم آذربایجان ترجمه و اقتباس ح . روشن
  - ۹ - بررسی ادبیات شفاهی آذربایجان . ر. پورا کبر . انتشارات بهروز - تبریز .
  - ۱۰ - عاشیق لار . تالیف و ترجمه ی حسین صدیق . آذر کتاب ۱۳۵۵
  - ۱۱ - آذربایجان فولکلوریندان نمونه لر ۲۰ - جلد . دوکتور س . جاوید ۱۳۵۸

خوب را اول و آخر همه خوب

تهران دهم بهمن ماه ۱۳۵۹ منزل م-نیمه

مرو و مرد را چه طلوع و چه غروب

گوروش

شیراز

(قریح ایلمدن صورنا)

اکیلیب کدردن دو شوخجه لردن	حیف او الهی قوسی قاشلارا
بو کولوب، تو کولوب شوخجه لردن	او عطر لر ساچان سنبل ساچلارا
* گور دو کوم الهی ششلا گور دور	من امله بیلدیم او ای تبر لیم
اوره ک لر قح امدن شیرین سوز دور	او اغیز او بورون، او دیش او دوغان
* نرکت کت بوزولوب خسته لیدیر	حیف او مثل سیرالا گوزلره
کدر ما نهی سی ایله بسته لیدیر	حیف او بلدان دایرین سوزلره
* او خنجر کیرپک لر ای قاشلارانی؟	کمان کت داریلان اوج تک سوزون
او مضمون ایدیجی باخیشلارانی؟	ایدریم کت چاقان، شیر اوزر لن
* او پالاکوزلر، شیرین کولوشلر	او مرجان دوداقلار، او اینجی دیشلر
او حیات بخش امدن ایحیشلارانی؟	آل یاق، گول بوخاق، او لیمودوشلر
* حسنوز زوال یوخ دنیا دور دوخجا	من امله بیلدیم او ای تبرین

فلک باطنی نصیب تو در دو قبا	جلوه نه جلگیر به اشام سحر
کوژدو گوم اولک انه قالیدیر *	من ائمیردیم او اودورت باشلی
اونودا اوزکه میرحالا سالیبیر	سن دئمہ بونا مرد فکلین الی
اونوندا بالینا او غوغا تیدیر *	اونودا من کچی سار سیدیب زان
چوخ واخت او یاق قالیبضا ایمید	او الا کوژ لری چکرک بجران
بو تون وردیک لرین گری کوژدو *	سن دئمہ دنیا نین اعمتباری یوخ
بیر-بیر کوژل لری یانا اودوروب	و فاسی چوخ آزدیر جھاسی چوخ چوخ
اونوندا باطین داغیدیب بوچوب *	سن دئمہ اونودا اینجیدیب زان
اونوندا اطالین با شقا چو یوزوب	اونو اظلم ایدیب و فاسیر دوران
اونودا اولسارین درده سالیبیر *	اسدیریب باشینا نین قاراطوفان
ایندی فقط قوروبرایز قالیدیر	او جمال، او جلال، او احسان
باغیرنسا نین یردن یارا دورودور *	اونوندا محو ایدیب ایتک لرین
زلی تک قانینی دوران سورودور	ایلدیر عیلا چاخب اؤنک باشندا
آونون سرو قاتمین زانان بوکودور *	سینه سینه چارپازنه داغلا چکلب
او بولاع کوژلره دو مان چو کوبور	او کول خرمنیه آفت کوب

او نادر با خور با خیب طالین گوزو

خران سموی تک زمانین اوزو

* من ائله بیلیریم زمان داینب

اونون ایرین ده دیر یارادیش نام

* او جمال او کمال طوره اننده

گو گیرده گونشله ایلاز اولدوزلار

* من ائله بیلیریم سارسیلار، سولماز

هرشی خیسکم ائدیر اونون وجود

* من ائله بیلیریم بوتون بزدلار

او هرکس دن او ستون نایین باشدیر

* من ائله بیلیریم کائنات اوزو

سن دئمسه بونا مرد فالین گوزو

او عصمت بیگلین سیندیریب، ازیب

بتا نیی پوزوب، باغینی گزیب

* اونون قارشی سیند اوزو چوکوب دوروب

فلک با طینی اوزو چون توروب

* کائنات من گدن یول لاگده جک

نایسی اوزونده سجده ائده جک

* ابدی گوزل لیکت چحکی دیر او

بوتون گوزل ایرین گو چحکی دیر او

* اونون چون یارانب او دن او تودور

وار لیتی بزین اونون محسودور

* نینم تک اوزونده باش که جلدر

اونون احتشاین گورمویه جلدر...

****

آخاق معنویات، وقار معرفت

جسمانی گوزل لیکت یرینی ایدی

گون به کون یو کسلیب، اریب، چو خا

معنوی گوزل لیکت بوستون تو ایب

اگر کوزل که شیب مغزایات به
گورانتان وارستی بنیادانجه
گلوام حیفکسند یا ز قتلار منه
وصال بیزه قسمت اولمادی نینه
تارقیش بودنیایا ایا قتلار بیزه
الوداع - الوداع ای کوزل روم

علی حیران ایدر ، ذکافی یوزور
بیرایندان بوشایر بیرایندان دولور
تورویا بیلریم مجستی می
اولونجه تورور ارم صد اقمعی
یشته بیلریم دیک دیلر گیمیزه
ابدی سعادت دیلریم سیزه .

غ - بیکدی : چند رباعی

تاراج نمود برگ گل باد خزان
من در عجم از این جهان گذران
با دیکچی دست روزگاریم هم
برقیست جبنده پخوردستی
چون غنچه بی گل مدام خوشبختی تو
کله ر ترا خزان نخواهد بودن
ز قلم ویسی سخن که ناگفته بماند
در مکتب روزگار افسوس افوس

لبلس زرد دیده اشک خون که درون
پروردن گل چه بود پر مردن آن؟!
بی صبر و زنگت در فراریم همه
چون ذره مدام بقی براریم همه
در کشور حسن از همه نیکوئی تو
در دیده من همیشه سینوی تو
بس که هر قسمتی که ناسفت بماند
اوداق وفا و عشق آسفت بماند

علا محسن سیکدلی عطر خاطرہ

<p>چو عطر خاطرہ بر خاطر م رسیدی درفتی بد اس دل من لختی آر میدی درفتی برسی لطف استادی در میدی درفتی بد دست از دویم لطف حمیدی درفتی مرا چو قصه کی پر غصه شنیدی درفتی کہ خاطر و غضب بردم خلبیدی درفتی بد در عمر من لرز غم زره تینیدی درفتی ولی تو در اسن مہر از کفم کشیدی درفتی تو عشق باک مرا از چہ روز بدیدی درفتی! چہ زور و غچہ ام افسردی و شمیدی درفتی کہ با شتاب نسیم سحر روزیدی درفتی...</p>	<p>چو بوی گل بہ شام، لم میدی درفتی چو شبخی کہ نشیند سحر بر اسن لالہ چو اہولی کہ بر بند بہ پیشہ نقش خیالی بر آن بدم چہ غالی ترا بہ جد بگیرم بہ لطف کہ ندادی مجال نام تو بردن گذشتہ است کون سالہ از آن دورا تو قدر عشق نہ انسی جفا کردی چشم تو کہ بدم جان تا عشق و محبت مگر کہ عشق نخستین روز خاطرہ ما ولم فسر گل من نہ دیدمبت شاداب منور شمع وجودم بہر بگذار تو لرزد</p>
---	---

تو سیکدلی گلہ از دوست سیکنی زرو است

اگر چہ از ستمش ز غم حسیدی درفتی

نہران داسم بہن باد ۱۳۵۹

شاعرین یادگاری

شاعر اوسگودره سینده یاشاپیردی، یادشاه تبریزده .
 اوزمان تبریز جوخ بؤبوک شهرایدی. اوسون نئجه یوزمین اهالیسی،
 گئنیش خبا نلاری، قبرمیزی کریچدن تیکلمیش ایکی مرتبه ائولری وای-
 ردی. هوندور حاصارلاری دا قبرمیزی کریچدن ایدی. بونلار شهری چوخ
 یاراشیقلی و دبدبلی گؤسته ریدی. هامیسیندان دا دبدبلی پادشاهین
 سارای ایدی. سارایین آلا قاپیلاریندا همبشه سلاحلی آدمالار دوراردی .
 سارایداکی، اوتاقلارین سایینی بیلن یوخ ایدی، کیمی دئییردی یوزاللی.
 پادشاه فخر ائیدردی کی، نئله بیر سارایدا یاشاییر، فخر ائیدردی کی، تبریز
 کیمی بؤبوک بیر شهرده هامی اونا تابع دیر، اونا باش اگیر، اوندان
 قورخور .

اوسگودره سی ایسه بالاجا بیرکندا ایدی. بوکنده جمعی یش یوز، آلتی
 یوز آدم یاشاییردی. ائولری نین چوخو بوز یالچیقدان تیکلمیشدی.
 کندلی لر یالچیغاسا مان قاتبردیلار کی، قیشدا ائوین دیوارلارینی یاغش
 یوماسین. یایدا قوروبوب چاتداق - چاتداق اولماسین اوسگودره سینده ده
 بیر نئجه یاغشی ائو واردی. بوائولرین دیواری چئی کریچدن هورولمو-
 شدو. لاپ بؤبوگینده ملکدار یاشاییردی. بیرقدر بالاجالاری ایسه آز، جوخ
 وارلی کندلی لرین ایدی. او زمان بوجور کندلی لره هامبا دئییه، دبلر .
 شاعر نه هامپا ایدی، نه ده ملکدار. اما اهنور، دا اوتاقلی ائوی
 چئی کریچدن تیکلمیشدی. شاعر اوز الیه بورادا کیحیک بیرباغعا
 دا سالمیشدی. ایابن دو ققوز آیبنی بو باغادا کئچیره ردی. هرگون
 یانینا گلن کندلی لره بو باغادا صحبت ائده ردی. جماعت شاعری جوخ
 سئوه ردی. وقت - بی وقت یانینا گلب شاعر لربنه قولاق آساردی.
 شاعر فخر ائده ردی کی، کندلی لر اونا اینانیر، اوره گینی آچیر،
 دزدینی - سرتنی دانیشیر، بونگولله شیب گئدیردی .

شاعرین آدی یا واش - یا واش اوسگو دره سیبی آشدی، باشقا کندلره
 یاییلدی. هرئرده انون آغبل - کمالیندن، خرخواهلیقیندان دا بيشما
 - غا باشلادیلار. شعرلری آغزدان - آغیزا دوشدو. بیرنئجه شعرلری تبریزده

گلیب پیخدی. عالم و بیللیک لی آداملارین تعریفینی قازاندى. سارای قوللوقچولاری شاعرین خبرینی پادشاها دا چا تديرديلار .

پادشاهین بیر آزاری واردی، ایستیردی کی، هر صنعتده اونو بیرینجی دئسینلر، هر یئرده اونو تعریف له سینلر. بو آزارین آدی شهرت آزاریدى. اونا توتولان حاکملى ساغالتماق چتیندیر. چونکی یالتاقلار هئی بو کوزون اوستونه یاغ تۆکور، هئی قیزیشدیریب آلواندیریرلار. خودبین پادشاه مملکتین آبا دلیغینی دوشونوب بیرایش باشلاما زدی. فکر - ذکرى اغزونده ایدی. لکن بیللیک و اغیل صاحبی اولما دیغیندان حکمدارلارلا ، دوغرودان دا شهرت یارادان تدبیرلر اغلینا گلمزدی. اغیللی آداملارین دا فکرینه قولاق آسما زدی، سؤزلرینی یاریدا کسردی، اوستلرینه قیشقیرا - ردی، حتی آجیغی توتاندا زندانا سالدیراردی. بونا گؤره ده سارای یا - لتاقلارلا، ایکی اوزلولره، یالانچی وحیله گرلره دولموشدو. اونلار اغز - لرینی پادشاها چوخ اغیللی، تدبیرلی، اوزاق گؤره ن دولت قوللوقچولاری کیمی تانیتمیشدیلار .

شاعرین حرمتی آرتاندا پادشاه قارارا آلدی کی، اونو سارایا گتیر - سین. بونولادا پادشاه بیر اوخ ایله ایکی اوو وورماق فکرینده ایدی. اولاً " شاعری الینین آلتیندا ساخلییا جاغدی، هر ایشینه گؤز قویا جا - قدی. سارایدان اوزاق اولدوقجا خلقین فکرینی چاشدیرا بیلر دی. سارا - یدا ایسه هر حرکتی نظارت آلتیندا اولاجا قدی. ایکینجی ده شاعری سا - رایا گتیرمکله پادشاه جماعتین نظرینده اغز حرمتینین قالخا جاغینی گمان ائدیردی. خلق دئییه جکدی کی، " پادشاهیمیز یاخشی آدامدیر، شعری، صنعتی سئویر. باشینا اغیللی آداملار بیغیر. ساغ اولسون ! " بو فکرله پادشاه شاعرین دالینجا اغچیلر گؤنده ردی. اونلار شاعره قیمتلی هدیه لرو پادشاهین سلامینی گتیردیلر. دئدیلر کی، حکمدار سنی سارایا چاغیریر .

- سنین کیمی بیر چراغ، بوقارانلیق دره ده تئز سؤنوب گئدر. سارایا گل کی، ایشیغین هر طرفه یاییلسین.

شاعر دربین فکره گئتدی، اوسگودره سیندن آیریلماق اونا آغیر گلدی، سارایا گئدیپ پادشاها لرین قولتوغونا سیخیلماق ایسته مه دی. آزا دلیغی دولتدن اوستون توتدو .

— حکمدارا منیم سلامیمی یئتیرین — دئدی، — اوسگودره سینه چوخ اؤگره —
نمیشم. قورخورام سارای هاواسینا دوام گتیرمه ییم .

پادشاه ال جکمه دی، ایکینجی واوجونجو دفعه ائلچیلری شاعرین، یا —
نینا قایتاردی. آخیردا اؤزو اوسگودره سینه گلدی. شاعرین علاجی کسیلدی.
اوره گیندن قارا قانلار آخدغی حالدا سارایا گئتمه گه مجبور اولدو .

ایلک زمانلار پادشاه شاعره بیرسؤز دئمیردی. هر دن بیرشعرلرینه
قولاق آساراق یا خاسیدان ال چکیردی. اوسگودره سی اوچون، ساده اوره ک —
لی کندلی لر اوچون اوره گی داریخان شاعر داها یانیقلی شعرلریا زیردی
بوشعرلرده یا واش — یا واش سارای قوللو قچولاری نین عملرینه ده اشاره
ووروردو، اوستو اؤرتولو ده اولسا خلقین دره اربنه یانیردی .

بوشعرلر تئزلیکله حماعتین آغزینا دوشوردو، شاعرین حرمتی و
شهرتی داها دا آرتیردی .

بونو گوره ن پادشاه اوره گینده شاعره غبطه ائتمه گه باشلادی: "نییه
حماعت بوشاعری بو قدر سئور؟ من دورا — دورا هر بئترده اونون سؤزونو
دانیشیرلار نییه؟!" نئله دوشوبدو کچه پادشاه بوقراره گلدی کی، اؤمزوده
شعریا زسین خونکی، شاعره حرمت قازاندبران اونون اثرلری دیر. دئمه لی
پادشاه الینه قلم آلیب شعر یا زار سا، شاعر دن ده آرتیق حرمت و شهرت
ماحبی اولار. پادشاه بوفکره گلنده شاعرلیک گؤزونده چوخ بؤیودو، حتی
حکمدارلیقدان دا آرتیق گؤرونودو .

دنیا یا ساییز — حسابسیز حکمدارلار گلیب گئدیپ، ایندی اونلارین
چوخونو آدینی دا بیلن بوخدور. پادشاهدان قالان نه اولاجاق؟ تیکیلن
اؤلر، قالالار، شهرلر، کوچلر، لکن اونلار حوخمو قالاجاق؟ یوخ، زمان بیر
گون اونلاری ووروب داغیداجاق، سؤکوت تۆکه جک. اما شعری هئج شئی محو
ائده یلمز. او، مین ابل صوردا دا اوخوناجاق، یا زانین آدینی گلنه حک
نسیلره حاتدیرا حاق دیر!

بوفکیرلر پادشاهین شعریا زماق هوسینی داها دا آرتیردی. آرتیق
حاضرکی شهرتی اونو تامین ائتمیردی. بوندان صوراکی نسیلرین ده —
خیالیندا یا شاماق ایسته ییردی، بو مقصدله ده الینه قلم آلیب شعریا زدی.
سارای اهلی بوشعره قولاق آساندا سیر آغیزدان "به، به" دئییب دوردو،
هله بوجور معنالی وگؤزه ل کلام ائشیتمه دیگینی بیلدیردی .

پادشاه ایسه سارای اهلینه فکیرو و ثرمه دی، اوزونوشا عره توتدو :

– نجه شعر دیر ؟

شاعریا خلیلقدان بوغولان پالتاقلاری و پادشاهی سوزوب باشینی

بولادی :

– جوخ پیس شعر دیر، حکمدار، – دئدی، – بونا شعر دئمک گناهدیر ! ...

پادشاهین آجیغی توتدو، فراشلارا امر ائتدی :

– بوشاعر قودوروب، دانیشیغینی بیلیمیر، آتین سامانلیغا، آغلیباشینا
گلسین !

شاعری سامانلیغا آتدیلار، سامانلیقدادا او، فکریندن دؤنمه دی،
پادشاهین معنا سیزو جوروک شعرینی خاطر لاییب گولدو. پادشاه ایسه غضبینی
سویونماق اوچون اووا حبخی، بیقشگون مئشه ده، داغدا اووا تله دی. قا –
بییدیب غیش – عشرته باشلادی، بیرمدت صورایینه قلمی الینه آلیب یعنی
بیرشعر یازدی.

– او شاعری یانیم گتیرین ! – دئیبا امر ائتدی .

شاعری سامانلیقدان چیخارتدیلار، وستونو – باشینی چیریب پادشا

– هین قاباغینا گتیردیلر، پادشاه یعنی شعرینی اوخودو. سارای اهلی

نین تعریفی گویه چیخی . حتی وزیر یثربیندن قیشقیردی :

– شعر دگیل، آلاه کلامی دیر !

پادشاه یعنی سارای اهلینه فکیرو و ثرمه دی، گؤزو شاعرده اییدی، شاعر

ایسه اوزونده املهزالی افاده لراوینا دیغی حالدا سوسوردو. پادشاه

دوام گتیره بیلمه ییب سوروشدو :

– نجه شعر دیر ؟

شاعر پادشاها جواب و ثرمک عوضینه فراشلارا دؤندو :

– منی سامانلیغا قایتارین ! – دئدی .

پادشاه غضله ندی و شاعری بیر دفعه لیک سارایدان قوودو. شاعرین

چون سؤزو ایسه ضرب المثل کیمی سارای اهلی نین و صورنا خلقین دیلینه

دوشدو. معنا سیز و آخماق بیر حرکت گلمک ایسته ینده دئیهر دیلر :

– منی سامانلیغا قایتارین !

* سؤزو، شاعر دن انسانلارا یادگار قالدی . (۱۹۵۹)

" الفبامیزه کؤچورن : ع.ک. منظوری خامنه "

" عیسی نین صون شامی "

میانادا، آمانسیز احتیاج دویونونو آچماق ایچون بوتون امید
قاپیلاری اوزونه باغلانمیش، نئیله ییم؟!... دردی بیر یوک اولراق، اوره یینه
آغیزلیق ائده ن بدخت بیر قوجانی بیر استکان شرابا پناه آپاردیغیندا
مرتک اولدوغو " حنایتین " درین اجتماعی سبیلرینی آراشیرمادان ،
شالاق ضربه سبنه محکوم ائدی لر . وورولان ضربه لردن قوجانین ناله سی
او حالیر ، بوضهنه نی تماشا ائتمکده اولان کیچیک یاشلی اوغلو تاب گتیر
- مه ییب ، آغوزونو آتاسی نین اوستونه آتیر . شالاق ووران (اشکنه چی)
اوغولودا - آتایا قاتیر ، بو حادنه دن آلینان ، متأثر اولان شاعر یاز
بولود و کیمی دولور ، وجدانلارینی توز با سمیش عدالتسیز حاکملری آیلتماق
اوجون ، عیسی نین صون شامی بوئما سینی یارادیر .

دوغرودان دا اسلام دئییب :

" هر مسلمان ، هر زمان دا

هر مکاندا ، هر نه ایچون ،

هر نه قدر چاخیر ایجسه ،

گرهک بوجور جزالانسین ؟!

دئییه ، حیرته دالیر ، باشقا بیر یئرده :

بوگون دنیا تربیت له ، محبت له ،

ان بیر تیجی حیوانلارین ،

ماهیتین دگیشدیریر ،

انسانلارلا قونوشدورور ،

سن انسانی تاپدالاماقلا ؟!...

دئییه ، آغوز نفرت و درین تأثرانینی بیلدیریر . اجتماعی و بشری مناسبت
لرین دوزگون یولونو روشن ائتمک ، آغوز نظیرینی ثابت ائتمک ایچون ،
ایتالیانین بوتون دنیا دا شهرت قازانمیش نقاشی لئوناردودا وینچی نین
آدینا قوندا ریلیمیش بیر جریانی قلمه گتیریر :

جوموب خیال دریا سینا ،

ایستیردی بیر تابلو چکسین .

بیر تابلو کی،
رستم اوزو ددیدی تک :
" مسیحانین آخیر شامی "
آدلانمیشدی .

او، تابلونو گورموش اولسان ،
بیر صحنه دیر : حواریلر
مسیحانین ساغ - سولوندا .
احتراملا اگله شیرکن ،
صون دفعه لیک شام یثیرلر .
حواریلر جرگه سیندن ،
" یهودا " آدلی بیر " سرداش "
خائن چیخیب ،
مسیحانین گیزلی یثیرین
لووا وئرجک ،
حق اوردوسو باسیلمیشدی .

بویله لیک له ، بیر سرداشین خیانتی نتیجه سینده ، مسیحا همین گئجه توتولوب
دارا چکیلیر .

بویوک رستم سئویردی کی،
یارا دیجی قلمی ایلن
قارانلیغی - ایشیقلا
اوزله شدیریپ ، توتوشدورسون .

بونون ایچون صنعتکارا ایکی مدل لازیم ایدی . بیرری مسیحانین دریسین
معنالی و معصوم باخیشلارینی ، اونون وقار و عظمتینی جاتلان دیرا بیلسین
هر بیر گوره ن ایلک باخیشدا اونو مسیحا یا اوخشاتسین . بویله لیک له
بویوک صنعتکار آختاریشا باشلاپ ، چوخ گزدیکدن صونرا بیر جوانا راست

کلیر .
او ، جوانین باخیشیندا ،
گوزلری نین ایشیفیندا ،
نه گورورسه ، اینجه روحو
ذالغالانیپ ،
بیر قاینایان بولاق کیمی ،
داشیر کونلو .

همين جوانى مسيحيانى مدلى اقدىب ،

رسام اوندان الهام آلىر

مسيحيانى ياراشيغىن

گولر اوزون، معصوم گوزون

ترسيم اقدىر

حسّياتىن رنگه قاتىز

قلم ووزور .

اعجازلا توره دن فرچاسىنى ايشه سالىب ، حواريليرىن هاميسىنىن تصوير-
ينى چكىب قورتارىر . آنچاق يهودا قالىر . صنعتكار ، مدل دالينجا
گزمه لى اولور .

بىرمدل كى ، يهودانىن

خاقلليگىن ، يالئاقليغىن

كذابليغىن ، آلچاقليغىن

تام صورتده نشان وئرسىن .

بىرمدل كى ، رسام گورجك

اوره گينده نفرت دوغسون

اوزده يولداش دالدا دشمن

يولداشىنىن آغزىن اوپوب

دالدا دؤنوب خنجر وورسون .

بئله بىرمدلى آختارما غاباشلاييره گونلر آيا ، آيلار- ايله دؤنور ، آما
صنعتكار بومدلى تاپا بىلمىر :

رساميندا عمرو كئچىر

ديش توكولور ، باش آغارىر

بئل بوكولور ، ال تىتره يير

بىرگون ايستىر اونو ساتسىن

هئچ وئرمىرلر يوز آلتون دا .

تابلو ، نه قدر نفيس اولسا دا ، تما ملانما ديغىندان آلان اولموره اوستونو
قات- قات تۇزبا سىر . بونون اوستوندن ۳۵ ، بلكه ۴۰ ايل كئچىرنه ايت
رسام : اوز- اوزونو دانلاياراق
خاطرلايىر ائلر سؤزون :

يا بېر ايشه ال قويماق ،
ان قويولسا ، بېتسین گرهك "
رسامدا بېر غيرت جوشور .

قطعی بېر اراده ايله يهودانين مُدلىنى تايماق ايچون يولا دوشور .
چوخ گزدىكدن صونرا ، گليب بېريول آيريمينا چاتير . ازگين ، يورغون بېر
حالدا ، آخار چاي کناريندا ، بېر آغاچين كۆلگه سينده اكله شير . سفره سيني
آچيب ناهار يئمگه باشلايير . درين خيال دنيا سيندا سئير ائديرکن ،
چيگنینه توخونان بېر الدن ديكسينيب گئرى دؤندوكدە ، ايللربويو آختار
– ديفى آدمى باشينين اوستونده گؤرور . سئوينديگيندن بيلمير نئيله
سين . اختيار سيز يئریندن دوروب ، – "بويور! .. دئيه ، اونو سفره سيني
باشينا دعوت ائدير .

اول اونو دوتغون گؤرور ،
اوشاق كيمين ديله توتور .
مهربانجا دانيشديرير :
– سؤيله كيمسن ، آدين نهدير ؟
بېر دئى . گؤروم هاراليسان ؟
سؤيله نه دن يوزغون اوزون ؟
او داغينيق ساچ – ساققالين ،
آيلارينان سو گورمه ييب ،
النين نه دن گوزمه له نيپ ؟
گؤرونوركى ، باراليسان .

والا... مهربان بېر آتا دىلى ايله يولچونون اوره گيني اله آليب ،
سفره سيني باشيندا اوتورتدو . سن دئمه يولچو قارنيني ياسدان چىخار –
تماق اوچون وورخونورموش . آج گؤزلولوك له . سفره يه دؤشه ندى . ناها ريني
يقيه – يقيه ، رسامين سئواللارينا جواب وئرمه يه باشلادى .

كيملېگىمى خېر آلسان ،
من بېر پولاد ، ايتى كسگين ،
زهريلن سوواريلميش
قىلينجام كى ، عمروم بؤيو
چوخ بئللره باغلانميشام .

ھويتيم ، هر نەدىرسە ،
 آنجاڭ كى ، من مېن بىر جورە
 ووروشمادا ، دۇيوشمە دە ،
 قان تۆكمە دە ، جان آلمادا
 بىر قەرمان آدلانمىشام .

والا...بو سۆزلىرى او، غوزونە مخصوص بىر آھنگ وغرورلا دىئىردى. رسام
 اونون قىلىغىنا گىرىب ، ايستەدىگى قدر پول وعدەسى وئرمك لہ ، مُدل
 اولماغا راضى سالىر. غوزىلە شەرە گتيرىب ، كارگاھىندا ايشىنە باشلا-
 يىر. يھودانىن سىماسىنى فرچادان كىچىردىكجە ، يولچو داريخماسىن دىئە
 اوندان غوز سرگذشتىنى سۆيلەمگى خواھش ائىدىر. ائىلە بىل يولچو قارداش
 دولموش اوره گىنى بوشالتماغا بىر بەانە اختاريرمىش ، او ، باشسىندان
 كىچىلردن : ووردوغو كاروانلاردان ، تۆكەندىو گناھسىز ، ناحاق قانلاردان
 دفعەلرلە قازامات بوجاقلارنى سۆكوب قاچماغىندان ، ال چاتمازقلە-
 لردن آشماغىندان ، دەمىر قاپىلارى آچماغىندان ، هرچىركىن عملەال وور-
 دوغوندان تعريف ائدەرک ، :

وجدان نەدىر ، سورما مندن ،
 بو مېھم سۆز

آز - ماز منە تانىشدىرسا ،
 اودا يالنىز

محكمەلر قارشىسىندا

دگىب منىم قولاغىما

* شرف نەدىر ، ناموس نەدىر ،

نظرىمدە آيدىن دگىل .

لکن ، اونا آند اىچمىشم ،

باشدان كىچىب ، اسرارىمى

بىر كىمسە يە قاندىرمايم .

* آند اىچمىشم شرفىمە ،

ناموسوما ، غىرتىمە .

!وغرولارلا ، قاتل لرلە

باغلا دىغىم پىمانىمى

عمروم بويو سىندىرمايم !

یولچو اوز قورخونج جنايتلريندن دانیشدیقا ، قوجا نقاش آلینیر ،
حالدان - حالا دوشوزدو ، بیر انسان اوغنون اوره گیندن رحم ، مرۆت ،
وجدان نجه سلیهدیگینه ، بیرتیجی بیر حیوانا دوندوگونه تعجب اشدیردی .
اوره گینده اونا قارشى هم نفرت هم ده قایغى حس اشدیردی . آنجا ق ، هئج
بیر شئی باغلی اولمایان ، هئج بیر شئی ایثانمایان بقله بیر آدامین
باغلا دینگی پیماننا صادق قالماغی اوندان حیرت دوغوروردو .

قارانلیقلا - ایشیقلیغین ،

ترکیببندن آنلاشیلان

احساس کیمین ،

رسام اونودینله یرکین ،

اوره گینده

هم قایغی ، هم نفرت دوغور .

نه ایچون گرهک بیر انسان اوغلو ، انسانلیغینی اونودا ؟ . . . ، دئییه ، فکر اونو

گوتورور . او ، کیشیه باخا - باخا ،

نه دن ایسه ، گوزیاشلاری

پاریلدایان منجیق کیمین

اونون دوم آغ ساققالیندان .

فیر - فیر آخیب داملا یردی

وشتناک بیر حیات ککچیرمیش یولچونون حالی صنعتکارین حساس قلبینی

تیتوه دیر ، بشری قایغی اوره گینی یوموشال دیر . اختیار سیز اولاراق ، گوز

یاشلاری آخماغا - باشلا یر .

داوینچی تین

شفقتلی باخیشلاری

اقله بیل کی ،

درمان دولو آمبول کیمین

ساجیلیردی او ، یازیغین

اوره گینین آراسینا .

بقله لیکله قوجا زسام

عمرو بویو محبته سوسوز قالان

او ، بدبختین محبتله

مرهم قویور اوره گئینین
ساغالما یان یاراسینا ۰

"سُونمز" ساده و گۆزه ل تصویرلر ایله قوجا رسامین محبت ، پاک قنایغی و شفقتله دولو باغیشلاری نین او ، یولونو آزمیش ، قابان طبیعتلی آدام دا بورا خدیغی تآثری قلمه گتیرمکله ، اونون کشچیردیگی پاک ، اوشا قلیق ، وجوانلیق گونلرینی یادینا سالیر ۰ قوجا یولچونون سسینده کی گوبود آهنگ دکیشیر ۰ سانکی بیاقدان بری اوزجنایت وشقاوت لریندن شیشه- شیشه تعریف ائدهن آدام کیل ۰ قیافه سینده بیر معصوملوق ، یاز یقلیق قیغیلجیملاری حرکتله گلیب ، حسرتله کشچیمیش گونلرینی یادا سالیر :

وارلیغیمی قانان زمان
آتام اولدو ، بنخلیم سیندی ۰
قونشولارین محبتسی :
بیر قورو- بوش باش ماغلیغی ،
باشقا بیر شئی گوره نمه دیم ۰
هرکیمسه دن ایش ایسته دیم ،
باش ترپه دیب ، " یوخ ! " دئدی لر ۰
نه دؤلتدن ، نه ملت دن
بیرکس منه ایش وئرمه دی
دولان دیریم اوز باشیمی ۰

باشقا بیر یئرده :

وارلیغیملا هارای چکدیم :
آی دوغروچو یالانچیلار ،
آی آلاهی آدادانلار ،
اؤلن اولدو ، کئچن کئچدی
دیریه بیر: گون آغلایین ! ۰۰۰
باشسیز قالمیش ، پاک اوره کلی بیرجوانین هاراینا چاتان اولمور ۰
حیات فیرتانالاری اونو ، آمانسیز جاسینا شاپالاقلایب گیلدی لر ۰
یولون آزمیش بیرکارواندان
آیری دوشن ، ایتگین دوشن ،
قارانلیقدا یول آرایان ، ، دوزون دشن ،
رحمسیزجه آزدیریلان بیر یولچویام ۰

باشقا بیریئرده :

بۆیله سفیل گونلریمده
ناموس ، شرف اوغرو لاری
آلدادیجی وعده لرله
یولوم اوسته تله قوروب ،
بیرگون منی آولایرلار ۰

کئنه باشقا بیریئرده :

سئل گلنده بیردن گلر
من ده بیردن چولغالاندىم ،
خیانتنه ، آزغینلیغا
بیردن - بیره تاپشیریلدیم "
جنایتکار یولداشلارلا ۰

یولونو آزمیش ، آوارا - سرگردان قالمیش جوان چوخ چالیشیرکی آتاسی
کیمی ، اوزالی نین زحمتی ایله ، شرفله یاشاسین ۰ لاکن قاپیلار اوزونه
باغلی اولور ۰ هر یگردن الی اوزولدویونو گوردوکده ، بدبینلیگه ده توتولور
یا شاییشیندان بگزیرده ۰ بخله بحرانی بیروموقعیتده ، تجربه سیزلیک ده
اونون آیاغیندان چکیره بیروقت آپیلاندا ، اوزونو فتنه ، فساد یوواسیندا
گورور ۰

"سؤنمز"ین بدیعی دولغونلوق ودرین معنالی بندلریندن آیدین آتلاشیلیر
کی ، جوان دوشدویو بو خطرناک یول ، اونون اختار دیغی و آرزو ائتدیگی
یول دگیلمیش ، بلکه ده سرمایه دارلیق دنیا سنین طبیعتی داها دوغروسو ،
انسانلیغا اولان تبعیض وقایغی سیزلیغی اونو بوا وچوروملو یولسالامیشدیر
قوجا یولچو ، دانیشیب ، اوره گینی بوشالديره بیر آرنفس الدبقدان صونر
اوز تابلوسونو تما ملاما قدا اولان رسامی مخاطب قرار وئرره رهک :

ایندی اوستاد ، سؤیله گؤزوم

مسئول کیمدیر ؟ سن سن ، یا من ؟

یا گؤیده کی بؤیوک تانری ؟

یا اونلار کی "تانری" دئییه ،

قارا ظلمت یارا دیرلار ؟ ! ۰۰۰۰

دئییه ، قوجا رسامی بیر چوخ حقلی و منطقی سؤالار قارشیسیندا قویور ۰

داوینچی اونیو دینله دیکجه، داریلیر، سارسیلیر، ائله بیل کی، اونیو دو-
شدویو بدبختلیک و فلاکت لرده اونیو دا الی وارا مییش .

اؤز- اؤزوندن اوتانارکن ،
اؤز - اؤزونو دانلایارکن ،
قیوریش - قیوریش آچیق آلتین
کیلدیر- کیلدیر ، داملا - داملا
بوم - بوز سویوق تر توتמושدو

آیری بیر پیئرده : *

بیر دهشتلی سکوت ایچره ،
لجونا ر دو داوینچی نین
نظرینده ،
حق - باطله قارشلی دوروب ،
خیردا - خیردا ،
بیر - بیریندن سئچیلیردی .

یئله لیک له، صنعتکار، اؤز ایشینی تما ملاییر، بیرکیسه پول وئریب، مہر-
بانلیقلا یولچونو یولا سالیر، ایلر بویو یاریمچیق قال مییش قیمتلی
اثرینی تما ملادیغی ایچون، راحت بیرنفس آلیب، اوزون یوللار- یورغونو
کیمی، باشینی یاسدیغا آتیب، یوخویا گئدیر، شیرین یوخودا ایکن قاپی
دؤیولور، رسام قاپینی آچدیقدا گؤرورکی، همین قوجا یولچودور .

کیشی اونیو سلاملایر .

دؤنه - دؤنه عذر ایسته ییر .

دئیر : منی چوخ باغیشلا !

سندن بیرجه سئوالیم وار ،

ممنون اولام جواب وئرسن .

*
سنی تانری بیر دئی گؤروم ،

سن او ، رسام دگیلسنمی ؟

اوتوز بئش ایل، بلکه، قیرخ ایل

بوندان اول ،

منی او گنج یاشلاریمدا ،

بیر سالوندا اکلشدیردین .

کیمه، تهیه مدل دوردوم ،

اونو بيلمم .

خاطريمه بئله گلير :

گئدهنده ده ،

منه چوخلوسکه وئردين ؟ ا

دئيب، جواب المادان ، اوز چئويريب گوزدن ايتير .

قوجارسامي حيرت گوتورور . دئيمک بوآدام حوانليغيندا ، "حضرت عيسا" نين

وقوجاليفيندا ، خائن " يهودا " نين مدلي ايميش ؟ شاعر بودگيشيك ليگين

اجتماعي سبيلريني مهارت وبيديعي اوبرازلارلا قلمه گتيريب ، دوغرولدا

بيلميشدير . بونونلادا ، اوز استعداد وياراديجيلىق قدرتيني نشان

وئره بيلميشدير . گله جک ده ، دهاقيمتلى اثرلر يارادا جاغينا اميدواريق .

بقيه منابع " دده قورقود "

1- Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı.

Паша Әрэндијов. 130 Баки .

2- Kitab Dədə Gorgud : Ş. Çəmşidov.

3- Azərbaycan Совет Ансиклопедиясы.

4- Dedem Gorgudun Kitabı. Orhan. Şayik Gökaç.

5- Türk halk edebiyatı . Cemil Yener. Stambul.

بررسی درباره کتاب دده قورقود (۸)

خلاصه از داستان دهم: "سه گزگ پسر اوشون قوجا"

مردی بود بنام "اوشون قوجا"، این مرد پسری داشت بنام "آگرهک"، آگرهک و سید دلورا و غوزبسرزمین دشمن حمله کرده غنایم بسیاری بچنگ آوردند. اما هنگامیکه دربار سلطان را شکسته برای خود جشنی برپا داشته بودند ناگهان ششصدکافر سیاه جامه بدانان حمله بردند و دلوران را کشتند و آگرهک را اسیر کرده بژندان قلعه آلینجا افکندند.

خبرها از کوههای تیره ورودهای خونریز گذشت و بسرزمین او غوز رسید همه سیاهپوش گشتند و به عزای آنان نشستند...

اوشون قوجا پسر کوچکتری هم داشت که آگرهک در گهواره با او وداع گفته بود. نام او "سهیرهک" بود. زمان گذشت، سهیرهک هم بزرگ شد و جنگاوری شجاع و پلوی نیرومند گردید. تا اینکه روزی پسر بچه یتیمی و را از ما جرای برای در آگاه کرد. سهیرهک پیش والدین خود آمد و آنان را شامت کرد که من برادری دارم که در دست دشمن خوار افتاده و شما از من پنهان میسازیدش. و برخاست تا برای آزادی برادرش راهی دیار دشمن گردد. پدر و مادر که میترسیدند این پسرشان هم از دست برود خواستند او را منصرف کنند ولی او در جواب گفت:

— مرا از سفر خود با زمدارید! تا بقلعه ای که برادرم در آنجا زندانی است بروم تا از زنده یا مرده بودن برادرم خبردار بشوم و اگر چنانچه مرده باشد تا انتقام خویش را نگیرم بسرزمین او غوز بر نمیگردم.

پدر و مادر گریستند و نزد "قازان" شتافتند که:

— پسرمان پای در راه دارد چاره ای بیاندیش!

... و چاره این شد: سهیرهک نامزدی داشت، از اینرو بیدرنگ جشنی برپا کردند و پسر را روانه حمله عروسی کردند! ولی او شمشیرش را کشید و بین خود و دخترنها دوگفت:

— باشمشیر خود تکه-تکه شوم! و هدف تیر خود قرار گیرم! اگر بدون دیدن چهره برادر رویا اگر مرده باشد بدون گرفتن انتقام خونش پای در حمله بگذارم.

آنگاه زره پوشید و سوار اسب شاهین وارث شد و بنا مزدش گفت:

— اگر از این سفر برنگشتم هرگاه چشمت کسی را گرفته بود با او ازدواج کن.

دختر گفت:

— اگر بروی همه مرا عروس بدقدم خواهند خواند.

سپس او نزد پدر و مادرش شتافت که چه نشسته اید فرزندان ما پای در راه
دارد و عروس خانه تان را یا رای برگردانند او نیست. پدر و مادر ما در بازخواستند
ما نعل از سفر پیر خطرا و شوندا ما چون دیدند که از زکار گذشته از ته دل آه کشیدند و
گفتند: - حالا که چنین می خواهی برو. برو خیر پیش! امید که سالم بروی و
سلامت برگردی.

... سه پیره که سه شبانه روز اسب تاخت تا به باغی رسید که برادرش را آنجا
گرفتار کرده بودند، دید چند نفر ایلخی بان مشغول چرانند، چند نرینه هستند.
شمشیرش را کشید و آن کافر را کشت و در باغ را بست و چون خیلی خسته بود افسار
اسبش را به دور با زویش پیچید، افتاد و خوابید.

ملک خبردار شد و شصت مرد جنگی بسویش روانه داشت اما اسب سه پیره که بسا
شنیدن صدای زره دشمن تکانی خورد و صاف حبش را بیدار کرد. سه پیره که برخاست
و دشمن را عقب راند، بار دیگر ملک صدتن بسوی او گسیل داشت اما این بار
هم سه پیره دشمن را به درون قلعه عقب راند و چون نمی توانست بخواب غلبه
کنند دوباره افسار اسب را دور با زویش پیچید افتاد و خوابید، ولی این دفعه
افسار را زبا زویش باز زد.

ملک دید که کار او حتی با سیصد مرد جنگی هم ساخته نیست گفت: دزد را دزد
می تواند بگیرد، آنگاه فرستاد تا این مهم را براگره که محول کنند، آنسان
نزد اگره که رفتند و گفتند:

- دلاور ملک بر تو رحم آورده است، این طرفها دلاور دیوانه ای پیدا شده که
نان رهگذران و مسافران و چوپانان و کودکان را از جنگشان در می آورد، تو
اورا بگیر و بکش و آزادی خود را بچنگ آر!
اگره که گفت: چه نیکو!

اگره که را از زندان بیرون آوردند و صورتش را تمیز کردند و اسب و
شمشیر بدو دادند و قرار بر این شد که اگره که بتنهائی برود دست و پای پسر را
در حال خواب ببیند.....

اگره که نزدیک شد و دید جوان زیبایی بخواب رفته و کمرش "قوپوزی" بسته
است آنرا برداشت و چنین خواند:

- چگونه می شود اینکه، جوانمردی

ز جای خویش برخاسته

شبانه تند و تیز از کوههای سرکشیده تا فلک

بگذشته آید.

و در اقلیم بیگانه بخوابد ؟

و بگذارد چون منی ،

دستان زیبایش را ببندد .

بجای خوکها انداخته ، زندانش سازد .

والدینش در فراق او بگریند .

.....

سه پیره گ ناگهان از خواب پرید و دست بشمشیر بردتا مهاجم را از پای بیا -
ندازد . اما دید او قویپوز در دست دارد با احترام قویپوز دده قورقود از کشتن
او چشم پوشید و آنگاه در سؤال و جوابهایی که میانشان رد و بدل شده مدیگر
را شناختند و در آغوش کشیدند ، افراد دشمن که از دور منتظر نتیجه کار بودند
تا این صحنه را دیدند ، گفتند :

- آیا آنان به کشتی گرفتن پرداخته اند ؟

- امید که مرد ما پیروز گردد !!

دو برادر سوار اسبهای خود شدند و بصفوف دشمن تاختند و آنان را عقب
راندند و چهار نعل از دره شام گذشتند . شب و روز پشت سرهم تاختند تا به سر -
زمین اوغوز رسیدند .

پدر چون از بازگشت پسرش اطلاع یافت شادینها کرد و مجلس جشن و عروسی
برای دو پسرش براه انداخت ، دده قورقود آمد ، دستها سرود و در حق پسران
دعای خیر نمود .

*** **

منابع و مراجع عمده

- ۱- کتاب "با با قورقود" با مقدمه ای از مترجم انگلیسی اثر "جفری لویس" ترجمه علی اکبر حریری و فریبا عزیدفتری ، چاپ تبریز .
  - ۲- تاریخ ایران ، نوشته پطروشفسکی ، ترجمه کریم کشاورز .
  - ۳- تاریخ اجتماعی ایران جلد ۳ نوشته مرتضی راوندی ، تهران
  - ۴- مجموعه مقالات صدبهرنگی مقاله ادبیات و فولکلور آذربایجان
نوشته صدبهرنگی ، تهران .
  - ۵- عاشیقلار ترجمه و تالیف ج . صدیق . تهران .
  - ۶- حماسه دده قورقود نوشته انار ترجمه و پیشگفتار از ابراهیم
دارابی . تهران .
- ب- تورکی آذربایجانی : ۱- آذربایجان شفاهی خلق ادبیاتی .

قالای (۷۴) صفحه

هیکل

آلتدان یوخاری
اونا ساری
یول آلیرام
وتا ایچینه دالیرام
صونرا
اوپولهسی دوداقلارینا
قونورام
وگوزلرینین ایشیغیندا
دالدا لانیرام
اوزومه آنجاق بو پنجره آچیق
باشقا هنج نه بی گوزمک ممکن دگیل
دنیزلری
یارادان آلری
قارانلیق

اوزورم

چیگن لرینه آخان قیزیل شلاله لرده

ایورام

دوداقلارینین اغواسینا
قولاق وئریرم روایت لرین یای - قاراسینا
اونون دگیل بو توتارسیز سوزلر
یوخسا

قارانلیقدا

نه دوروب گوزلر

او گوزلر ؟

تهران - یاز ۱۳۵۸

ایضا حلاز: دالیرام = غرق اولورام، شلاله = آبشار، ایورام = تسلیم اولورام،
یای - قارا = های - کوی، توتارسیز = ربط سیز، مناسبتسیز، دوروب گوزلر =
دواملی منتظر اولار، شعرین آدی: هیکل = مجسمه ..

فولکلوروموز و کتابلار

۱- آذری فولکلور صفحه‌لری

۲- امثال وحکم در زبان محلی آذربایجان

۳- آتالار سؤزو

بوگونلرده آذربایجانین زنگین فولکلورواوزه ریننده چالیشانلار اثرلرینی خلقیمیزه عرضه ائتمکده دیرلر. بوساحده کئچهن آیلاردا بیر نئچه سئویندیریجی موفقیتیه شاهد اولدوق. آقای دوکتور جاویدین کیچیک جزوه‌لر حالیندا "آذری فولکلور صفحه‌لری" چاپدان چیخدی. تبریزدن مر-حوم علی اصغر مجتهدینین "امثال وحکم در زبان محلی آذربایجان" اثری گلدی. آقای دوکتور جاویدین ایکی جیلدلیک "آذربایجان فولکلوریندا نمونه‌لر" آدلی اثرینین مقدمه‌لرینده بوکتابین ایلك چاپینا دایر اشاره‌لر وار دیر، مثلاً "آذربایجان فولکلوریندان نمونه‌لر" بین بیرینجی جلدینده (صحیفه ۱۳۰) سئله‌دئیلیر: "۱۳۳۴-نجی ایله ایه‌آقای علی اصغر مجتهدی ۲۵۰۰ قدر آتالار سؤزونو توپلاییب "امثال وحکم در زبان آذربایجانی" آدله منتشر ائتمیشدیر. آقای مجتهدی بیرینجی دفعه ایراندا مفصل صورتده آتالار سؤزونو چاپ ائتمدیگی ایچون کتابینین آذربایجان یازی قایدالاریندان اوزاق اولماغینا باخمایا راق تقدیر اولونمالیدیر". ایندی امثال وحکم در زبان محلی آذربایجان "ینا یکنج چاپیلا قارشی - قارشیا یئق. بوایشی فردوسی کتابخانه‌سی (آقای سیرو قمری) گؤرموش. مرحوم مجتهدی الفبا صیراسیلا آتالار سؤزلرینسی درج ائتمیش، هر آتالار سؤزونون هئج اولماسا فارسجا ترجمه‌سینی و شریب مثللرین ایسه بنز لرینی فارسجا، بعضا "فرانسیزجا و آرادا - بیس انگیلیزجه ده گتیرمیشدیر. یئری گلدیکجه ده مثللرین بعضا "هانسب حکایه‌لرله علاقه‌دار اولدوغونا دا اشارت ائتمیشدیر. بوکتابین قیمت ۲۰ تومن دیر. یئری گلمیش کن آقای دوکتور جاویدین بوکتاب حقیقین- یازی قایدالارینا اشاره‌سینه ده کیچیک بیر تماس ائده‌ک: هر مؤلف و ناش و رئاکتور محقق صورتده، یا واش - یا واش تابت له شمکده اولان، یا... قایدالارینا رعایت ائتمه‌لیدیرلر. لکن تنقید مقامیندا، بویا ب دا ا معلملری کیمی شدت و قطعیت، هله تعصب گؤسته رمگین صیراسی دگیل. ب

ایندی یا زیچیلاری یونگولدن ایقاظ ائتمک له کفایت لنمه لی بیک ، زیرا قایدالارین بعضیسی اوزون استعمال، مباحثه و آختاریشلاردان صونرا آنجا ق نسبی بیرکسه رلیک قازانا جا قتلار، بونا گؤره ترجیح ائتدیگیمیز جهت لری اوزگه لرینه دیکته ائتمک وقتی چاتما میشدیر. آقای دوکتور جا ویدین یو- نگول وگذشتلی تذکرو چوخ یئرینده دیر .

*
*
*

یعنه بونوع دن ، بؤیوک بیردقت واهتماملا آقای "یعقوب قدس" دان آتالار سؤزو ، اثرینین بیرینجی جلدی چاپدان چیخدی . کتاب آقای عزیز محسنی نین رفاکتور لوگو ایله ۵۰۰۰ نسخه ده حاضرلانمیش . قیمت ی ۳۰ تومن دیر. آقای دوکتور جا ویدین اسفندده چاپدان چیخمیش "دوستلار گؤروشو" کتابیندان اؤگره ندیگیمیزه گؤره آقای قدس ۶۰۰۰ تالار سؤزو توپلامیشدیر . بوجلدده / ۳۰۰۰ مثلین یئر آلدیفی داهمان اثرده سؤیله - نیلمکده دیر (صحیفه : ۱۷۸). " دوستلار گؤروشو" ندن یعنه بونلاری اؤگره نیریک : " انصافا " آقای قدس آتالار سؤزو حقیندا بؤیوک زحمت چکمیشدیر . او، آذربایجان آتالار سؤزلرین فارسجا یا دؤنده رمکدن علاوه بین الملل حرفلریله داخی یازمیشدی . طاغوتی دؤوره سینده چاپ ائتمک ممکن ولما دی اسلام حکومتی زمانی بین المللی حرفلر حذف اولونا جا ق فقط آذری وفارسی یازیلیمیشی بیرعه ده دوستلارین کؤمگی ایله بویاخیندا بیرینجی کتابسی . چیخا جا قدیر " (صحیفه : ۲۸) . " آتالار سؤزو ایندی الیمیزده دیر . ضرب المثل - لر موضوع ومندرجه لرینه گؤره فصللر آیریلیمیشدیر ، وهر فسلده ده آتا - لار سؤزو الفبا صیراسیله ترتیب اولونموشدور . بواثرده ده مثللرین تر - جمه سی ، ایضاحی ولزوملو یئرده مربوط اولدوغو جکایه سی فارسجا وئریلمش - دیر . صبرسیزلیک له اثرین ایکینجی جلدینی گؤزله مکده بیک ، آتالار سؤزو عصرلر بویو بیریکمیش (جمع اولموش) تجربه لرین بو - للورلانمیش جوهرلری دیر . آتالار سؤزله گفنیش معنالار وئریر . ساده بیر صورتده چوخ مغلک مسئله لره تماس ائتیر . . . بوتون بونلارلا برابر دیلجیلیک باخیمیندان دا چوخ فایدالی دیر . اولارین یاردیمی ایله اونودولموش کلمه و سؤزلریمیزی یادا سالماق ممکن اولور . اودورکی ، بوقیمتلی میرا دان دقتله فایدالانماق گره کیر . ایکی مثاللا بونقطه نی آیدینلاشدیرماق ایسته بیریک :

مرحوم مجتهدی نین کتابیندان بیرمثل آلاق :

آشنا - آشنا چیخیر اوجاق باشینا !

نظیر: گذارا رو دهی صاحبخانه می شود ! (صحیفه: ۱۸)

بومثل ده " آشنا " سۆزونه فکیروئره رک، اول نظرده اونون فارسجا بیلدیگیمیز "آشنا" اولدوغونا حکم وئرمک اولار. بیرآز آختاریش دایره - سینی گئنیش له ندرسک بولغتین تورکی اولدوغونو آنلایا جاغیسق .
" دیوان لغات الترک " ده آشونماق : بیریمک و آشماق معنا سینا دیر باشقا منبع لرین کۆمگی ایله ده " آشونماق " نین " ائنه کئچمک " ، " داها اول بیئتیشمک " معنا لارینا گلدیگینی ده گۆره جگیک (احمد جواد امره " تور - کجه نین یاپیلیشی " استانبول، ۱۹۴۲، صحیفه : ۶۸) .

ایندی بو مقدمات دان صورنا آتالار سۆزونده " آشنا " نین ، " آشنا " و یا خود یعنی تلفظ شکلی ایله " آشینا " اولدوغو بللی اولور. ضرب المثل ایسه " آشینا - آشینا چیخدی اوجاق باشینا " صورتینه گلیروبو حالدا اولار " آشنا " ایله " باشینا " داها او یغون دوشور، ثانیاً " معنا دا آیدین لاشیر: " قاباغا کئچه - کئچه چیخدی اوجاق باشینا " !

ایکینجی مثالی دا آقای " قدس " دن " آتالار سۆزوندن " آلاق :

" یولداش یولداشا تن گرهک ، تن اولماسا گئین گرهک . "

(دوست در راه دوستی جانباز با ییدباشد و گرنه باید خود را کنایه بکشد (ص: ۵۴) بورادا دا او یغون گۆرونمه یین کلمه " تن " دیر ، مؤلفین ترجمه سینده " جانباز " سۆزو ایله افاده اولونموشدور. بیرآز آختاریش دان صورنا بو سۆزون فارسجا " تن " ایله علاقه سی اولما دیغی اورتایا چیخار. فارسجا دا " تن " نین " بدن ، جسم ، ذات و شخص " معنا لاری واردیر (فرهنگ معین، جلد ۱ صحیفه ۱۱۴۴) . یعنی سه یی کتیبه لرینده بئله بیر جمله واردیر :

" یاغیگا تگمیش سو تنکی بیٹی بینک اوغلان ارتی " ، یعنی :

" دوشمنه هجوم ائتمیش اردو یئددی مین ار اوغلانا معادل ایدی " .

اسکی او یغور جادا دا " تنک " (نون غنه ایله) سۆزونون معناسی " معادل "

و " مشابه " ، " ترازی " ، " اؤلچو " دور .

(ا . جعفر اوغلو " اسکی او یغور تورکجه سی سۆزلوگو " ، استانبول ۱۹۶۸ ص ۲۳۳) .

بونا گۆره بو " تن " کلمه سی خالص تورکی سۆزودور و تورکیه تورکجه سینده

ایشله نیلن " دنک " سۆزو ایله عینی کۆکدن و عینی معنا دا دیر ، خلقین

دیلینده : " حیوانین صاغینا و صولونا وورولان ایکی یوک پارچا سیندا "

هربیری - تائی ، " آغیرلیق ویا باهقا خصوصیتلری مساوی " ، " اویغون " معنالارینه گلیر وچوخ رایج بیرلغتدیر . دئمک بیزده بونا " دنک " دگیل ، " تن " دئییلیر . آتالار سؤزونه دؤنهک :

یولداش - یولداشا تن گرهک ، تن اولماسا گشن گرهک " . بورادا " تن " یین ، " اویغون " و " برابر " معنالاریندا ایشله نیلدیگی گؤرونور و مثلین مفهومی دا آنلاشیلیر .

دئمک آتالار سؤزلریندن دیلیمیز حقیقیندا دا بیرشعیلر اؤگره نمک اولار .

فولکلوروموز اوزه رینده چالیشانلارا بیرداها منتداریلیغیمیزی تکرار ائده رک سؤزه صون وئرهک .

دوکتور حمید نطقی

---

۹ - نجی صحیفه دن

قیلدنر :

- ۱ - دمیرچی زاده ، " آذربایجان ادبی دیلینین تاریخی " بیرینجی حصه ، معارف نشریاتی ، باکی - ۱۹۷۹ صحیفه : ۱۸ .
- ۲ - ح . نطقی ، " اؤزگه نی بزه ر . . . " وارلیق ، آذر ، ۱۳۵۹ ، صایی ۹ ، صحیفه : ۲ - ۱۴ .
- ۳ - ولد چلبی ایزبوداق - " نوائی و دیلیمیز " محاکمه اللفتین مقدمه لریندن ، آنکارا - ۱۹۴۱ - صحیفه ۲۴ .
- ۴ - دمیرچی زاده - آدی کئچن اثر صحیفه ۱۰ .
- ۵ - روبه ر لغتی ، فوبی ماده سی و هابئله دورلندنین " مه دیکال دیکشنری " سی ۲۴ - جی چاپ - صحیفه ۱۱۴۸ .
- ۶ - دوکتور ذبیح الله صفا - " تاریخ ادبیات در ایران " جلد اول ، صحیفه ۲۲۸ .
- ۷ - همان اثر صحیفه ۲۲۳ .
- ۸ - همان اثر صحیفه ۲۲۵ و ۲۲۶ .
- ۹ - دهخدا - " لغت نامه " ماده " غز " شماره " مسلسل ۴۹ .
- ۱۰ - ب . ق . سهند " وارلیق " اردیبهشت ۱۳۵۸ صایی ۱ صحیفه ۱۵ .
- ۱۱ - علی صفر مجتهدی ، " امثال و حکم در زبان محلی آذربایجان " ، فردوسی کتابخانه سی نشریاتیندان ، تبریز صحیفه : ۷۹ .
- ۱۲ - آیدین گوکسال ، " دیل و اکین " آنکارا ، ۱۹۸۰ - صحیفه ۱۴۴ .

توجه

۱- ضمن تبریک سال نو و آرزوی سلامت و موفقیت از مشترکین محترم تقاضا میشود وجه آبونمان سال ۱۳۶۰ (۸۰۰ ریال) و در صورت تمایل بدربافت مجموعه یکساله (سالنامه) وارلیق مبلغ ۵۰۰ ریال بآدرس بانکی مجله (خیابان بهار بانک ملی شعبه داریوش شماره ۲۱۶۳) ارسال فرمائید.

۲- آذربایجان ادبیات تاریخی نین ۲۰-نجی عصر فصلینی یازماقلا مشغول اولدو- غوموز اوچون بو عصرده کی جنوبی آذربایجان شاعر و یازیچیلارین ترجمه‌ی حال و اثرلرینه احتیاجیمیز واردیر. بوتون شاعر و یازیچی و آذری ادبیاتله ماراقلانان همشهریلر یعیزدن بو باره‌ده ییزه یاردیمچی اولمالارینی و اؤز ترجمه‌ی حال و اثرلریندن نمونه لرله برابر تاندیققلاری دیگرشاعر لریمیزین ده ترجمه‌ی حال و اثرلریندن نمونه لرگؤندرمه لرینی خواهش ائدیریک «وارلیق»

۳- خواستاران اشتراک می‌توانند مبلغ آبونمان سالیانه (۸۰۰ ریال) را از نزدیکترین شعبه هر یک از بانکها بحساب شماره ۲۱۶۳ بانک ملی ایران (شعبه داریوش خیابان بهار) واریز نمایند و رسید آنرا بضمیمه نشانی خود بآدرس مجله (خیابان مصدق-کوچه بیدی- شماره ۱۷-تهران) ارسال فرمایند.

۴- شماره‌های گذشته مجله وارلیق را می‌توانید از دفتر مجله و یا کتابفروشی‌های مقابل دانشگاه تهران تهیه نمائید.

۵- جلد اول تاریخ ادبیات آذربایجان از قرن ۱۳ تا آخر قرن ۱۹ میلادی تحت عنوان «آذربایجان ادبیات تاریخینه بیرباخیش» از چاپ خارج شد همشهریهای علاقمند میتوانند از انتشارات فرزانه و یا سایر کتابفروشی‌های مقابل دانشگاه خریداری و یا با پرداخت ۳۰۰ ریال توسط آدرس بانکی مجله و ارسال رسید آن بدفتر مجله یکجلد از این کتاب را تهیه نمایند.

۶- مجموعه ده‌شماره سالیانه مجله در یک جلد منتشر شد علاقمندان میتوانند هر چه زودتر قبل از اتمام آن از دفتر مجله و یا انتشارات فرزانه و دیگر کتابفروشی‌های روبروی دانشگاه تهیه نمایند.

خبرلر

اولكر چيخدى - تبریزده آذربایجان شاعر لرویا زبچیلار جمعیتی نین اروقانی، آیلیق ادبی وانتقادى مجله نین بیرینجی صایى سی اسفند ۱۳۵۹ دا آقای حسین ایرانلی نین مدیریتى ایله نشر ائدیلدی. بوصایى دا اوتوزدان چوخ شاعر و یازیچی نین شعر و مقاله لری درج ائدیلمیشدیر. مجله ایلك آددیمینى ساغلام و محکم آتمیش، مجله نین یازیچیلاری نین دیلیمیز و ادبیاتیمیزین انکشافیندا بؤیوک آددیملار گؤتورمه سینی و خلقیمیزین معارف و مدنیتی یولوندا باشاریلار الده ائتمه سینی دیله ریک*

گونش چيخدى - تهران داکی آذربان یازیچیلار و شاعرلر جمعیتی طرفندن گونش آدلى نشریه نین ایلك صایى سی (بیرینجی مجموعه) عنوانیله چاپدان چيخدی. بومجموعه ده بیرچوخ شاعر و یازیچیلارین اثرلری اوجمله دن دوکتورم. زهتابی نین آذربایجان دیلی نین انکشاف مرحله لری آدلى کنفرانسی نین بیرینجی قسمى درج ائدیلمیشدیر. نشریه نین دواملى چيخما سینی و خلقیمیزین معارف و مدنیتی یولوندا مؤثر آدویملار گوتورمه سینی دیله ریک

* آیدین آغ گونومدن پای آلیرائلیم
ارگانینا تبریز اولکسری سچیر
دیليم یاساق دگیل گونوم خوش کچیر
(ساوالان)

وارلیق

مجله ماهانه فرهنگی، ادبی و هنری

(به زبانهای فارسی و ترکی آذری)

تحت نظر هیئت تحریریه

صاحب امتیاز و مدیر: دکتر جواد هیئت

محل اداره: تهران، خیابان مصدق، کوچه بیدی شماره ۱۷

تلفن } ۶۴۵۱۱۷
} ۷۶۱۸۳۶

چاپ کاویان - میدان بهارستان

قیمت ۷۰ ریال